



การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุง
พระพุทธศาสนา กรณีศึกษาโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ตและ
ชุมชนรอบวัด

โดย

นายกฤษณะ ถวิลวงษ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุง
พระพุทธศาสนา กรณีศึกษาโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ทและ
ชุมชนรอบวัด

โดย

นายกฤษณะ ถวิลวงษ์

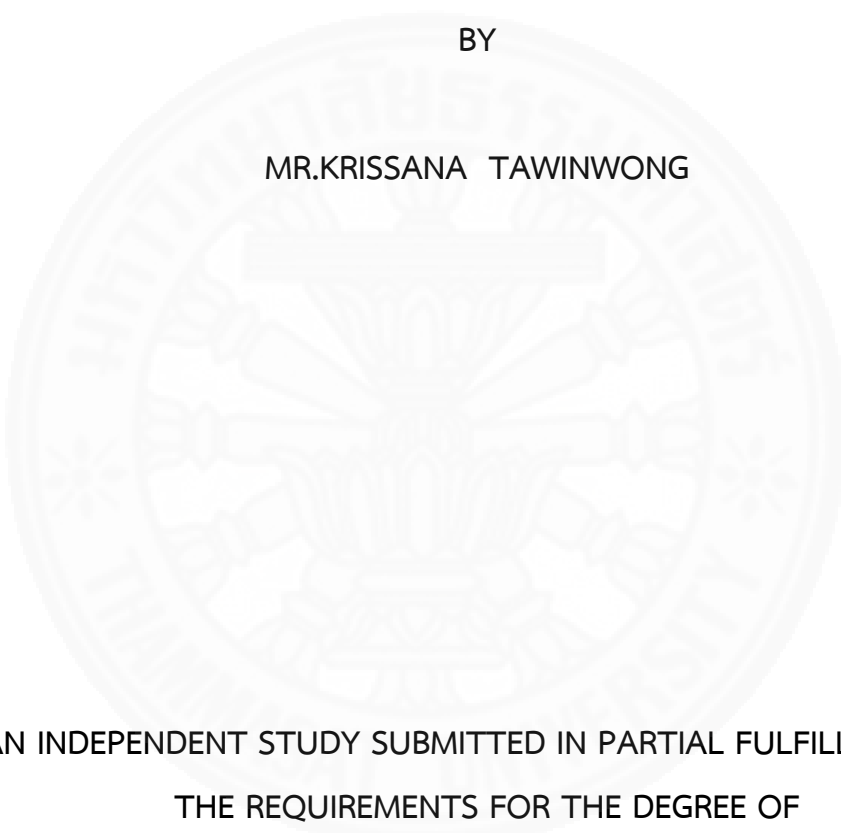


การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

TOURISM MANAGEMENT FOR CULTURAL PRESERVATION AND
HIGHLIGHTING BUDDHISM THROUGH TEMPLE STAY RETREATS IN AND
AROUND WAT PHUKET, NORTHERN THAILAND

BY

MR.KRISSANA TAWINWONG



AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC AFFAIRS)
EXECUTIVE PROGRAM IN PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC AFFAIRS
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์

การค้นคว้าอิสระ

ของ

นายฤกษ์ ฤทธิวงศ์

เรื่อง

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
กรณีศึกษาโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ตและชุมชนรอบวัด

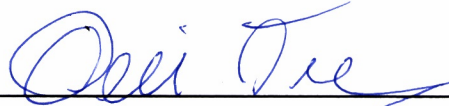
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)

เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2560

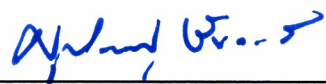
ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ


(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนิสา ช่อแก้ว)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ


(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย ก๊กผล)

คณบดี


(รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภสวัสดิ์ ชัยวาลัย)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา โรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ตและ ชุมชนรอบวัด
ชื่อผู้เขียน	นายกฤษณะ ถวิลวงษ์
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถัย ก๊กผล
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการ “โรงแรมธรรมะ” (Tem stay) ของวัดภูเก็ต ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน และการท่องเที่ยว ชุมชนรอบวัด โดยศึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ 3 ประเด็นคือ 1) สภาพการบริหารจัดการโรงแรม ธรรมะของวัดภูเก็ตและการท่องเที่ยวชุมชนรอบวัด กล่าวคือ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวดังกล่าวว่ามีความเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือไม่ อย่างไร 2) ปัญหาอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบที่มีต่อชุมชนบ้านเกิด 3) ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ได้แก่ การ ออกแบบกลไกทั้งภายในและภายนอก อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างยั่งยืน จาก การศึกษาประเด็นต่างๆ พบว่า

1. ประเด็นของการเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นที่ปรากฏอย่างเด่นชัดว่า การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ตและการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเกิด มีความสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) ทั้งด้านที่ชาวชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ โดยทุกคนมีจิตสำนึกร่วมกันและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวรวมถึงมี

ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทลื้อ ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น และสามารถสืบทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ทั้งยังก่อให้เกิดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อเกิดการเรียนรู้และเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตลอดจนคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน

2. ประเด็นของปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบที่มีต่อชุมชนนั้นปรากฏว่า รูปแบบของคณะกรรมการที่ปรึกษาที่มาจากผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนนั้นยังขาดการหมุนเวียนวาระการดำรงตำแหน่ง ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่ทั่วถึงต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน และการสนับสนุนจากภาครัฐก็ยังขาดความต่อเนื่อง ทั้งเรื่องของงบประมาณและด้านองค์ความรู้ อีกทั้งการสื่อสารกับภาคส่วนต่างๆ ถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการโรงแรมธรรมะยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนนอกจากการมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวแล้วยังช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ให้แก่ชาวชุมชน อีกทั้งยังส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดความรักสามัคคี มีความรู้สึกผูกพันกันภายในชุมชน และเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนและพร้อมที่จะถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นให้แก่ลูกหลานรวมถึงนักท่องเที่ยวต่อไป

3. ประเด็นด้านข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ผู้ศึกษามีข้อเสนอว่า ควรมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการโรงแรมธรรมะ (Temple stay) เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงกับประชาชนทุกคนในชุมชน และควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนโดยการดึงภาคส่วนต่างๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการเพื่อให้เกิดความชัดเจนและต่อเนื่องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อีกทั้งภาครัฐเองควรมีส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งระบบเพื่อเกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์น้อย รวมถึงการจัดทำ “คู่มือแนะนำเที่ยววัดภูเกิดและชุมชนบ้านเกิด” เพื่อบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนไทลื้อ ตลอดจนการสร้างความแตกต่างด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดกิจกรรมและลานการแสดง “กาดชุมชนชาวไทลื้อ” เพื่อสร้างเอกลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนบ้านเกิด และประการสำคัญเพื่อเป็นการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทลื้ออันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนได้สืบไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การอนุรักษ์วัฒนธรรม, การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

Independent Study Title	TOURISM MANAGEMENT FOR CULTURAL PRESERVATION AND HIGHLIGHTING BUDDHISM THROUGH TEMPLE STAY RETREATS IN AND AROUND WAT PHUKET, NORTHERN THAILAND
Author	Mr. Krissana Tawinwong
Degree	Master of Political Science (Public Administration and Public Affairs)
Major Field/Faculty/University	Executive Program in Public Administration and Public Affairs Political Science Thammasat University
Independent Study Advisor	Assistant Professor Dr.Orathai Kokpol
Academic Years	2016

ABSTRACT

Tourism management was studied for Wat Phuket, a Buddhist temple in Wora Nakhon Subdistrict, Pua District, Nan Province, northern Thailand, and its surrounding community.

Whether tourism management was community-based, benefiting the community, was investigated. Management models were suggested to lead to sustainable tourism development in the area.

Results were that management of Wat Phuket Temple was consistent with principles of community-based tourism in terms of community ownership. Participation in direction and decision-making was shared with pride in natural and cultural resources by the Tai Lü people, a traditional ethnic group. Ongoing Buddhist traditions contributed to environmental sustainability, preserving identity and local culture. Still, advisory committees made of community leaders and residents lacked rotation of tenure, possibly due to insufficient community participation. Government support was still lacking in budget and knowledge, while communication with other

sectors about the purpose of operating temple stays and retreats was unclear, sometimes leading to misunderstandings. The community benefited from tourist income, raising its standard of living and unifying through revenue distribution and readiness to transmit art and cultural traditions to local children as well as tourists. These findings suggest that the term of office of the temple stay advisory board members should be rotated to ensure transparency and fuller community participation. The community tourism committee should be established by drawing on different sectors directly authorized by the government, private sector, civil society, and community. This would ensure clarity and continuity in tourism management. The Tourism Authority of Thailand, under the guidance of the Ministry of Tourism and Sports, might participate by encouraging younger residents to work as guides, while also preparing printed information about the temple and the Tai Lü community. With this governmental support in planning further activities and performances, a unique local touristic community would be created.

Keywords: Community Tourism, Conservation, Preserving Buddhism, Tai Lü people, Wat Phuket.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย จากการได้รับความกรุณาในการชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์จากประธานกรรมการและที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย ก๊กผล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนิสา ช่อแก้ว ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าสำหรับการให้คำปรึกษาและแก้ไขจุดบกพร่องต่างๆ ผู้ศึกษาจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณพระราชวรมณี รองเจ้าคณะภาค 6 พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต นายชาญยุทธ มูลคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ชุมชนบ้านเก็ต นางศดานันท์ เนตรทิพย์ (ป่าหลอม) ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อชุมชนบ้านเก็ต และตัวแทนชาวชุมชนบ้านเก็ตทุกท่านที่สละเวลาในการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับการวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่างๆ ในพื้นที่อำเภอปัวและจังหวัดน่าน ได้แก่ นายอำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอปัว เกษตรอำเภอปัว วัฒนธรรมจังหวัดน่านที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในโครงการบริหารรัฐและกิจการสาธารณะทุกท่านสำหรับความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง ตลอดจนเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ นักศึกษา EPA รุ่นที่ 27 สำหรับมิตรภาพและประสบการณ์ดีๆในการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวิดา กมลเวช สำหรับกำลังใจและคำแนะนำดีๆในการศึกษา อีกทั้งเพื่อนๆ แลวหน้าชั้นเรียนทุกท่าน (พี่สอง พี่เดือน นุ ไช้) สำหรับมิตรภาพดีๆในการทำงานและการอยู่ร่วมกัน สุดท้ายขอขอบพระคุณคุณพ่อประยูร คุณแม่ทองคำ ถวิลวงษ์ ผู้ให้กำเนิด คนในครอบครัวและบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งทุกท่านที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้การศึกษาสำเร็จลุล่วง

หากผลการศึกษานี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษากราบขออภัยมา ณ โอกาสนี้ และขอน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุงในการศึกษาครั้งต่อไป

นายกฤษณะ ถวิลวงษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 วิธีการศึกษาวิจัย	6
1.3.1 ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่และศักยภาพชุมชน	6
1.3.2 ขอบเขตการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคส่วนต่างๆ	6
1.3.3 ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาและการบริหารจัดการ	7
1.3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	7
1.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	8
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ	9
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน	10

2.1.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวชุมชน	10
2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและความหมายของคำว่าชุมชน	10
2.1.3 ความหมายของคำว่า การพัฒนา	12
2.1.4 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	13
2.1.5 หลักการและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	15
2.2 แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว	16
2.2.1 ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว	16
2.2.2 ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว	17
2.2.3 ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว	19
2.2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	21
2.2.4.1 ความหมายและองค์ประกอบขององค์กรชุมชน	21
2.2.4.2 ขอบเขตการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนต่อการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว	22
2.2.4.3 ความเกี่ยวข้องขององค์กรชุมชนกับการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว	23
2.3 หลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	24
2.3.1 หลักการทั่วไปในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	28
2.3.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	28
2.3.2 กระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	29
2.4 แนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	32
2.4.1 รูปแบบการบริหารการท่องเที่ยวในประเทศไทย	32
2.4.2 รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	36
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	40
2.5.1 ความหมายของทุนทางสังคม	40
2.5.2 ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม	41
2.6 แนวคิดศักยภาพชุมชนจากทุนมนุษย์	43
2.6.1 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน	44
2.6.2 กรอบแนวทางการวิเคราะห์ SWOT	44
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย	52

บทที่ 3 การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร	55
อำเภอปัว จังหวัดน่านและการท่องเที่ยวชุมชนรอบวัด	
3.1 ประวัติความเป็นมาของวัดภูเก็ต	55
3.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านเก็ต	57
3.2.1 สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านเก็ต	58
3.2.1.1 ลักษณะทางกายภาพ	59
3.2.1.2 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ	60
3.2.1.3 ข้อมูลสภาพทางสังคม	62
3.3 การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple stay)	65
3.3.1 ประวัติความเป็นมา	65
3.3.2 วิธีการบริหารจัดการ	74
3.3.2.1 การแบ่งพื้นที่ใช้สอย	75
3.3.2.2 การบริหารงานบุคคล	75
3.3.2.3 การพัฒนาบุคลากร	77
3.3.2.4 ระบบการประชาสัมพันธ์	78
3.3.2.5 การบริหารจัดการงบประมาณ	78
3.3.2.6 วัตถุประสงค์ในการบริหาร	81
3.4 ข้อมูลด้านศักยภาพชุมชนบ้านเก็ต	83
3.4.1 กลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต	83
3.4.1.1 ประวัติความเป็นมา	83
3.4.1.2 สถานการณ์การผลิตในปัจจุบัน	89
3.4.2 บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ต	89
3.4.2.1 พระราชวรมุนี รองเจ้าคณะภาค 6	90
(1) ตำแหน่งทางวิชาการ	89
(2) ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	89
(3) ลำดับสมศักดิ์	90
(4) ประวัติการศึกษา	90
(5) ประวัติการทำงาน	90

3.4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ	92
3.4.3.1 วังศิลาแลง	92
3.5 ด้านการมีส่วนร่วม	93
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	95
4.1 สภาพทั่วไปของวัดภูเก็ตและชุมชนโดยรอบวัด	95
4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม	95
4.2 สภาพการบริหารการท่องเที่ยงของวัดภูเก็ต โรงแรมธรรมะและชุมชนโดยรอบวัด	101
4.2.1 ด้านการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ	101
4.2.2 ด้านการบริหารจัดการบุคลากร	102
4.2.3 ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ	103
4.2.4 ด้านอาคารที่พักและระบบสาธารณูปโภค	103
4.3 ศักยภาพของชุมชนบ้านเก็ตและวัดภูเก็ต	108
4.3.1 ศักยภาพด้านทุนมนุษย์	108
4.3.2 ศักยภาพด้านทุนทางความหลากหลายทางชีวภาพ	109
4.3.3 ศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม	109
4.4 ด้านการมีส่วนร่วม	110
4.4.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ	110
4.4.1.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด	110
4.4.1.2 การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ	110
4.4.1.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	110
4.4.1.4 การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ	111
4.4.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม	111
4.4.2.1 พื้นที่ของการมีส่วนร่วม	111
4.4.2.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม	111
4.4.2.3 ระยะเวลาในการมีส่วนร่วม	111
4.5 ปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	112

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	113
5.1 สรุปผลการศึกษา	113
5.1.1 สภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	113
5.1.2 ศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	114
5.1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	115
5.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษา	116
รายการอ้างอิง	119
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ข้อมูลรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	126
ภาคผนวก ข ภาพโบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดภูเก็ต	128
ภาคผนวก ค ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต	129
ประวัติผู้เขียน	130

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 เปรียบเทียบคุณลักษณะและข้อดี-ข้อเสียของการจัดการแบบรวมอำนาจ และกระจายอำนาจของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย	38
3.1 รายได้ของวัดภูเก็ต ปี 2558	79
3.2 รายได้ของวัดภูเก็ต ปี 2559	80
3.3 เปรียบเทียบรายรับปี 2558 และ ปี 2559	80
3.4 เปรียบเทียบรายได้การจำหน่ายผ้าทอ ปี 2554-2556	88



สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดการศึกษา องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	52
3.1 แสดงอาณาเขตและที่ตั้งของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ต	58
3.2 แผนที่การเดินทางเข้าสู่ วัดภูเก็ต และชุมชนบ้านเก็ต	59
3.3 โรงแรมธรรมะซึ่งมองจากที่นาของชาวบ้าน	65
3.4 การสัมภาษณ์พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต	68
3.5 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉายพระรูปร่วมกับคณะสงฆ์ ข้าราชการ และคณะเจ้าหน้าที่ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2557	71
3.6 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทอดพระเนตรภาพถ่ายวิวิวิททัศน์ จากศิลปินและผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชาวชุมชนบ้านเก็ต	71
3.7 นางศดานันท์ เนตรทิพย์ ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต ทูลเกล้าฯถวายผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากฝีมือของกลุ่มแม่บ้าน	72
3.8 ภาพถ่ายรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 การประกวดภาพถ่ายรักษป่า่าน...รักบ้าน...น่านนคร	73
3.9 แผนภูมิแสดงรายได้ของวัดภูเก็ต ปี 2558 และปี 2559	80
3.10 ภาพแสดงภูมิทัศน์ภายนอกและภายในห้องพักโรงแรมธรรมะ	81
3.11 วิวิวิททัศน์ในยามเช้าซึ่งถ่ายจากลานชมวิวน้ำพระอุโบสถวัดภูเก็ต	82
3.12 ป้ายชื่อหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนทางเข้าชุมชนบ้านเก็ต	83
3.13 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เยี่ยมชมกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต	84
3.14 สัมภาษณ์ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต	85
3.15 แผนภูมิเปรียบเทียบรายได้จากการจำหน่ายผ้าทอไทลื้อของชุมชนบ้านเก็ต ในช่วงไตรมาสแรกของปี 2554- 2556	88
3.16 พระราชวรมุนี รองเจ้าคณะภาค 6 ผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงแรมธรรมะ (Temple Stay)	89
3.17 วังศิลาแดง	92
5.1 แผนผังการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน	117

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตจนถึงจนถึงปัจจุบัน “การท่องเที่ยว” เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของโลกเป็นอย่างมาก เนื่องจากในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาเกิดวิกฤติการณ์ด้านเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของโลก นับตั้งแต่วิกฤติการณ์ต้มยำกุ้งในปี พ.ศ. 2540 จนมาถึงวิกฤติการณ์แฮมเบอร์เกอร์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ.2550 ทำให้ประเทศต่างๆ ในทุกทวีปทั่วโลกเกิดภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจหลังวิกฤติการณ์ดังกล่าวทำให้หลายประเทศ ต้องพยายามประคับประคองและกอบกู้เศรษฐกิจในประเทศให้กลับมาฟื้นตัวและเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพอีกครั้ง ในขณะที่เครื่องมือในทางระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบการเงินการคลัง หรือแม้แต่การส่งออกไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากผลพวงของวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งการท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญในการดึงเม็ดเงินจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อทำให้เกิดการหมุนของระบบเศรษฐกิจและทำให้รัฐบาลของแต่ละประเทศสามารถประคับประคองระบบเศรษฐกิจภายในประเทศของตนให้สามารถอยู่รอดต่อไปได้

นอกจากบทบาทในด้านของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแล้ว การท่องเที่ยวยังมีความสำคัญในการเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่อัตลักษณ์และวัฒนธรรมออกไปสู่นานาอารยประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนของกลุ่มประเทศที่ดำเนินยุทธศาสตร์ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่สากลได้อย่างสมบูรณ์แบบนั้นคือ กลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออก ได้แก่ จีน เกาหลี และญี่ปุ่น ซึ่งในที่นี้ขอยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ ประเทศเกาหลีใต้ ในปี 2013-2017 เกาหลีใต้ได้ประกาศนโยบายการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิด การท่องเที่ยวยั่งยืน โดยมีการวางยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม โดยแผนงานที่ใช้ขับเคลื่อนนโยบายล้วนแล้วแต่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รัฐบาลเกาหลีใต้เห็นความสำคัญของ “วัฒนธรรมประจำชาติ” ว่าเป็นสิ่งที่สามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างมหาศาล รัฐบาลจึงส่งเสริมด้วยการสร้างสวัสดิการต่างๆ เพื่อทำนุบำรุงวัฒนธรรมประจำชาติ และได้นำเอาเรื่องของวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าส่งออกสำคัญทางการท่องเที่ยว¹ จากที่กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในระดับมหภาค

¹ จูริลักษณ์ เตชเสนสกุลและคณะ, “Transcript of นโยบายการท่องเที่ยว ปี 2013-2017,” <https://prezi.com/wugpgblgv3et/2013-2017/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2559).

แล้วนั้น ในระดับหน่วยงานรากของสังคมคือ ชุมชนการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในประเทศกำลังพัฒนา กระแสของการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานหรือที่เรียกว่า Community - Based Tourism นั้นมีการส่งเสริมกันอย่างกว้างขวางทั้งในระดับโลก เช่น องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) จนถึงในระดับฐานราก คือท้องถิ่นต่างๆ ที่ผลักดันให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความคาดหวังว่าการท่องเที่ยวนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกๆด้าน ทั้งการนำรายได้มาสู่ชุมชน การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน การถ่ายทอดและเผยแพร่อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา ตลอดจนการกลับคืนสู่ถิ่นฐานดั้งเดิมของคนรุ่นใหม่ซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองใหญ่ เป็นต้น

สถานการณ์การท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบัน² จากเว็บไซต์ของกรมการท่องเที่ยวได้สรุปสถานการณ์การท่องเที่ยวในปี 2558 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 28.5-29.0 ล้านคน ขยายตัวร้อยละ 26.35 ต่อปี จากการขยายตัวของนักท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียตะวันออก ยุโรป อเมริกา เอเชียใต้ โอเชียเนีย ตะวันออกกลาง แอฟริกา ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน 1.40 ล้านบาท และคาดการณ์ว่าประเทศไทยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 45 ล้านคน ในปี 2563 และเพิ่มเป็น 67 ล้านคน ในปี 2573 ทั้งนี้ การคาดการณ์ดังกล่าวเป็นไปตามแนวโน้มสถานการณ์ภายใต้สมมติฐานว่าการท่องเที่ยวไทยอยู่ในภาวะปกติ ไม่มีเหตุการณ์หรือวิกฤตการณ์ใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเวลานับจากนี้เป็นต้นไป โดยกลุ่มตลาดหลักจะเป็นกลุ่มเดิม แต่นักท่องเที่ยวจีนจะมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น

ในระยะที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยอาศัยจุดแข็งคือความหลากหลายทางกายภาพและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยซึ่งเป็นจุดขายสำคัญในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวอย่างยาวนาน และเพื่อให้ประเทศไทยมีกรอบทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสการพัฒนาใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้น ในระยะที่ผ่านมาคณะกรรมการนโยบายการ

² กรมการท่องเที่ยวกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, “สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน” , <http://tourism2.tourism.go.th/home/details/11/222/26614/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2559).

ท่องเที่ยวแห่งชาติ จึงได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2560³ ขึ้นโดยมีการติดตามประเมินผล และรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่อาจจะส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต และการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของประเทศไทยเพื่อใช้ประโยชน์จากโอกาสใหม่ๆ ที่จะทำให้ตลาดการท่องเที่ยวของไทยเติบโตและพัฒนาขึ้นอย่างมีเสถียรภาพ

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมา มีปัจจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวของไทยเป็นไปในทิศทางที่ดีกล่าวคือ จากสถิตินักท่องเที่ยว⁴ระหว่างประเทศที่เดินทางมาประเทศไทยระหว่างปี 2554 – 2559 พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนนํารายได้มาสู่ประเทศไทยอย่างมหาศาล ตัวอย่างเช่นในปี 2558 สถิติรายได้ด้านท่องเที่ยว⁵ ซึ่งถูกเปิดเผยจากผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาพบว่า ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 1.4 ล้านล้านบาทอันเป็นผลจากนโยบายกระตุ้นการท่องเที่ยวของรัฐบาลและจากการที่ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับให้เป็น 1 ใน 10 ประเทศยอดนิยมด้านการท่องเที่ยวจากองค์การการท่องเที่ยวแห่งสหประชาชาติ⁶ (World Tourism Organization) ในปี พ.ศ. 2557

ในระดับท้องถิ่นของประเทศไทย การท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งการกระจายรายได้มาสู่ชุมชน เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ มีการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนจนเป็นที่มาของการสร้างผลิตภัณฑ์และกิจกรรมใหม่ๆ ด้านการท่องเที่ยว ซึ่ง

³ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, “ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560”, http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114/ (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559).

⁴ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง, “สถิติการเดินทางเข้าออกของคนต่างชาติ พ.ศ. 2554 – 2559”, https://www.immigration.go.th/immigration_stats/ (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2560).

⁵ เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์, “ตัวเลขการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2558”, <http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9580000122988> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559).

⁶ กระปุกดอทคอม, “10สถานที่ท่องเที่ยวยอดเยี่ยมของโลก ปี 2014”, <https://travel.kapook.com/view95929.html> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2560).

เกิดจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการสืบสาน การเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลที่กล่าวมานี้ถือเป็นแนวคิดหรือหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน⁷ (Community Based Tourism) คือการจัดการท่องเที่ยวที่ต้องเกิดขึ้นโดยชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจของชุมชน คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยชุมชนมีส่วนร่วมกันในความเป็นเจ้าของประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการตัดสินใจ เป็นต้น

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบันมีการดำเนินการอย่างแพร่หลายทั่วทุกภาคของประเทศ ตัวอย่างเช่น ภาคเหนือ ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ภาคใต้ ได้แก่ ชุมชนเกาะยวน้อย ตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว จังหวัดพังงา ภาคกลาง ได้แก่ ชุมชนบางน้ำผึ้ง ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ภาคตะวันออก ได้แก่ ชุมชนริมน้ำจันทบูร อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ภาคตะวันตก ได้แก่ ชุมชนชาวมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

การจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนของประเทศไทยนั้นมีความหลากหลาย หากแต่มีลักษณะกิจกรรมที่พอจะอธิบายได้ดังต่อไปนี้ เช่น มีกิจกรรมในการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน การศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสุขภาพ เช่น การบำบัดโรคด้วยสมุนไพร การศึกษาเรียนรู้การประกอบอาชีพในภาคการเกษตร อาชีพด้านการประมง การหัตถกรรมจักสาน การเรียนรู้กรรมวิธีในกระบวนการผลิตการลิ้มลองรสชาติของอาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการพักค้างแรมในชุมชนในลักษณะแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา รวมถึงการท่องเที่ยวตามวัดเพื่อการเยี่ยมชม โบสถ์ วิหาร และโบราณสถานภายในวัด ตลอดจนการกราบไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลและถือเป็นการพักผ่อนหย่อนใจอีกทางหนึ่งด้วย

จากที่กล่าวมานั้น คือบริบทของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับชุมชนไทยในปัจจุบันซึ่งก็เป็นที่แพร่หลายและก่อให้เกิดรายได้กับชุมชนอย่างมากมาย หากแต่ยังมีข้อสงสัยจากหลายภาคส่วนว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหล่านี้มีความเป็นชุมชนหรือดำเนินการโดยชุมชนอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์ของชุมชนมากน้อยเพียงใด

⁷ พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, *การท่องเที่ยวชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่1, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2553), 20.

ซึ่งจากการที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเดินทางไปท่องเที่ยวที่จังหวัดน่าน พบว่าที่วัดภูเก็ต ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน และชุมชนรอบวัด คือ ชุมชนบ้านเก็ต มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก กล่าวคือพื้นที่ดังกล่าวมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผสมผสานวิถีแห่งพุทธศาสนาโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวผสมผสานกับการนำเสนอความสวยงามของวิวทิวทัศน์ของที่ตั้งตามธรรมชาติ รวมทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชาวไทลื้อตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเก็ต

ชุมชนบ้านเก็ต และวัดภูเก็ต ตั้งอยู่ หมู่ 2 ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อแบบดั้งเดิม มีการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ได้อย่างสมบูรณ์ และยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีองค์ประกอบที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยว ส่วนวัดภูเก็ตก็ถือเป็นสถานที่ซึ่งอยู่คู่กับชุมชนบ้านเก็ตมาเป็นเวลาช้านาน มีสถานที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศซึ่งมีความสวยงาม ตลอดจนมีบรรยากาศที่สงบร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้มีผู้ที่เล็งเห็นประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว การพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษาเรียนรู้ในด้านพระพุทธศาสนา คือพระราชมุนี รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งเป็นชาวชุมชนบ้านเก็ตตั้งแต่ดั้งเดิม ได้จัดให้มีโครงการที่ชื่อว่า “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเกิดจากการที่ท่านได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่ต่างประเทศ จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาริเริ่มดำเนินการกับวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน อยู่ในชุมชนบ้านเก็ตซึ่งเป็นสถานที่เกิดและเป็นรากเดิมของท่าน

“โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) เป็นแนวคิดที่มีลักษณะคล้ายกับ “โฮมสเตย์” (Home Stay) แต่ใช้วัดเป็นสถานที่พักค้างแรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและปฏิบัติธรรม ตลอดจนได้สัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวไทลื้อชุมชนบ้านเก็ต ซึ่งผู้ศึกษามีความสนใจว่า “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) มีความเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนหรือไม่อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคและผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร และมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวให้มีความยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสูงสุด

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการ “Temple Stay” ของวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน และการท่องเที่ยวชุมชนรอบวัด
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชนบ้านเก็ต

3. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

1.3 วิธีการศึกษา

การศึกษา การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา Temple Stay ของวัดภูเก็ต อำเภอบัว จังหวัดน่าน และชุมชนโดยรอบวัด ในครั้งนี้เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่และศักยภาพชุมชน

ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษาในพื้นที่วัดภูเก็ต อำเภอบัว จังหวัดน่าน ซึ่งมีจุดแข็งในด้านการท่องเที่ยวคือ ที่ตั้งซึ่งตั้งอยู่บนเชิงเขาจึงทำให้มีภูมิทัศน์ที่มีความสวยงามเนื่องจากฉากหลังของวัดคือวนอุทยานแห่งชาติดอยภูคาและชุมชนโดยรอบวัด ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทลื้อที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นระยะเวลาช้านานและยังสามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น อีกทั้งพื้นที่ในอำเภอบัว จังหวัดน่านนั้นถือเป็นพื้นที่ซึ่งมีความสมบูรณ์ในด้านของทรัพยากรการท่องเที่ยวคือมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความน่าสนใจในการศึกษาเรียนรู้และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยพื้นที่ดังกล่าวมีวัตถุดิบด้านการบริหารจัดการคือ ทูทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทูทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ทำให้วัดภูเก็ต และชุมชนโดยรอบมีความเหมาะสมในการศึกษาครั้งนี้

1.3.2 ขอบเขตการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคส่วนต่างๆ

1.3.2.1 ภาครัฐ

- กลุ่มผู้บริหารด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและอดีตวุฒิสภาจังหวัดน่าน
- หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเมืองบัว ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อำนวยการโรงเรียนวัดภูเก็ต

1.3.2.2 ภาคสถาบันสงฆ์และชุมชน

- ภาคสถาบันสงฆ์ (วัด) ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ประกอบด้วย พระราชาภรณ์ รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการวัดกุฎี เจ้าอาวาสวัดกุฎี กรรมการบริหาร จัดการ “Temple Stay” พระสงฆ์ภายในวัด

- ภาคชุมชน (หมู่บ้าน) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนในชุมชน บ้านเกิด อำเภอป่า จังหวัดน่าน

1.3.2.3 ภาคเอกชนและอื่นๆ

- ผู้ประกอบการโรงแรมและที่พักในอำเภอป่า นักวิชาการด้านวัฒนธรรม

1.3.3 ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาและการบริหารจัดการ

ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาจึงได้กำหนดประเด็นของการศึกษาได้แก่ การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านทุนทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงทรัพยากรที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น การบริหารจัดการอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและยั่งยืนต่อชุมชนในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกกรณีศึกษาคือ “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ของวัดกุฎี และชุมชนรอบวัด ซึ่งมีที่ตั้งและภูมิทัศน์ซึ่งมีความสวยงาม และมีวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวชุมชนไทลื้อซึ่งมีความน่าสนใจ ตลอดจนทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่ามีความเหมาะสมกับการศึกษานี้ อีกทั้งผลการศึกษาที่ได้จากการลงไปในพื้นที่จะเป็นประโยชน์สำหรับการหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทั้งยังจะนำมาซึ่งโอกาสใหม่ๆ ในด้านการท่องเที่ยวชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืนต่อไป

1.3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำมาจากแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างเป็นระบบ กระบวนการในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Indepth Interview)

โดยใช้คำถามอย่างไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด (Participant Observation)

1.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Descriptive Research) ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยในส่วนของเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นได้มาจากการวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น แนวคิดการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนแนวคิดทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม แนวคิดการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ศัพท์สำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยเห็นควรอธิบายและทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกัน ได้แก่ศัพท์เฉพาะดังต่อไปนี้

การพัฒนา (Development) หมายถึง การกระทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปยังสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ธุรกิจเกี่ยวกับการบริการท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) หมายถึง การเดินทางของคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชมเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรม ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อบุคคลและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ชุมชนท้องถิ่นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ และการจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นอื่นเป็นถิ่นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้

วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ อันได้แก่ วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมการแต่งกาย การดำเนินวิถีชีวิตของหมู่คณะ ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านวัฒนธรรมชาวเขา

ศาสนา (Religion) หมายถึง ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือแสดงถึง จุดกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปตามฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมอันเกี่ยวข้องกับบุญบาปในฝ่ายศีลธรรม พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้นๆ (ศาสนาในการวิจัยนี้ หมายถึง ศาสนาพุทธ)

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ทรัพย์สินที่ฝังตัว (Embodies) สะสม (Stores) และให้ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของทรัพย์สินนั้น

การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การเก็บรักษาไว้เพื่อใช้ในอนาคต หรือเพื่อใช้ให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

การทำนุบำรุง (Preservative) หมายถึง บำรุงรักษา อารังคงไว้ บำรุงอุดหนุน

Temple stay หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการพำนัก การพักค้างคืน การพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการทำกิจกรรมและการศึกษาเรียนรู้วิถีต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมภายในวัด และจากการประพาศปฏิบัติของพระสงฆ์ ตลอดจนชุมชนโดยรอบวัด

วัด (Temple) หมายถึง วัดภูเก็ต ต.วรนคร อ.ป่า จ.น่าน

ชุมชน (Community) หมายถึง ชุมชนบ้านเกิด ม.2 ต.วรนคร อ.ป่า จ.น่าน

ภาครัฐ (Government) หมายถึง องค์กรรัฐบาลในระดับต่างๆจากระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่น รัฐบาล

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบถึงสภาพการบริหารจัดการ “Temple Stay” ของวัดภูเก็ต อำเภอป่า จังหวัดน่าน
2. ทราบถึงปัญหาอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อชุมชนบ้านเกิด
3. ทราบถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อ

อนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้เสนอตามลำดับดังนี้

- 2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.2 แนวคิดทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว
- 2.3 แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 2.4 แนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม
- 2.6 แนวคิดศักยภาพของชุมชนจากทุนท้องถิ่น
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

2.1.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

ในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนนั้นควรเข้าใจถึงความหมายพื้นฐานของหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนก่อน เพื่อความถูกต้องเหมาะสมในการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ความหมายที่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวควรทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งกล่าวคือ ความหมายของคำว่า “ชุมชน” และ “การพัฒนา” ตลอดจน “การท่องเที่ยวยั่งยืน” และที่สำคัญที่สุดคือนิยามของคำว่า “การท่องเที่ยวชุมชน” เมื่อเข้าใจความหมายพื้นฐานเหล่านี้แล้วจะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเป็นไปได้อย่างขึ้น เนื่องจากทุกส่วนที่ร่วมงานมีความเข้าใจในพื้นฐานที่สอดคล้องและตรงกัน ในบทนี้จึงเป็นเนื้อหาในเรื่องความหมายพื้นฐานที่ควรทราบ ซึ่งควรเป็นกระบวนการทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนการดำเนินการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชน

2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและความหมายของคำว่าชุมชน (Community)

ในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ต้องเข้าใจกรอบแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนให้ชัดเจน เพราะถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการที่จะดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่อนาคต มุมมอง

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนนั้นมีหลากหลายมุมมอง และยากหากจะเจาะจงไปในความหมายหนึ่ง ความหมายใดโดยที่ขาดความเข้าใจมุมมองที่หลากหลายนี้ของคำว่า “ชุมชน”

- ชุมชนคือเครือข่ายทางสังคมที่มีลักษณะประจำชุมชนเป็นพื้นฐาน หรือมีความสนใจที่ร่วมกัน

นอกจากนี้ โรเบิร์ตและฮอลล์¹ ได้แยกมิติของความหมายของคำว่า ชุมชนออกเป็นมิติที่สอดคล้องกับเบอร์แต่มิติดีที่เพิ่มเติมที่ค่อนข้างสอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นไปในปัจจุบัน ในมิติสุดท้ายดังต่อไปนี้

- ชุมชนที่อยู่ร่วมกันในกรอบพื้นที่เดียวกัน
- ชุมชนที่อยู่ในระบบสังคมเดียวกัน
- ชุมชนมีความรู้สึกร่วมกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- ชุมชนมีโครงสร้างของระบบอำนาจเชื่อมโยงกัน ในทางปฏิบัติ
- ชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน โดยไม่ติดอยู่เพียงพื้นที่

จะเห็นว่าทุกมิติของความหมายของโรเบิร์ตและฮอลล์ เป็นมิติที่เบอร์โต้กล่าวมาแล้ว ยกเว้นแต่มิติสุดท้ายที่เป็นความหมายที่มองชุมชนว่าไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่เดียวกันก็ได้หากแต่มีความเชื่อมโยงกันด้วยความสนใจที่ร่วมกัน ดังเช่นสังคมทางอินเทอร์เน็ตในยุคปัจจุบัน ซึ่งก็สามารถถือเป็นรูปแบบของชุมชนได้

อย่างไรก็ตามเมื่อได้ศึกษาถึงมุมมองที่หลากหลายเหล่านี้จะเห็นว่า แม้อาจมีการถกเถียงถึงความหมายที่ชัดเจนของชุมชน แต่ละความหมายจะมีองค์ประกอบหลักที่ร่วมกันอยู่ ซึ่งสามารถสรุปเป็นพื้นฐานความหมายของคำว่า ชุมชนได้ คือ

1. ชุมชนต้องมีถิ่นฐาน เช่น เป็นเจ้าของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งร่วมกัน (Locality)
2. ชุมชนต้องมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น มีกิจกรรมร่วมกัน หรือมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (Social Interaction)
3. ชุมชนต้องมีความรู้สึกหรือความผูกพันพื้นฐานที่ร่วมกัน เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน หรือวัฒนธรรมร่วมกัน (Community sentiment and common ties or bonds)
4. ชุมชนต้องมีระบบขององค์กรทางสังคม เช่น การจัดระบบเมื่อมีความสนใจที่หลากหลาย หรือเกิดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งขึ้น (A system of social organization)

¹ L. Robert, & D. Hall, *Rural tourism and recreation: principle to practice* (London: UK, 2001), อ้างถึงใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, *การท่องเที่ยวชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2553), 11.

อย่างไรก็ตามเมื่อมองชุมชนในด้านเฉพาะที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือในที่นี้คือการท่องเที่ยวชุมชนแล้ว ความหมายที่สำคัญของคำว่าชุมชนจะมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับมุมมอง 3 ด้านด้วยกัน คือ

1. ชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นต้องเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคล
2. ชุมชนต้องมีระบบทางเศรษฐกิจ ซึ่งเอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
3. ชุมชนต้องมีพื้นฐานในด้านการบริการ และระบบสาธารณูปโภคที่มีประสิทธิภาพที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของชุมชน รวมทั้งเอื้อกับนักท่องเที่ยวได้

2.1.3 ความหมายของคำว่า การพัฒนา (Development)

ความหมายของคำว่า การพัฒนา นั้นเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่จะต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนคือ การท่องเที่ยวจะต้องเกิดกระบวนการพัฒนาขึ้นจึงจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้สำหรับชุมชน สำหรับมิติของความหมายของคำว่าพัฒนานั้นโดยภาพรวมแล้วมีการแบ่งโดยนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

เพียส์² ได้แบ่งมิติของการพัฒนาในมุมมอง 5 มิติด้วยกัน คือ

- ความหมายของการพัฒนาในแง่เศรษฐกิจ (Economic Growth)
- ความหมายของการพัฒนาในมุมมองของความทันสมัย (Modernisation)
- ความหมายของการพัฒนาในด้านเพื่อเกิดความเท่าเทียม (Distributive Justice)
- ความหมายของการพัฒนาในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ (Socio – Economic Transformation)
- ความหมายของการพัฒนาในแง่ของการสร้าง (Spatial Reorganization)

สำหรับความหมายของการพัฒนาในองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน คือ การปรับเปลี่ยนเชิงสังคม เศรษฐกิจ ซึ่งคือกระบวนการที่ทำให้บุคคลรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง มีความเชื่อมั่นที่จะดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ เป็นการขับเคลื่อนไปข้างหน้าที่ไม่เป็นผลร้ายต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

² D G. Pearce, *Tourism Development*, 2nd ed. (Harlow: Longman Scientific and Technical, 1989), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 12.

จาฟารี³ ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน” กล่าวคือ เป็นกระบวนการเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการริเริ่มจากชุมชนเป็นรากฐาน การพัฒนาการท่องเที่ยวอาจเกิดปัญหาได้ แต่การวางแผนและพัฒนาจะสามารถสร้างความตื่นตัวต่อปัญหาที่อาจเกิด และตอบรับกับโอกาสที่เข้ามาได้ ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้รับการฝึกอบรมเพื่อเป็นนักพัฒนาต่อไปได้ เอื้ออำนวยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ มีการตั้งองค์กรชุมชนและสร้างจิตสำนึกร่วมกัน

2.1.4 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชนต้องทราบถึงหัวใจของการท่องเที่ยวชุมชนก่อนว่า หากจะดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนที่สมบูรณ์นั้น ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว สำหรับความหมายของชุมชนในองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน คือ

- 1) กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ร่วมเป็นเจ้าของในพื้นที่หนึ่งร่วมกัน และเกิดกระบวนการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนนั้นขึ้น
- 2) มีปฏิสัมพันธ์ในสังคมของแต่ละคนจนรวมเป็นปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนและองค์กรในพื้นที่เฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามผู้มีส่วนร่วมหลักที่ควรนำมาร่วมในกระบวนการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้วยนอกจากส่วนของชุมชนแล้วคือ ผู้มีอำนาจตัดสินใจ เช่น ภาครัฐ (Decision Maker) ภาคธุรกิจ (Business Operator) และไม่ควรมี นักท่องเที่ยว (Visitor) ที่ควรสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาในชุมชน เนื่องจากการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของชุมชนที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและมีประสิทธิภาพที่สุดคือการบอกต่อด้วยความประทับใจของนักท่องเที่ยวที่เคยมาชุมชนต่อไปและพวกเขาจะกลับมาอีกเรื่อยๆ หากเกิดความประทับใจ

จากการอธิบายความหมายของการท่องเที่ยวชุมชนในมุมมองของธนาคารโลก⁴ ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวชุมชนคือ “การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ผู้ซึ่งต้องได้รับประโยชน์และรายได้อย่างยุติธรรมจากการท่องเที่ยว และไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชน และเกิดการรักษาและพัฒนาสมบัติของชุมชน”

³ J Jafari, *Encyclopedia of tourism*, ed. (London and New York: Routledge, 2000), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน.

⁴ World Bank, *Environment Matters: An Annual Review of the Bank's Environmental Work*, 2000), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 17.

เดวิด เฟนเนลล์⁵ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาบัณฑิตการและการพักผ่อนศึกษา มหาวิทยาลัยบรีอก ประเทศแคนาดา เป็นผู้หนึ่งที่เสนอแนวความคิดการท่องเที่ยวที่หลีกเลี่ยงการทำลายการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุดด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็นที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน

ข้อเสนอของเฟนเนลล์ นับเป็นการเสนอแนะแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อ “สิทธิการจัดการชุมชน” ด้วยตัวของคนในชุมชนเอง ทั้งในด้านของการวางแผนการจัดการที่รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว อันเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าข้อเสนอแนะดังกล่าวคือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ที่มองเห็นสิ่งที่ชุมชนควรได้รับ เพื่อแลกกับสิ่งสำคัญที่ชุมชนจะต้องเสียไป ในลักษณะของการได้กับได้ (win-win) ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐ และคนในชุมชนนั่นเอง

เฟนเนลล์ ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าว จะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การเปิดบ้านพักให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใดๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน อย่างไรก็ตามแต่ละครอบครัวเจ้าของที่พักเองก็ควรได้รับการฝึกอบรม และเตรียมความพร้อมเพื่อให้พร้อมรับกับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยกับครอบครัวของตนเอง

2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนที่มุ่งสร้าง “เพื่อสมาชิกในชุมชน” แต่มิใช่ “เพื่อนักท่องเที่ยว” เพียงอย่างเดียว

3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน อันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตก (westernization) เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมกับดึงสำนึกร่วมของคนในชุมชนออกไปด้วยการกลืนสมาชิกในชุมชนให้อยู่กับความทันสมัยดังกล่าว อันจะนำมาซึ่งปัญหาสังคมและวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกเป็นจำนวนมาก

⁵ Fannell A. David, (*Ecotourism: An introduction* Routledge, 1999), อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, 18.

4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสิ่งแวดล้อมสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ดังนั้นแม้ว่าการท่องเที่ยวที่พยายามโฆษณาว่าเป็นการท่องเที่ยวชุมชน หากแต่ไม่มีกิจกรรมในลักษณะของการสร้างจิตสำนึกดังกล่าว ก็มิอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวชุมชนโดยแท้ได้

5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ขนานวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และไม่มองว่าใคร “เจริญกว่า” และใคร “ด้อยกว่า”

2.1.5 หลักการ และองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชน⁶ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน มีหลักการดังต่อไปนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

ดังนั้นโดยสรุปแล้วนิยามคำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยววันนั้นๆ และมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นโดยชุมชนนั้นมีจุดเด่นที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์

⁶ กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : ศึกษาเฉพาะกรณี: บ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), 30.

วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การอนุรักษ์ รวมทั้งมีการพัฒนารูปแบบเพื่อสร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง และดำเนินการโดยชุมชนตลอดจน ชุมชนมีส่วนได้ประโยชน์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยมุ่งเน้น “ผลประโยชน์” ของชุมชนเป็นหลัก

2.2 แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.2.1 ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ แรงจูงใจที่สำคัญในระบบท่องเที่ยว ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. มนัส สุวรรณ และคณะ⁷ กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดอันสามารถกำหนดคุณค่าด้านการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น ความงามของธรรมชาติ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ เป็นต้น แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจเป็นได้ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมสามารถสัมผัสได้ เช่น สิ่งปลูกสร้าง ของที่ระลึก ถ้ำ และน้ำตก เป็นต้น ในลักษณะของนามธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้แต่สัมผัสได้โดยทางอื่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา อัตลักษณ์ชนเผ่า และการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น

รองศาสตราจารย์วรรณ วรณานิซ⁸ ได้ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นอันมีลักษณะเด่น ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

จากความหมายต่างๆ ที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมสามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง และลักษณะที่เป็นนามธรรมไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง ซึ่งมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ด้าน

⁷ มนัส สุวรรณและคณะ, *สังคมศึกษา* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2544), อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545): 5.

⁸ วรรณ วรณานิซ, *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 5.

การท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นสมบัติสำคัญของประเทศ โดยจะอยู่ในลักษณะที่เรียกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ ตัวอย่างเช่น ภาษา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การแต่งกาย อาหารประจำชาติ ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2.2 ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งประเภทที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถานและศิลปวัฒนธรรมจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบการท่องเที่ยว นอกจากนี้บริการการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนได้ จึงนับได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้⁹

1. ความสำคัญด้านจิตวิทยา ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญด้านจิตวิทยา คือ

1.1 เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวนับเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวนำมาพิจารณาในการตัดสินใจเลือกที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นหรือไม่

1.2 เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสุขลดความตึงเครียด ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งประเภทความสวยงามตามธรรมชาติ หรือประเภทโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจให้หายจากความตึงเครียดจากภาระหน้าที่ประจำได้

2. ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญด้านเศรษฐกิจ คือ

2.1 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ท้องถิ่น เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวย่อมก่อให้เกิดการสร้างงาน อาชีพให้กับท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าที่ระลึกจำหน่ายนักท่องเที่ยว การจัดบริการที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เมื่อนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวโดยอ้อมก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวจึงทำให้สามารถกระจายรายได้สู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประเภท เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจขายของที่ระลึก ธุรกิจขนส่ง เป็นต้น

⁹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545): 6.

2.3 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ภาครัฐ รัฐบาลสามารถเรียกเก็บภาษีอากรและภาษีเงินได้จากผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งรัฐสามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศ และช่วยชดเชยภาวะการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศ

3. ความสำคัญด้านสังคม ทรัพยากรการท่องเที่ยวเอื้อประโยชน์ต่อสังคมในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์จะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เพราะสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจทำให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง และยังช่วยให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนดีขึ้นด้วยการมีรายได้จากการท่องเที่ยวทำให้อำนาจซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ได้มากขึ้น ทั้งยังช่วยลดปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้

3.2 ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับประชาชน เนื่องจากการเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ ได้สัมผัสของจริง ได้รับประสบการณ์ตรงย่อมส่งผลให้เกิดทัศนคติที่กว้างไกล เกิดความประทับใจและช่วยเสริมสร้างให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น

3.3 ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลก ย่อมนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมักกล่าวชมประเทศไทยเสมอว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สวยงาม น่าสนใจ มีความหลากหลาย น่าตื่นตาตื่นใจ ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่คนไทยทุกคน

4. ความสำคัญด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ดังนี้

4.1 แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เช่น ภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิต การละเล่น งานเทศกาล ประเพณีต่างๆ เป็นต้น นับเป็นสื่อซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและของประเทศชาติ

4.2 สะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำนวนมากได้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่ล้ำลึก เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงการมีวัฒนธรรม เช่น การไหว้ ความมีน้ำใจไมตรี ลักษณะของสถาปัตยกรรมอันประณีตงดงาม เป็นต้น

5. ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่นที่เน้นการนำเอาทรัพยากรขึ้นมาใช้ประโยชน์ จากประโยชน์ที่เกิดขึ้นมากมายที่ตนได้รับจาก

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมไม่เสื่อมสลาย การนำทรัพยากรไปใช้อย่างระมัดระวัง มีจิตสำนึกและมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้อนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

2.2.3. ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าของประเทศเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม การแบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งและการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวไปใช้ประโยชน์ ดังนี้¹⁰

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีทั้งหมดออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะคุณค่าและความสนใจของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความสวยงาม และนับว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยแบ่งย่อยออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1.1 ทิวทัศน์ (Scenery) ทิวทัศน์ต่างๆ ทางธรรมชาติทั้งที่สวยงามและแปลกประหลาดจะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชม เช่น น้ำตกรออีควอร์ซูในประเทศบราซิลและอาเจนติน่า ภูเขาไฟฟูจิยามาในประเทศญี่ปุ่น หรือสภาพที่แปรเปลี่ยนไปตามฤดูกาล เช่น ในฤดูหนาวดอกทิวลิปหรือดอกซากุระจะบาน เป็นต้น

1.2 สัตว์ป่าและพรรณไม้ (Wildlife and Flora) สัตว์ป่าและพรรณไม้เป็นส่วนหนึ่งของความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เพราะชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาหาความรู้ รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ในป่าประเภทต่างๆ ซึ่งนับวันจะหมดไป แต่ยังคงมีที่ให้ท่องเที่ยวได้ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิดสวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น

1.3 สภาพภูมิอากาศ (Climate) เช่น แสงแดด สายลม อากาศอบอุ่น หรือหิมะตกในฤดูหนาวตลอดจนลักษณะอากาศที่แตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตนจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ เช่น ฤดูร้อนนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปยังชายฝั่งทะเล หรือฤดูหนาวชาวยุโรปนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศแถบตะวันออกซึ่งมีอากาศที่อบอุ่นกว่า เป็นต้น

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 10-11.

1.4 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (Natural Phenomenon) เป็นลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์เที่ยงคืน การเกิดสุริยุปราคา การเกิดฝนดาวตก เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา ซึ่งได้แก่

2.1 โบราณสถาน หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง โดยมีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

2.2 โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ศิลาคาริก มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป

2.3 ศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หมายถึง สถานที่ควรแก่การนับถือหรือควรแก่การบูชา เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร และวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

2.4 ศาสนวัตถุหรือปูชนียวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ควรแก่การบูชา เคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูปเทพเจ้า เป็นต้น

2.5 แหล่งประวัติศาสตร์ เช่น สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สถานที่กระทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดสุพรรณบุรี สุสานสัมพันธมิตร จังหวัดกาญจนบุรี ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่าต่างๆ สวนสนุก สวนสัตว์ กิจกรรม เช่น การพายเรือ ขี่จักรยาน ภูเขา และล่องแก่ง เป็นต้น

2.2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ในสถานการณ์ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น เนื่องจากหากสามารถจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง การจัดการย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูง

2.2.4.1 ความหมายและองค์ประกอบขององค์กรชุมชน

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มคนในชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มวนเกษตร เป็นต้น การจัดตั้งองค์กรชุมชนมีหลายประเภท เช่น จัดตั้งตามขอบเขตของปัญหา ขอบเขตของพื้นที่ที่องค์กรชุมชนแบบไม่เป็นทางการ และแบบเป็นทางการ เป็นต้น

องค์ประกอบขององค์กรชุมชน พิจารณาจากลักษณะขององค์กรและสมาชิก ในองค์กรประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 7 ประการ คือ

1. มีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง การมีทัศนคติต่อโลก ต่อสังคม ต่อชุมชนร่วมกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางความร่วมมือของกลุ่มของชุมชน สามารถใช้อุดมการณ์กำหนดเป้าหมายระยะยาว วิสัยทัศน์ขององค์กรได้ด้วย

2. การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน องค์กรชุมชนต้องมีเป้าหมายร่วมกันว่าจะดำเนินกิจกรรมต่อไปเพื่ออะไร

3. การมีผลประโยชน์ร่วมกันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนต้องการผลประโยชน์ ดังนั้น องค์กรชุมชนควรกำหนดและชี้แจงให้รับรู้ทั่วไปว่าผลประโยชน์ของการรวมตัวเป็นองค์กรคืออะไร และจะมีการกระจายผลประโยชน์อย่างไร

4. คน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน แบ่งเป็น

4.1 ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทต่อการอยู่รอดขององค์กรชุมชนผู้นำอาจแบ่งได้หลายประเภท เช่น ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพผู้นำด้านการพูดผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ หรือผู้นำทางการประสานประโยชน์การใช้ทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน เป็นต้น

4.2 สมาชิก หมายถึง ผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ และสิทธิอันพึงมีพึงได้ในการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน ซึ่งสมาชิกมีหลายประเภททั้งผู้ที่ร่วมคิดร่วมทำงานกับองค์กรหรือสมาชิกประเภทเฝ้าดูเฉยๆ

4.3 ชาวบ้านทั่วไป หมายถึง ผู้ที่ไม่เข้าร่วมอยู่ในองค์กรชุมชน แต่มีผลต่อการดำรงอยู่และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เพราะเป็นกลุ่มคนที่คอยติดตามการทำงาน วิพากษ์วิจารณ์และพร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับองค์กรชุมชนได้

5. การจัดการ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้องค์กรชุมชนดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพองค์กรชุมชนจึงต้องมีการจัดการในเรื่องต่างๆ เช่น การตัดสินใจร่วม การกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ การกำหนดสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกองค์กรชุมชน การควบคุมตรวจสอบการดำเนินงาน เป็นต้น

6. กิจกรรมการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้องค์กรชุมชนฝึกฝนและปฏิบัติจริง เช่น การกำหนดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การแก้ปัญหาขยะ มลภาวะในเมือง การอนุรักษ์และฟื้นฟูบริเวณลุ่มน้ำ เป็นต้น

7. การกำหนดงบประมาณ องค์กรชุมชนควรมีการระดมเงินทุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

2.2.4.2 ขอบเขตการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถกำหนดขอบเขตได้หลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรัฐจะให้ความสำคัญต่อองค์กรชุมชนมากน้อยเพียงไร ในที่นี้จะเรียงลำดับขอบเขตการมีส่วนร่วมหรือการใช้อำนาจขององค์กรชุมชนจากมากไปน้อยดังนี้

1. องค์กรชุมชนใช้อำนาจ องค์กรชุมชนจะเข้าจัดการหรือดำเนินการโดยพลการ ไม่มีการติดต่อกับรัฐบาลก่อน ซึ่งอาจมีการโต้ตอบจากรัฐบาล เช่น การเดินขบวน การตั้งศาลเตี้ย การเข้ายึดสถานที่ทางราชการเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม เป็นต้น

2. องค์กรชุมชนมีส่วนร่วม องค์กรชุมชนและรัฐบาลร่วมกันแก้ปัญหา โดยมีน้ำหนักเท่าเทียมกัน เช่น โครงการทำความสะอาดหมู่บ้าน สร้างถนน การกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

3. องค์กรชุมชนเป็นที่ปรึกษา รัฐขอความคิดเห็นจากชุมชนและตั้งใจจะกระทำตามความคิดเห็นนั้น แต่ยังคงอำนาจที่จะรับหรือไม่รับความคิดเห็นนั้นไปปฏิบัติ เช่น การตั้งคณะกรรมการเพื่อประสานงานระหว่างประชาชนและส่วนราชการ การตั้งคณะที่ปรึกษา การจัดการประชุมย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเฉพาะกลุ่ม

4. องค์กรชุมชนแสดงความคิดเห็น รัฐบาลให้โอกาสชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในบางเรื่อง แต่ไม่นำความเห็นไปปฏิบัติตาม และยังมีอำนาจที่จะไม่รับฟังความคิดเห็นนั้น เช่น การประชุมใหญ่ที่ให้โอกาสประชาชนทุกคนได้แสดงความคิดเห็น การขอความเห็นเกี่ยวกับกฎหรือระเบียบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่กำลังจะนำออกใช้ เป็นต้น

5. องค์กรชุมชนรับทราบ รัฐบาลแถลงถึงข่าวสารและมติของรัฐบาล ชุมชนได้แต่รับฟังและอาจมีปฏิกิริยาตอบโต้ เช่น การแถลงถึงโครงการต่างๆ ที่รัฐมีมติให้ดำเนินการ ด้วยงบประมาณแผ่นดิน หรือการออกกฎหมายต่างๆ เช่น การเวนคืนที่ดิน เป็นต้น

6. รัฐบาลใช้อำนาจ รัฐบาลใช้อำนาจจัดการโดยไม่แจ้งให้ชุมชนทราบล่วงหน้า เช่น การสืบสวน จับกุมผู้กระทำผิดและบุกรุก เป็นต้น

2.2.4.3 ความเกี่ยวข้องขององค์กรชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้องขององค์กรชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว อาจมีหลายลักษณะในที่จะกล่าวถึงกิจกรรมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและผลกระทบต่อองค์กรชุมชนได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

1. กิจกรรมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน ต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการกระจายในหลายๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากที่สุด กิจกรรมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว เช่น การควบคุม ดูแล และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาชุมชนและยกระดับความเป็นอยู่ การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง การจัดบริการที่พักอาหาร การบริการด้านร้านค้า การจัดการด้านมัคคุเทศก์และผู้รู้ท้องถิ่น การจัดการธุรกิจขายของที่ระลึกหัตถกรรมและสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นขององค์กรชุมชน การที่องค์กรชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวย่อมเกิดผลกระทบใน 2 ลักษณะ คือ

2.1 ผลกระทบด้านบวก หมายถึง ผลประโยชน์ที่องค์กรชุมชนได้รับ โดยแบ่งเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ทางสังคม

1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนตลาดครอบครัวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นต้น

2) ผลประโยชน์ทางสังคม ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสาธารณสุข เช่น ความสะอาด สุขอนามัย การพัฒนาสาธารณูปโภคของชุมชน ถนน ไฟฟ้า ประปา ระบบโทรคมนาคม สมาชิกของสังคมถูกกระตุ้นให้สนใจพัฒนาการศึกษาของตัวเองและผู้เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาในด้านเทคนิคการให้บริการ การดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนเอง เป็นต้น

2.2 ผลกระทบด้านลบ ทำให้ขนาดของชุมชนอาจเติบโตเร็วเกินไป โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งวัฒนธรรมเดิมและวิถีของชุมชนอาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวถ้าหากขาดการจัดการที่ดี

2.3 หลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งพอจะสรุปความหมายของคำนี้

เสนาะ ติเยาว์¹¹ ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้กล่าวคือ “กระบวนการทำงานกับคนโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยแบ่งลักษณะออกเป็น 5 อย่าง คือ การทำงานร่วมกับคน มีเป้าหมายร่วมกันขององค์การ เน้นการสร้าง ความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดในโลกให้เกิด ประโยชน์สูงสุด และการบริหารต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹² พ.ศ. 2554 ให้ความหมายคำว่า “บริหาร” หมายถึง ปกครอง ดำเนินการ จัดการ สั่ง คำแถลงไข

ติน ปรัชญนพฤทธิ์¹³ กล่าวว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึง การเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

¹¹ เสนาะ ติเยาว์, *หลักการบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *50แนวคิด ตัวชี้วัดตัวแบบของการบริหารจัดการ และการบริหารจัดการที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร บ.ก้าวใหม่จำกัด, 2559), 16.

¹² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2554), 655.

¹³ ติน ปรัชญนพฤทธิ์, *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาฯ, 2556), น.8 อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *50แนวคิด ตัวชี้วัด ตัวแบบของการบริหารจัดการ และการบริหารจัดการที่ยั่งยืน*, 17.

เฮร์เบิร์ต เอ. ไชมอน¹⁴ ในปี ค.ศ. 2011 ให้ความเห็นว่าการบริหารเป็นเรื่องของการตัดสินใจ โดยทุกระดับในองค์การจะมีส่วนในการตัดสินใจทั้งสิ้น กล่าวคือผู้ที่มีตำแหน่งระดับสูงจะตัดสินใจในเรื่องนโยบายขององค์กร ผู้ปฏิบัติงานระดับกลางจะตัดสินใจในเรื่องของการปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนั้น ทุกคนในองค์การจะต้องตัดสินใจ

จอร์จเบร์คเลย์¹⁵ ในปี ค.ศ. 1975 ได้ให้ความหมายการบริหาร คือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานนั้นๆ

จากความหมายของนักวิชาการข้างต้น ทำให้พอจะสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้เพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ คำว่า การบริหาร เป็นคำที่นิยมใช้ในการบริหารภาครัฐโดยหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การบริหารนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางอย่างน้อยใน 6 หน่วยงานซึ่งจัดแบ่งตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงาน ได้แก่ การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐกิจ หน่วยที่ไม่สังกัดภาครัฐ หน่วยงานระหว่างประเทศ

ในขณะที่คำว่า **การจัดการ (management)** นิยมใช้ในหน่วยงานและบุคลากรของภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และภาคอุตสาหกรรม ซึ่งก็ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการไว้ดังนี้

¹⁴ Herbert A. Simon, *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Process in Administrative Organization* (New York: Macmillan, 1947), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 18.

¹⁵ George Berkley, *The Craft of Public Administration* (Boston, Massachusetts: Allyn and Bacon, Inc.1975), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 19.

อเล็กซาร์. แมคเคนซี¹⁶ ในปี ค.ศ. 1969 ได้เสนอกระบวนการจัดการ (The Management in 3-D) ในลักษณะ 3 มิติ กล่าวคือ ในองค์การหนึ่งๆ จะเริ่มต้นด้วยการจัดการองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ความคิด (Ideas) 2) สิ่งของ (Things) และ 3) คน (People) โดยประการแรก ผู้บริหารต้องมีความคิด หรือมโนทัศน์ หรือ วิสัยทัศน์ คือ การวางแผนองค์การให้เจริญก้าวหน้า ประการที่สอง ผู้บริหารจะต้องบริหารสิ่งของ วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และประการที่สาม ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำ สร้างแรงจูงใจให้คนในองค์กรร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน

แอนดริว เจ. ดูบริน และอาร์. ดวนน์ ไรอร์แลนด์¹⁷ ในปี ค.ศ. 1993 เห็นว่า การจัดการเกี่ยวข้องกับทรัพยากรขององค์กรที่ประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบของ และทรัพยากรสารสนเทศ

จอห์น อาร์. สเชอร์เมอร์ฮอร์น จูเนียร์¹⁸ ในปี ค.ศ. 2008 อธิบายว่า การจัดการหมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ ที่กำหนดทิศทางการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การตัดสินใจอย่างถูกต้องและมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กันไป

จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานซึ่งหน่วยงานและบุคลากรของหน่วยงานนำมาใช้เพื่อจะนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางที่ได้กำหนดไว้ คำส่วนใหญ่ใช้ในหน่วยงานและบุคลากรภาคเอกชน แต่ทุกวันนี้ ได้มีการนำคำนี้มาปรับใช้ในการบริหารภาครัฐด้วย

¹⁶ Alec R. Mackenzie, "The Management Process in 3-D" in Harvard Business Review 47, 4 (November-December 1969), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 21.

¹⁷ Andrew J. DuBrin and R. Duane Ireland, *Management and Organization* (2nd ed., Cincinnati, Ohio: South-West, 1993), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 24.

¹⁸ John R. Schermerhorn, Jr., *Management* (9th ed., New York: John Wiley & Son, Inc., 2008), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 25.

ความหมายของการบริหารจัดการ คำว่า การบริหารจัดการ (Management administration) มีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารจัดการ ไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์¹⁹ ในปี พ.ศ. 2543 กล่าวถึงลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ 3 ด้าน คือ

1. ในด้านของผู้นำ การบริหารจัดการ หมายถึง หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร

2. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน

3. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกัน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ²⁰ ในปี พ.ศ. 2545 มีความเห็นว่า การบริหารจัดการในฐานะที่เป็นกระบวนการ หรือกระบวนการบริหารจัดการ เกิดได้จากหลายแนวคิด เช่น โปสคอร์ด (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของ ลูเทอร์ กุลิค (Luther Gulick) และ ลินดอลเออร์วิก (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหารจัดการ 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดการคน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารจัดการตามแนวคิดของ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC)

สรุปจากความหมายของการบริหารจัดการข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า คำว่า การบริหารจัดการอาจให้ความหมายอย่างกว้างและอย่างแคบได้ การให้ความหมายอย่างกว้างครอบคลุมไปถึงการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานและบุคลากรของทุกภาค เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non Government Organization หรือ NGO) เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ สำหรับความหมายของการบริหารจัดการในความหมายอย่างแคบ เช่น หมายถึง การบริหารจัดการภาครัฐเท่านั้น ซึ่งหมายถึง การดำเนินหรือการปฏิบัติงานใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานกิจการสาธารณะ หรือการให้บริการสาธารณะทั้งหลายของ

¹⁹ ธงชัย สันติวงษ์, *องค์การและการบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2543), อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 48.

²⁰ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, 2545), 39.

หน่วยงานของรัฐและ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการในทุกระดับทั้งในการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ได้กำหนดไว้

2.3.1 หลักการทั่วไปในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยหลักการในการจัดการโดยทั่วไปเช่นกัน ซึ่งหลักการจัดการโดยทั่วไป หมายถึง การทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้ทำซึ่งสามารถพิจารณารายละเอียดได้ ดังนี้²¹

2.3.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการ การจัดการปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ย่อมมีประสิทธิภาพจะช่วยให้องค์กรนั้นประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1.1 คน (Man) หมายถึง ทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพงาน โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.2 เครื่องจักร (Machine) หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องจักรที่จัดหามาเพื่อใช้ปฏิบัติงานในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

1.3 เงินทุน (Money) หมายถึง เงินทุนระยะสั้นหรือระยะยาวที่เป็นปัจจัยสำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ

1.4 วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง วัตถุดิบ วัสดุสิ่งของที่ต้องจัดหามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือการสร้างบริการที่ดีแก่ลูกค้า

2. ปัจจัยด้านการตลาด (Market) หมายถึง ตลาดที่ประกอบด้วยลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่ธุรกิจมุ่งที่จะเสนอขายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นสินค้าและสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่

²¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), 26-29.

ละกลุ่มแตกต่างกันในการดำเนินการจึงต้องมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นไปของการตลาด การวิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงสภาพสมบูรณ์ที่สุดในระยะยาว เป็นต้น

3. ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึง การกำหนดระบบงาน ระเบียบ ขั้นตอน วิธีปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องกำหนดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด สามารถกำหนดตัวบุคลากรและเลือกเครื่องมือในการจัดการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดการประหยัดต้นทุน ได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์และมีมาตรฐานที่ดี

4. ปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivation) ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จคนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ และมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานจึงเป็นศิลปะของหัวหน้างานในการใช้ความสามารถของการเป็นผู้นำทำการจูงใจและส่งเสริมขวัญกำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานให้ดีที่สุด คำนึงถึงการประสานประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง วิธีการกระบวนการหรือมาตรการในการจัดการกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป

2.3.2 กระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

กระบวนการจัดการโดยทั่วไปประกอบด้วยหน้าที่งาน 5 ประการ คือ การวางแผนการจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาและเนินการตามกระบวนการจัดการดังกล่าวด้วย รายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องเริ่มกระทำการวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การคาดหวังผลสำเร็จของการวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนในการวางแผน ดังนี้

1.1 การเตรียมการศึกษา ในขั้นตอนนี้จะต้องได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นในการรวบรวมข้อมูล ระบุถึงปัญหาอุปสรรคในการ

จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่เป็นการเตรียมการในเบื้องต้นและศึกษาในภาพรวมทั้งหมด

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ลักษณะของวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดจะต้องมีความชัดเจน สามารถบรรลุได้ในทางปฏิบัติและเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดในแผนงานต่อไป ตัวอย่างการกำหนดวัตถุประสงค์หลักของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การจัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นด้านคุณภาพและการลงทุนต่ำ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เป็นต้น

1.3 การสำรวจข้อมูล เป็นขั้นตอนของการสำรวจเก็บข้อมูลที่จำเป็นในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ เช่น ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยว การกระจายตัวของทรัพยากรการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย โครงสร้างการปกครองของท้องถิ่น รวมทั้งพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่จะมีผลต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไปได้ การวิเคราะห์จะพิจารณาในประเด็นต่างๆ เช่น การประเมินความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง ที่พัก เป็นต้น การวิเคราะห์ตลาด เช่น ศึกษาความต้องการและรูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยวตลาดเป้าหมายเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในระดับมหภาคและระดับจุลภาค

1.5 การกำหนดนโยบายและจัดทำแผน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับมหภาคและระดับจุลภาคกำหนดเป็นนโยบายและจัดทำแผนทั้งที่เป็นแผนแม่บท แผนกลยุทธ์รวมทั้งแผนปฏิบัติ ซึ่งแผนปฏิบัติการนี้จะกำหนดขึ้นหลายแผนและประเมินความเป็นไปได้ของแผนในการที่จะนำไปปฏิบัติและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และมีประสิทธิภาพมากที่สุด เช่น แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ แผนฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวทางทะเล เป็นต้น

1.6 การปฏิบัติงานตามแผน เป็นขั้นตอนของการนำแผนที่กำหนดไว้สู่การปฏิบัติซึ่งจำเป็นต้องได้รับการควบคุมเพื่อให้การปฏิบัติงานตามแผนนี้บรรลุเป้าหมายโดยอาจใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย กรอบระยะเวลา งบประมาณเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินการดังกล่าว

1.7 การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ระหว่างขั้นตอน การปฏิบัติงานตามแผนควรมีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันและ แก้ไขปัญหาอุปสรรคที่อาจมีผลทำให้การดำเนินงานล่าช้า ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้การประเมินผลควรจะทำหลังจากการปฏิบัติตามแผนงานแล้วอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบผลของการดำเนินงานตามแผน และเสนอข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นประโยชน์ในการ กำหนดแผนงานในอนาคต

2. การจัดการองค์การ (Organizing) เป็นขั้นตอนที่สองที่ต้องกระทำ คือการจัด โครงสร้างขององค์การให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประกอบด้วยการกำหนดตำแหน่งงานและ จัดกลุ่มงานที่จำเป็นเพื่อการทำงานตามเป้าหมาย และการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นเพื่อการทำงาน ปฏิบัติงานด้านต่างๆ การจัดโครงสร้างขององค์การที่ดีจะแสดงให้เห็นว่าใครต้องทำงานใดและต้อง รายงานต่อใคร ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรในการทำงานตาม โครงสร้างองค์การ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดแบ่งโครงสร้างขององค์การที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวออกหลายฝ่าย หลายแผนก หลายกอง และจะทำหน้าที่ ประสานงานกันเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่องค์กรต้องการ

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง ภารกิจของผู้บริหารในการจัดการ เกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรรหาคณะบุคคลที่มีความสามารถเข้ามาทำงานในองค์กรและ พยายามส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเหล่านั้น รวมทั้งการทํานุบำรุงรักษาและจูงใจให้ บุคลากรเหล่านั้นทำงานให้กับองค์กรในระยะยาวและตลอดไป เช่น ในการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่ายโดยบุคลากรเหล่านั้นควรมีความรู้ ความสามารถ โดยเฉพาะทัศนคติที่ดีต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนา ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้น การจัดสรรบุคลากรเข้าทำงานด้านนี้จึงมีความสำคัญยิ่ง

4. การสั่งการ (Directing) หมายถึง ภารกิจที่ผู้นำต้องใช้ความพยายามในการจูง ใจ และชักนำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายินดีทำงานของตนอย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้จัดการควรจะมี ทักษะในด้านการติดต่อสื่อสาร เทคนิคการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี การเรียนรู้ถึง พฤติกรรมมนุษย์ การประยุกต์ศิลปะการจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้ดี เทคนิคการ มอบหมายงาน เป็นต้น

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กระบวนการตรวจสอบ ติดตามและ ประเมินผลงานหรือทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานสามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการ จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจแบ่งประเด็นที่จะควบคุมดังนี้ คือ

5.1 การควบคุมทรัพยากรทางกายภาพ เช่น การควบคุมการใช้ทรัพยากรทุกประเภท เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและประเภทอื่น รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ อาคาร ที่ดิน แรงงาน เป็นต้น ในการเป็นปัจจัยนำเข้าผ่านกระบวนการในการผลิตและได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

5.2 การควบคุมบุคลากร เป็นการควบคุมพฤติกรรมการทำงานของผู้ปฏิบัติงานของบุคลากรให้เป็นไปตามกฎระเบียบ และขั้นตอนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับนโยบายและแผนงานด้วย

5.3 การควบคุมผลการปฏิบัติงาน เป็นการควบคุมผลงานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบว่าผลงานนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายได้ดีเพียงใด

5.4 การควบคุมด้านงบประมาณ เป็นการควบคุมค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นต้นทุนในการดำเนินงานทั้งที่เป็นต้นทุนเชิงเศรษฐศาสตร์และต้นทุนทางสังคม เพื่อให้ต้นทุนต่ำที่สุดและค่าใช้จ่ายตามงบประมาณที่กำหนดไว้

5.5 การควบคุมเทคนิคหรือวิธีการดำเนินงาน เป็นการควบคุม กำกับ ดูแล เทคนิคที่เลือกใช้ในการดำเนินงานและวิธีการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ถูกต้องตามแผนงานที่กำหนดไว้

จะเห็นได้ว่า หลักการจัดการโดยทั่วไปซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังกล่าวมาแล้วนั้น สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกงาน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และตอบสนองต่อกระแสความต้องการในปัจจุบันคือการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นการจัดการเพื่อความยั่งยืน

2.4 แนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

2.4.1 รูปแบบบริหารการท่องเที่ยว ในประเทศไทย

องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวหลักๆ ได้ 3 รูปแบบ²² ได้แก่ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) 2) รูปแบบการท่องเที่ยวตามแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และ 3) รูปแบบการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

²² วาริชต์ มัชยมบุรุษ, “รูปแบบการท่องเที่ยว,” <https://tourismatbuu.wordpress.com> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2560)

1. รูปแบบการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism)

ประกอบด้วย

1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบตามแหล่งธรรมชาติทางทะเลอันเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งก่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด หินงอกหินย้อย เพื่อชื่นชมความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา ศึกษารูปร่างของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้มีความรู้บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปตามพื้นที่ทางเกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงามและความสำเร็จในการทำสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์อันจะเกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น ฝนดาวตกลีโอนิด จันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติตามปรากฏการณ์ของท้องฟ้าในแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยะจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการท่องเที่ยวตามแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism)

ประกอบด้วย

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมสถานที่

ท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์และโบราณคดี บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2.2 การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And Traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อชมงานและประเพณีต่างๆที่ท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความรื่นรมย์ในสุนทรียะศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้และความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

2.3 การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินอันจะนำมาซึ่งความรู้จากผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทำให้มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest To Tourism) ประกอบด้วย

3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่าง และงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อ เล่นกีฬาตามความถนัด ความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีนํ้า เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับความประสบการณ์และความรู้ใหม่ เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทาง ท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความ สนุกสนานตื่นเต้น ทวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home Stay & Farm Stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มซึ่งต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในชุมชนที่ไปเยือนเพื่อการ เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความเพลิดเพลินที่เพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อ การรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของ ชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Longstay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้าน ปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของ ชีวิตคือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3 – 4 ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่าง น้อย 1 เดือน

3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึงการจัดนำ เที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้าต่างๆ ตาม เป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่าย เครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้น ได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ โดยเป็นการให้รางวัลและจัดนำ เที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในเรื่องของการเดินทาง ค่าที่พักและค่าอาหารให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจัด

รายการแพ็คเกจตั้งแต่ 2 - 7 วัน เป็นรายการนำชมสถานที่ต่างๆ อาจเป็นการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม หรือ MICE (Meeting Incentive Conference Exhibition) เป็นการจูงใจให้กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจูงใจก่อนการประชุม (Pre-Tour) และการจัดรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (Post-Tour) เป็นการจูงใจรายการท่องเที่ยวไปทั่วประเทศ เพื่อบริการให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักรีสอร์ท 2 - 4 วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

3.10 การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้นนำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างในการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ 2 - 7 วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและด้านการเกษตร (Eco-Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและด้านประวัติศาสตร์ (Agro-Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการผจญภัย (Eco-Adventure Travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและเชิงประวัติศาสตร์ (Geo-Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและศิลปวัฒนธรรม (Agro-Cultural Tourism) เป็นต้น

นอกจากนี้การท่องเที่ยวอาจได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมขึ้น ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ ขึ้นมาเช่น Green Tourism ทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวจะต้องการรักษาธรรมชาติหรือช่วยกันลดสภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยวในเกาะสมุย หรือ War Tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเอง และขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ผลของการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างในแง่บวกและแง่ลบ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมความต้องการหรือบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2.4.2. รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้เกิดรูปแบบ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism-CBT)” ซึ่งเป็นการจัดการที่มีกลุ่มชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของชุมชนเจ้าของพื้นที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมอนุรักษ์ทรัพยากร และนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มจากกิจกรรม

ท้องถิ่นอื่น อันนำมาซึ่งรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน ด้วยคุณประโยชน์ดังกล่าว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถูกนำมาใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนและพัฒนาท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตอย่างรวดเร็วระหว่าง ปีพ.ศ. 2540-2544 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8) ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐระหว่างปี พ.ศ. 2547-2550 พบว่า มีชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของกลุ่มโฮมสเตย์กว่า 87 ชุมชนทั่วประเทศ หรือมีบ้านพักโฮมสเตย์กว่า 1,000 หลัง นอกจากนี้ยังมีกิจการโฮมสเตย์ที่ดำเนินการโดยอิสระ มิได้ขึ้นทะเบียนกับหน่วยงานท่องเที่ยวภาครัฐอีกเป็นจำนวนมาก ชื่อเสียงและความสำเร็จของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายแห่ง อาทิ ชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา ชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ กลายเป็นต้นแบบที่กระตุ้นให้ท้องถิ่นต่างๆ หันมาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ตาม การเติบโตของกิจการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากบนลงล่าง (Top-Down) ของภาครัฐฯ ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น ความขัดแย้งจากการทำงานกลุ่ม และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวจนทำให้เกิดการทำลายวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม จึงนำมาซึ่งคำถามเริ่มต้นของงานวิจัยชิ้นนี้จากศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยพบว่า มีการดำเนินงานใน 2 รูปแบบหลัก คือ การบริหารจัดการแบบรวมอำนาจ (Centralized Management) ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการคือ 1) มีการรวมอำนาจทางการบริหารจัดการ 2) การตัดสินใจ และ 3) มีความสัมพันธ์ในลักษณะการบังคับบัญชา และการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Management) มีลักษณะ 1) มีการแบ่งงานกันทำ 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิก และ 3) มีระบบการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม²³ จากการวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานทั้ง 2 รูปแบบพบข้อดีและข้อเสีย ดังอธิบายในตารางที่ 1

²³ NAMDECH M., 2009, *Le contrôle des actes administratifs des collectivités territoriales en Thaïlande*, thèse l'Université Aix-Marseille III, p 29.

ตารางที่ 2.1: เปรียบเทียบคุณลักษณะและข้อดี-ข้อเสียของการจัดการแบบรวมอำนาจและกระจายอำนาจของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

รูปแบบ	ลักษณะ	ข้อดี	ข้อเสีย
การดำเนินงานแบบรวมอำนาจของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (Centralized Management)	- มีการในลักษณะการสั่งการมากกว่าการขอความร่วมมือ - มีการรวมอำนาจในการตัดสินใจด้านเศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลาง	- มีการบริหารงานที่คล่องตัว สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว - เกิดการประหยัดเนื่องจากขนาด (Economy of scale)	- ขาดธรรมาภิบาลความเป็นประชาธิปไตย - ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน
การจัดการแบบกระจายอำนาจของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (Decentralized Management)	- มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน - การมีส่วนร่วมของสมาชิกระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ - มีระบบการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม	- เกิดการเรียนรู้การทำงานในระบอบประชาธิปไตย - เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสมาชิก	- ความซับซ้อนในการทำงานเนื่องจากความคิดเห็นที่แตกต่าง - ซึ่งบางครั้งอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในชุมชน

ที่มา : เพชรศรี นนท์ศิริ, “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง”, *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ Journal of International and Thai Tourism*, ๘.8 (2552): 33-46.

การท่องเที่ยวในชุมชนมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนใช้เป็นจุดขายและนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งชูวิทย์²⁴ กล่าวว่า การท่องเที่ยวในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในประเทศแถบภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกมีรูปแบบ ดังนี้

1. การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อาทิ สินค้าหัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น
2. กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้านและการแสดงดนตรีเฉพาะชุมชน
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้เสนอให้แก่นักท่องเที่ยว อาทิ การจัดกิจกรรมเดินป่าชมธรรมชาติในบริเวณใกล้เคียง พร้อมมัคคุเทศก์นำทาง

²⁴ ชูวิทย์ ศิริเวชกุล, “การท่องเที่ยวชุมชนและการจัดการ Home Stay,” *จุลสารการท่องเที่ยว* 20 2 (59): ,อ้างถึงใน รุ่งรวี จิตภักดี และคณะ, “การจัดการแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนสีเขียว อ.พูนพิณ จ. สุราษฎร์ธานี,” (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2553), 22-23.

4. กิจกรรมพักในหมู่บ้าน ได้แก่ การพักแรมในกระโจม (Camping) การพักแรมในบ้านพักชุมชน (Home stay) ที่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก

ในขณะที่เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวในชุมชนมักจะมีผู้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในชนบทควบคู่กันไปด้วย ยุวดี²⁵ ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวในชุมชนและการท่องเที่ยวชนบทว่ามี 3 มิติ คือ

1. มิติด้านภูมิศาสตร์ คือการเกิดขึ้นทั้งในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง
2. มิติด้านกิจกรรม คือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นการเดินป่า การดูนก การดำน้ำ การส่องสัตว์ การพายเรือ ตลอดจนกิจกรรมที่สร้างขึ้นมาเฉพาะหมู่บ้าน เช่นการปรุงอาหารของท้องถิ่น การเต็นท์ริมแม่น้ำ การเดินชมวิถีชีวิตในหมู่บ้าน
3. มิติด้านการจัดการ คือการให้ความสำคัญด้านจิตวิญญาณของชุมชน การรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน

การท่องเที่ยวในชุมชนมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวทั่วไป แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

1. ด้านทรัพยากรชุมชน มีทรัพยากรที่ใช้เพื่อดำรงชีวิตและวิถีชีวิตเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่น
2. ด้านการบริหารการท่องเที่ยว ชุมชนมีความสามารถด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีอาชีพหลักอื่นๆ อยู่แล้ว การท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น
3. ด้านตลาดการท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนมีข้อจำกัดด้านการบริการ จึงต้องคัดเลือกนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เพราะนักท่องเที่ยวประเภทนี้มีความต้องการบริการน้อย

²⁵ ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, “Ecotourism: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,” *จุลสารการท่องเที่ยว* (เม.ย.-มิ.ย., 59), เรื่องเดียวกัน, 23.

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

2.5.1 ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

เดวิส ทรอสบี²⁶ ให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (Embodies) สะสม (Stores) และ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ²⁷ กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่าทุนวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของทุนอีกรูปแบบหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น

วินัย บุญลือ²⁸ กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ศักยภาพของการกระทำเป็นความองค์ความรู้ที่สะสมในตน (Innate Knowledge) ซึ่งการสะสมทุนทางวัฒนธรรมนั้น ไม่เพียงแต่เป็นการออกแรงทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมถึงการออกแรงทางด้านสังคม การเมือง ศาสนา และ ความคุ้นเคย ซึ่งเป็นการสะสมทุนในรูปแบบต่างๆ เอาไว้ และสามารถปรับเปลี่ยนหรือเรียกใช้ยามต้องการได้

²⁶ C.D Throsby, Economics and culture, อ้างถึงในไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ,” มหาวิทยาลัยกรุงเทพ http://www.bu.ac.th/knowledge_center/executive_journal/jan_mar_11/pdf/aw4.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2557).

²⁷ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, “การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : รายงานความก้าวหน้าการวิจัยครั้งที่ 1,” (พิษณุโลก : คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2547), 11, อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน.

²⁸ วินัย บุญลือ, “ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545), 11.

กล่าวโดยสรุป ทูทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่สั่งสมมาในอดีต และถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

2.5.2 ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ได้แก่ การแสดงออกทางร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย ส่วนใหญ่จะปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาก่อตัวให้เป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม สังคมจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทักษะ และค่านิยมอันจะมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่าง ๆ เช่น การใช้ชีวิต และศิลปะ การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวตนต้องอาศัยระยะเวลา สังคม ชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมในแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้อง สมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้น ยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

2) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ คือทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือเครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งในการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม

3) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การกล่าวถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ กล่าวคืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถกับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการหมุนเวียนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้าง

มูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติในการศึกษา ผลกำไรในรูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่
คุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม

ทรอสบี²⁹ แบ่งทุนวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ
วัด ผลงานทางศิลปะ ภาพเขียน รูปปั้นทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ไม่ได้ถูกจำกัดในรูปแบบเฉพาะมรดก
ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตไปถึงทุนกายภาพ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร
สิ่งประดิษฐ์ ทุนวัฒนธรรมรูปแบบนี้สามารถสึกหรอ ผุพังได้ ถ้าไม่ได้รับการดูแลรักษา และสามารถวัด
มูลค่าในรูปของเงินได้ไม่ว่าจะเป็นตัววัตถุเอง หรือการบริการที่ใช้วัตถุนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการ
ให้บริการ

2. ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) เป็นทุนที่อยู่ในรูปของ
ทรัพย์สินทางปัญญา หรืออาจเรียกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ (Nonmaterial Culture) ได้แก่ ความคิด
การปฏิบัติความเชื่อและค่านิยมที่แบ่งปันระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี
พิธีกรรม ศิลปะการแสดง เพลง งานวรรณกรรม นิทาน ตำนานพื้นบ้าน ดนตรี เป็นต้น ถึงแม้ว่าทุน
วัฒนธรรมจะแบ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ และทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ แต่ทุนวัฒนธรรมทั้ง
สองประเภทนี้มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากสิ่งที่สัมผัสได้ มักมีความหมาย หรือคุณค่าอยู่เบื้องหลัง
นอกจากนี้ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบนี้สามารถปรากฏได้ในทุกช่วงของเวลา ในฐานะทุนคงคลัง
(Capital Stock) ซึ่งมีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์และคุณค่าทางสังคม

Bourdieu³⁰ อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมอาจจะปรากฏได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน
3 รูปแบบคือ 1) เป็นสิ่งที่ฝังในตัวคนหรือจิตใจ (Embodied as state of mind/body) เช่น
ความคิด ความเชื่อ 2) เป็นสิ่งที่เป็นตัวตนจับต้องได้ (Objectified) ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของสินค้า
วัฒนธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์ สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ภาพวาด ฯลฯ และ 3) ความเป็นสถาบัน
(Institutionalised) หมายถึง กติกาความเชื่อ การยอมรับที่หลายคนเห็นร่วมกัน อาทิ สถาบันศาสนา
สถาบันการศึกษา โดยทุนวัฒนธรรมในรูปแบบที่ฝังในตัวคน หรือจิตใจ เป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุด

²⁹ C. D. Throsby, *Economics and culture* (Cambridge : Cambridge University Press, 2001), 46, อ้างถึงใน ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ,” มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2557).

³⁰ P. Bourdieu, “The form of capital,” in J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (New York: Greenwood Press, 1986), 64-75.

2.6 แนวคิดศักยภาพชุมชนจากทุนท้องถิ่น

ทุนท้องถิ่นมีความหมายในลักษณะเดียวกับคำว่า “ศักยภาพ” (Potential) คือการต่อยอดจากสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่แล้วเพื่อให้เกิดการเพิ่มคุณค่าและมูลค่า และมูลค่าที่เพิ่มขึ้นนั้นต้องเกิดประโยชน์ตามหลักการสามประการคือ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนกับทั้งต้องเป็นไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐ และนอกจากนั้นต้องเน้นขับเคลื่อนอัตลักษณ์

ผศ.ดร. อรทัย ก๊กผล ได้ให้ความหมายของทุนท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท³¹ อันได้แก่ ทุนที่ดิน ทุนมนุษย์ ทุนความหลากหลายทางชีวภาพ และทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงแค่ทุน 3 ประเภท ดังนี้

1. ทุนมนุษย์

- โครงสร้างประชากรตามทะเบียนราษฎรซึ่งอาศัยอยู่จริงในพื้นที่รวมถึงประชากรซึ่งอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองใหญ่ รวมถึงลักษณะทางสังคม เช่น เชื้อชาติและศาสนา
- สถานภาพทางการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประกอบสัมมาอาชีพ
- ชีตความสามารถรวมความชำนาญพิเศษ อาทิเช่น งานหัตถกรรม รวมถึงความสามารถในการประกอบอาหาร

2. ทุนความหลากหลายทางชีวภาพ

- ภูมิอากาศ
- ความหลากหลายทางพืชพันธุ์ธัญญาหาร
- สภาพแวดล้อม
- พลังทางชีวภาพ

3. ทุนทางวัฒนธรรม

- สถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- ความเชื่อความศรัทธา เช่นเรื่องเล่า พิธีกรรม งานประเพณี
- อาคารบ้านเรือน สถาปัตยกรรม ศิลปะการตกแต่ง
- แฟชั่นการแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

³¹ อรทัย ก๊กผล, *Urbanization เมื่อเมืองกลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่*, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2559), 6.

2.6.1 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนของการสืบค้นและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทุนท้องถิ่นทั้ง 3 ประเภท ดังที่ได้กล่าวมาในเรื่องทุนท้องถิ่น การสืบค้นและเก็บข้อมูลเพื่อได้ความรู้และความเข้าใจต่อทุนหรือศักยภาพของพื้นที่นี้ขอให้คำนึงถึงประเภทของความรู้ทั้งที่มาจากภายนอกและภายในมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้รับผิดชอบต้องลงพื้นที่ด้วยตนเอง รู้สึก สังเกต และเข้าไปมีส่วนร่วม รวมทั้งสัมภาษณ์พูดคุยกับทุกภาคส่วน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment Scanning) โดยประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ SWOT

2.6.2. กรอบแนวทางการวิเคราะห์ SWOT

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร เช่น จุดแข็งด้านส่วนตลาด จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล องค์กรจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อนซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาเหล่านั้น

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน นักยุทธศาสตร์ที่ดีจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การพัฒนาให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น

เมื่อนำเครื่องมือการวิเคราะห์ SWOT มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของเมืองนั้น หมายถึง การเปลี่ยนจากหน่วยการศึกษาจากองค์กรเป็นพื้นที่ของเมือง วิธีสังเกตว่าอะไรคือ ปัจจัยภายในหรืออะไรคือปัจจัยภายนอก ให้ดูพื้นที่ที่เราศึกษาเป็นหลัก หากปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่อยู่ในพื้นที่ที่เราศึกษาให้ถือเป็นปัจจัยภายใน หากปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่อยู่นอกพื้นที่ที่เราศึกษา ให้ถือเป็นปัจจัยภายนอก

ในการเขียนวิเคราะห์ เมื่อต้องระบุประเด็น SWOT พร้อมคำอธิบายห้ามเขียนแต่หัวข้อประเด็น เพราะบางครั้งประเด็นเดียวกัน อาจเป็นไปได้ทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งหรือเป็นไปได้ทั้งโอกาสและอุปสรรค เช่น

จุดแข็ง : ที่ตั้งของจังหวัดภูเก็ตอยู่ติดทะเล ส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่ชอบเที่ยวทะเลนิยมมาเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต

จุดอ่อน : พื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตมีขนาดเล็ก ส่งผลให้รองรับนักท่องเที่ยวได้น้อย

ข้อแนะนำอีกประการหนึ่งในการจัดทำ SWOT คือ ควรเริ่มทำ SWOT โดยเริ่มที่การค้นหาโอกาสมาก่อน และไปวิเคราะห์จุดแข็ง ถึงไปหาจุดอ่อนและภัยคุกคาม โดยให้เห็นโอกาสใหม่ๆ ในการพัฒนาและการคิดนอกกรอบ

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทุนท้องถิ่นและกำหนดอัตลักษณ์สำคัญของเมืองเมื่อทำการวิเคราะห์ SWOT เรียบร้อยแล้ว ขอให้มีการให้คะแนนเพื่อประเมินความสำคัญ/ความโดดเด่นของแต่ละทุนท้องถิ่น ซึ่งยังมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากภาคส่วนต่างๆ อย่างกว้างขวางจะยังทำให้การประเมินความโดดเด่นของทุนเหล่านั้นได้ดีขึ้น วิธีหนึ่งซึ่งง่ายในการให้ประเมินความสำคัญ คือ สมมติให้สมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมมีคะแนนอยู่ 100 คะแนน และให้แจกแจงคะแนนนั้นกับประเด็นย่อยๆ ของ SWOT

- จากนั้นให้นำคะแนนทั้งหมดในช่อง S มารวมกับช่อง O และนำคะแนนทั้งหมดในช่อง W มารวมกับช่อง T เพื่อพิจารณาว่าทุนประเภทนั้นๆ มีสิ่งที่ดีๆ (S กับ O) หรือสิ่งที่ไม่ดี (W กับ T) มากกว่ากัน

- จากนั้นให้นำคะแนนด้านดี (S+O) กับด้านไม่ดี (W+T) ของทุนทุกประเภทมาเปรียบเทียบกัน ก็จะทำให้เราทราบว่า พื้นที่ที่เราศึกษานั้นมีทุนด้านใดโดดเด่นที่สุด

ขั้นที่ 4 กำหนด “ทิศ” และ “ทาง” การพัฒนาเมือง

ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองนี้

1.1 สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการต่อจากการทราบถึงศักยภาพการพัฒนาและอัตลักษณ์ คือ การกำหนดวิสัยทัศน์เมือง ซึ่งหมายถึง สภาพที่เมืองต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่สะท้อนว่าเราอยากให้นักถึงพื้นที่ของเราอย่างไร วิสัยทัศน์ที่ดีต้องสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่

วิสัยทัศน์นั้น มี 2 ลักษณะ คือ

(1) วิสัยทัศน์โดยหน้าที่ (By Function) : หมายถึง ต้องการให้พื้นที่ของเราทำหน้าที่อะไรที่โดดเด่นกว่าที่อื่นๆ เช่น เป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้า เป็นศูนย์กลางการผลิตและแปรรูปยางพารา

(2) วิสัยทัศน์โดยคุณลักษณะ (By Characteristic) : หมายถึง ต้องการให้พื้นที่ของเรามีคุณลักษณะโดดเด่นจากที่อื่นๆ อย่างไร เช่น เมืองการศึกษาของเทศบาลนครเชียงราย เมืองกีฬา และสันหนนาการของเมืองบุรีรัมย์ และเมืองนกของเทศบาลนครยะลา

1.2 เมื่อได้วิสัยทัศน์พัฒนา ขั้นตอนต่อมาคือ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และโครงการในการส่งผลให้บรรลุวิสัยทัศน์ เทคนิคประการหนึ่งในการช่วยในการพัฒนาความรู้ในการจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์ คือ การเทียบเคียงกับต้นแบบ (Benchmarking)

“Benchmarking คือ วิธีการในการวัดและเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ บริการ และวิธีการปฏิบัติกับองค์กรที่สามารถทำได้ดีกว่าเพื่อนำผลของการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์กรของตนเอง เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศในธุรกิจ”

เมื่อเรากำหนดวิสัยทัศน์ได้แล้ว เราก็ควรหาเมืองต้นแบบ หรือแนวคิดการพัฒนา ซึ่งมีความใกล้เคียงกับวิสัยทัศน์ และมีบางอย่างโดดเด่นกว่าเรา เพื่อให้ได้ “แนวทางการพัฒนา” สำหรับเมือง

แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 2 อย่าง คือ

(1) จะพัฒนาอะไร

(2) จะพัฒนาอย่างไร

กระบวนการเทียบเคียงต้นแบบ มีขั้นตอนดังนี้

(1) การเลือกเมืองต้นแบบ

(2) ระบุความเหมือน

(3) ระบุจุดเด่นของเมืองต้นแบบ + แนวทางการพัฒนา

(4) กำหนดโอกาสในการพัฒนาเมืองของเรา

(5) กำหนดแนวทางการพัฒนาของเมืองเรา

อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการเทียบเคียงต้นแบบหรือแนวคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งความรู้ซึ่งในการจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์และโครงการพัฒนา ผู้จัดทำต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับองค์กรและบริบทการพัฒนาตนเอง

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาพร นาคบัลลังก์ และมนฤทัย ไชยวิเศษ³² ได้ทำการวิจัยเรื่องการปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อพิจารณากิจกรรมและความสัมพันธ์ของชุมชนรอบวัด ตลอดจนการทำความเข้าใจในการให้ความหมายต่อวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัด ตลอดจนเปรียบเทียบการปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชุมชนรอบวัดในกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร สังคม และวัฒนธรรม โดยศึกษาจากชุมชนรอบวัดในเขตเมืองเก่าของเชียงใหม่จำนวน 4 วัด และชุมชนรอบวัดร้าง 4 วัด รวม 8 ชุมชน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมไปตามกระแสการพัฒนา ทำให้เกิดความกังวลจากหลายฝ่ายว่าวิถีความเป็นล้านนาจะสามารถคงอยู่ในสังคมยุคใหม่ได้หรือไม่อย่างไร

ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งมีทั้งชุมชนรอบวัดปัจจุบันและชุมชนวัดร้าง ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนรอบวัดศรีสุพรรณหมื่นสารและนาทารามเป็นชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่นทำเครื่องเงิน และเครื่องเงินแต่ซบเซาลงเนื่องจากเกิดด้านการค้าใหม่ เช่น สันกำแพง และไนท์บาร์ชา

ส่วนที่สองเป็นข้อมูลพื้นฐานเชิงสันติ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวัดและชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุมักจะไปวัดในวันพระเพื่อทำบุญอย่างสม่ำเสมอ ต่างจากคนหนุ่มสาวที่มักจะไปวัดเฉพาะในช่วงเทศกาลเท่านั้น

ส่วนที่สาม เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมและการปรับตัวเข้ากับสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเกิดกิจกรรมใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน โดยการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีวัดคือพระสงฆ์เป็นผู้บริหารจัดการ รูปแบบที่สองเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม และฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยมีชุมชนเป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการ

ผลการศึกษา สรุปได้ว่าผู้นำทางศาสนาถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนากิจกรรมทั้งทางโลกและทางธรรม ถึงอย่างไรก็ตามวัฒนธรรมล้านนาก็ยังคงต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมโดยรวมที่เปลี่ยนไปหากแต่การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น จะขึ้นอยู่กับทำให้ความรู้แก่

³² สุภาพร นาคบัลลังก์ และมนฤทัย ไชยวิเศษ, “การปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนา,” (รายงานการวิจัยประจำปี, ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), บทคัดย่อ.

ชุมชนในเรื่องสิทธิชุมชน และทำให้ชาวบ้านในชุมชนตระหนักถึงสิทธิ ในเรื่องของการบริหารจัดการ วัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนสืบไป

ปรียาพัชร จันเลน³³ ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชาวต่างชาติ : กรณีศึกษามรดกโลกพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจของจังหวัด พระนครศรีอยุธยาและเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติจังหวัด พระนครศรีอยุธยา โดยศึกษาจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่จังหวัด พระนครศรีอยุธยาด้วยจุดประสงค์ที่ต่างกันโดยได้ศึกษาถึงข้อมูลทั่วไป และข้อมูลของปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการมาเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจาก Website รวมถึงหนังสือและวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการ ลงบันทึกข้อมูลเพื่อใช้สถิติวิจัยในการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าปัจจัยด้าน สถานที่ท่องเที่ยวเป็นอันดับแรกที่ตั้งใจดูให้เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันดับที่ 2 คือปัจจัยด้านความปลอดภัย อันดับที่ 3 คือปัจจัยด้านอาหาร อันดับที่ 4 คือระยะทาง อันดับที่ 5 คือ ปัจจัยการบริการและอธยาศัยไมตรี อันดับที่ 6 คือความสะดวกสบายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว อันดับที่ 7 คือ ปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายต่ำ อันดับสุดท้าย คือช่วงเทศกาล

³³ ปรียาพัชร จันเลน, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ : กรณีศึกษามรดกโลกพระนครศรีอยุธยา,” (รายงานวิชา Research exercise in current economics issues), คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553), บทความย่อ อ้างถึงใน ญัฐธยาน์ ทรงฉลาด, “แนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์,” (ภาคนิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), <http://apps.lib.cmu.ac.th/opac/record.php?pid=b1487053> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2559).

กำธร ศรีน้อย³⁴ ได้ศึกษารูปแบบความร่วมมือของภาคเอกชนกับภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาธุรกิจโรงแรมในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าการร่วมมือกับภาคเอกชนกับรัฐยังมีน้อยและไม่ชัดเจน

รูปแบบความร่วมมือที่เหมาะสมได้แก่

1. การรวมกลุ่มของธุรกิจ
2. การประสานความร่วมมือภาครัฐกับภาคเอกชน รวมถึงการรณรงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับประชาชนให้เข้าใจ
3. การมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการของประชาชนในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

สุกานดา พองย้อย³⁵ ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวผู้ไทย หมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมีการคำนึงถึงทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่และก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาท่องเที่ยวและพักแรมในหมู่บ้านผู้ไทยบ้านจะเรียกประชุมลูกบ้านเพื่อร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน คือเปิดโอกาสให้ทุกคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดการ ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

นิภาวรรณ พุททสงกรานต์³⁶ ได้ศึกษาศักยภาพของจังหวัดราชบุรี ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าศักยภาพของกลไกประกอบด้วยผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชนและประชาชนทุกอำเภอ มีศักยภาพในระดับสูงในการเสริมสร้างศักยภาพของ

³⁴ กำธร ศรีน้อย, “รูปแบบความร่วมมือของภาคเอกชนกับภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษา ธุรกิจโรงแรมในจังหวัดนครราชสีมา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544), บทคัดย่ออ้างถึงใน ThaiLis, <http://www.thaithesis.org/detail.php?id=33205> (สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2559).

³⁵ สุกานดา พองย้อย, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวผู้ไทย หมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545), 78.

³⁶ นิภาวรรณ พุททสงกรานต์, “ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน,” (รายงานการวิจัย สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2549), บทคัดย่อ.

แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปใช้บริการได้ทุกฤดูกาล ศักยภาพในการจัดการ พบว่ามีการประสานงานความร่วมมือและเสริมสร้างศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวระหว่างผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และภาคประชาชนในทุกอำเภอของจังหวัดราชบุรีในระดับสูง ศักยภาพด้านบริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว แผนที่แหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลท่องเที่ยว คู่มือแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับสูง

ไพฑูริย์ นิยมนา และคณะ³⁷ ได้ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายโฮมสเตย์ในเขตอีสานใต้ พบว่ามีโฮมสเตย์ในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ทั้งสิ้น 26 แห่ง สามารถจำแนกลักษณะเด่นๆ ที่เป็นลักษณะร่วมได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง 2) มีภูมิประเทศที่สวยงาม 3) มีสัตว์เลี้ยงเป็นจุดเด่น 4) สามารถเดินทางไปเที่ยวประเทศเพื่อนบ้านได้ สำหรับปัญหาของโฮมสเตย์ในเขตอีสานใต้นั้น พบว่าส่วนใหญ่

ขาดการประชาสัมพันธ์ตนเอง สำหรับการพัฒนาเครือข่ายโฮมสเตย์เขตอีสานใต้นั้น พบว่ามีเฉพาะกลุ่มโฮมสเตย์ในเขตจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้นที่ก่อตัวเป็นเครือข่ายภายในจังหวัด การพัฒนายุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ กลุ่มอีสานใต้ได้ความยั่งยืนนั้นพบ 4 ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คือ 1) ขอความร่วมมือกับชาวต่างชาติที่แต่งงานกับสตรีในภาคอีสาน ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 2) ประชาสัมพันธ์ผ่านชาวต่างชาติที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ติดต่อกันทุกปี 3) การจัดกิจกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้กับชาวต่างประเทศ ณ โฮมสเตย์ที่ใดที่หนึ่งที่เหมาะสม 4) เปิดช่องทางการท่องเที่ยวไปยังประเทศลาว ณ จุดโฮมสเตย์ลาดเจริญท่าลี่ และประเทศเขมร ณ จุดผ่านแดน บ้านละลม โดยการสำรวจจุดเด่นของประเทศลาวและเขมรในจุดที่เป็นที่ตั้งโฮมสเตย์

ชื่น ศรีสวัสดิ์ และเกริกไกร แก้วล้วน³⁸ ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวทวายในเขตอีสานใต้และลาวใต้ พบว่า ชุมชนชาวทวายในเขตอีสานใต้ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม โดยมีอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์

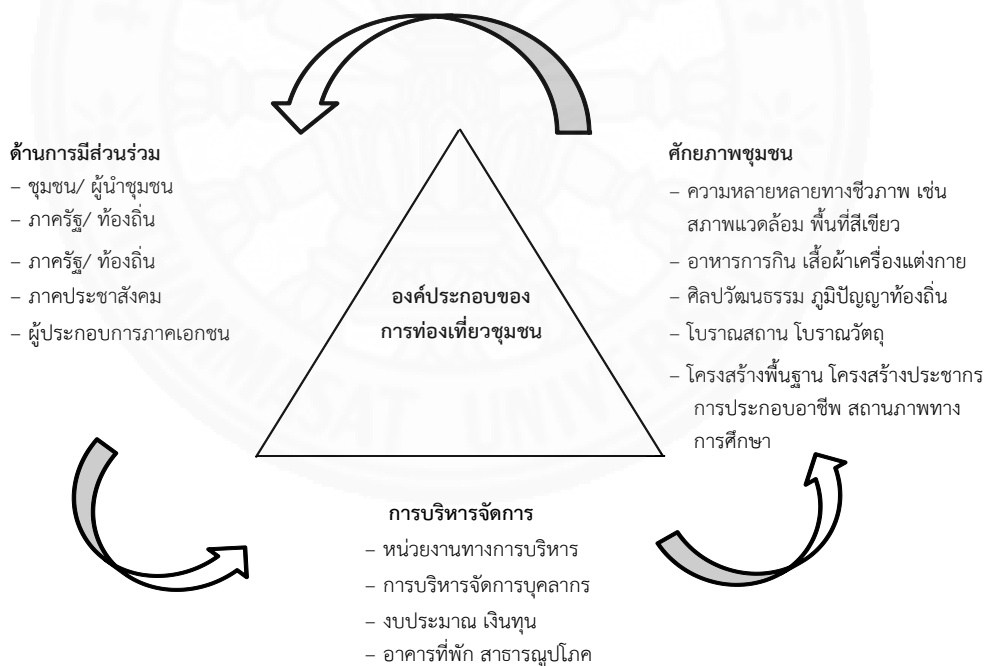
³⁷ ไพฑูริย์ นิยมนา และคณะ, “โครงการพัฒนาเครือข่ายโฮมสเตย์ในเขตอีสานใต้” (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550), บทคัดย่อ.

³⁸ ชื่น ศรีสวัสดิ์ และเกริกไกร แก้วล้วน, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวทวายในเขตอีสานใต้และลาวใต้,” (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550), บทคัดย่อ.

ความเห็นว่าคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ได้จากการท่องเที่ยวมีศักยภาพสูง แต่นักท่องเที่ยวไทยและชาวต่างประเทศคิดว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเรื่องความปลอดภัยจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและความนิยมของกิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติบนพื้นที่เกาะช้าง โดยสามารถจัดทำภายใต้กรอบ 3E คือ Enforcement (การบังคับใช้กฎหมายหรือข้อบังคับ), Engineering (การใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาปรับปรุง และอนุรักษ์), Education (การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและครบถ้วน)

2.8 กรอบการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้ประมวลมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้



ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการศึกษา องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, อรทัย ก๊กผล, การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2559.

จากกรอบการวิจัยดังกล่าวข้างต้นขออธิบายดังนี้ กล่าวคือ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชนจะประกอบด้วย 3 ด้านหลักๆ คือ

1.ด้านศักยภาพชุมชน

การศึกษาด้านศักยภาพของ “Temple Stay” ของวัดภูเก็ตและของชุมชนโดยรอบนั้น ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องของทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่เป้าหมายคือวัดภูเก็ตและชุมชนโดยรอบวัด โดยศึกษาในประเด็นของศักยภาพในด้านวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ผลิตภัณฑ์ชุมชน โครงสร้างประชากร การประกอบสัมมาอาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งวิธีการให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการนำไปวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนก็ด้วยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึกรวมการลงไปในพื้นที่เพื่อการสำรวจพื้นที่ในทางกายภาพ

2.ด้านการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยจะทำการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการ “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ในประเด็นของหน่วยงานหรือคณะบุคคล หรือกรรมการ ที่เข้ามาจัดการโครงการดังกล่าวว่ามีโครงสร้างด้านการบริหารจัดการบุคลากรอย่างไร ลักษณะ ขั้นตอน วิธีการอย่างไรในการขับเคลื่อนและบริหารจัดการโครงการฯ รวมถึงการบริหารจัดการงบประมาณของ “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ว่ามีกระบวนการอย่างไร และสำรวจแหล่งวัตถุดิบ เช่น อาคารที่พัก สาธารณูปโภคต่างๆ ภายในวัดที่ใช้รองรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนตลอดจนศึกษาด้านการจัดกิจกรรมของ “โรงแรมธรรมะ” ซึ่ง

เชื่อมโยงไปยังการมีปฏิสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเกิดหรือไม่อย่างไร วิธีการดำเนินการหรือไม่อย่างไร โดยใช้การเก็บข้อมูลจากเครื่องมือคือการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Indepth Interview) ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาถึงการศึกษาค้นคว้าข้อมูลองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวชุมชนทั้งสามด้านเพื่อจะได้ข้อมูลนำไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลและหาข้อเสนอแนะต่อไป

3.ด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งในการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ของวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน และชุมชนโดยรอบวัด กรอบการวิจัยในประเด็นของการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่ผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง โดยกลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ตัวแทนภาครัฐในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นผู้มีบทบาทและมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย นายอำเภอปัว ปลัดเทศบาลเมืองปัว ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดภูเก็ต วัดนธรรมจังหวัดน่าน ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดน่าน

ตัวแทนภาคสถาบันสงฆ์และชุมชน ได้แก่ พระราชวรมนูญ รองเจ้าคณะภาค 6 ผู้ริเริ่มโครงการโรงแรมธรรมะ เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต ผู้จัดการโรงแรมธรรมะ(Temple Stay) ผู้ใหญ่บ้าน และตัวแทนชาวบ้านในชุมชน

ตัวแทนจากภาคประชาสังคม ได้แก่ ประชาชนชุมชน นักวิชาด้านวัฒนธรรม อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ซึ่งมีความสนใจในด้านการท่องเที่ยวชุมชน

ตัวแทนจากภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการที่พัก โรงแรม และ ผู้ประกอบการร้านอาหารและของฝากในพื้นที่



บทที่ 3

การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ของวัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน และการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบวัด

ในการศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ของวัดภูเก็ต ตำบล วรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่านและชุมชนโดยรอบวัด ผู้ศึกษาได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวตามโครงการ “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ของวัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน รวมถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเก็ต เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของ ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจนได้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็นสามส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งคือประวัติความเป็นมาและข้อมูลด้านศักยภาพของวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ส่วนที่สองคือสภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในโครงการ “โรงแรมธรรมะ” (Temple stay) ของวัดภูเก็ต และส่วนที่สามคือข้อมูลศักยภาพชุมชน และสุดท้ายส่วนที่สี่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

3.1 ประวัติความเป็นมาของวัดภูเก็ต

วัดภูเก็ต¹ ปัจจุบัน ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ทะเบียนสมณเณคริว เลขที่ 231 หมู่ที่ 2 เดิมชื่อวัดภูเก็ก หรือ เค็จ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศักราช 2310 – 2340 ก่อตั้งโดยชาวไทยลื้อ (ไตลื้อ) ซึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเชียงรุ้ง (จันทง) สิบสองปันนา มณฑลยูนนานหรือยูนหนัน ปัจจุบันเป็นเขตปกครองตนเองมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ผู้นำในการก่อตั้งมีนามปรากฏอยู่ในสมุดปับสา คือ พระอุบาลี ปสนโน และคัมภีร์ไบลาน มีอยู่ 2 ท่าน คือ แสนหลวงหาญโยธา และแสนหลวงคำมูล ซึ่งเป็นผู้นำพากลุ่มชาวไตลื้อย้ายถิ่นฐาน

¹ วัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน, เอกสารประวัติวัดโดยสังเขป (24 เมษายน 2560).

มาจากสิบสองปันนา ที่ตั้งอยู่วัดครั้งแรกอยู่ห่างจากวัดภูเก็ตปัจจุบันประมาณ 500 - 700 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ล้อมรอบด้วยคูน้ำ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำกุน ซึ่งไหลมาจากยอดเขาตอยอญคา มีกลุ่มหมู่บ้าน 3 กลุ่มล้อมรอบ คือ หมู่บ้านยาง หมู่บ้านต้นผึ้ง หมู่บ้านปากกล้วย

ต่อมาในปี พุทธศักราช 2400 มีน้ำท่วมใหญ่พัดพาเอาโคลนดินทรายเข้ามาถมในวัดชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่มจึงมีมติกันย้ายวัดมาสร้างที่ใหม่ ซึ่งอยู่บนเนินเขาสูงกว่าระดับหมู่บ้านประมาณ 100 เมตร อยู่ห่างจากวัดเดิมประมาณ 500 - 700 เมตร อยู่ห่างจากเมืองวรรณคร (ปัว) เมืองเก่าประมาณ 3,500 เมตร หรือ 3 - 5 กิโลเมตร มีเนื้อที่ตั้งวัดประมาณ 5 ไร่ มีที่ดินกัลปนา อีก 6 ไร่ (ที่ดินชาวบ้านบริจาคไว้กับวัด) อยู่ห่างจากอำเภอเมืองน่านปัจจุบัน ประมาณ 65 กิโลเมตร ทิศเหนือติดทุ่งนาข้าว ทิศตะวันออกติดฝั่งแม่น้ำกุน ทิศใต้ติดคูเมืองวรรณครเดิม ทิศตะวันตกติดถนนและกัลปนา บริเวณที่ตั้งจึงมีคูล้อมรอบทั้ง 4 ทิศ

ต่อมาได้ขึ้นทะเบียนจากราชการ เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2430 เลขที่ 115 หมู่ที่ 10 ตำบลปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน (ใบอนุญาตตั้งวัด) ปัจจุบันทางราชการได้แบ่งการปกครองขยายเป็น หมู่ที่ 2 ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ทะเบียนสมณครวั (สมณครวั) เลขที่ 231 หมู่ที่ 2 ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2533

1. ความสำคัญของวัด

- 1.1 เป็นวัดเก่าแก่สร้างมานานกว่า 200 ปี
- 1.2 เป็นศูนย์รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในชุมชน
- 1.3 เป็นวัดที่ตั้งของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ปัจจุบันมี คณาจารย์ พระภิกษุ และสามเณร ในโรงเรียนแห่งนี้ประมาณ 120 กว่าท่าน
- 1.4 เป็นที่ตั้งของศูนย์ปฏิบัติธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป รวมทั้งผู้สนใจ

2. กิจกรรมของวัด

- 2.1 มีการจัดตั้งมูลนิธิการศึกษาแนวพุทธปัญญา ทะเบียนเลขที่ 500/2545
- 2.2 จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ผู้ยากไร้ และผู้สูงอายุ
- 2.3 มีหน่วยงานพระธรรมทูตเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.4 มีโครงการเยี่ยมไข้ให้กำลังใจแก่ผู้เจ็บป่วย

3. ศาสนวัตถุ

- 3.1 อุโบสถ 1 หลัง
- 3.2 กุฏิ 4 หลัง
- 3.3 ศาลาบำเพ็ญบุญ 1 หลัง

3.4 พระพุทธรูปปั้นเก่าแก่โบราณ 5 องค์

4. การปกครอง

ปัจจุบันมีพระครูสุทินนันทธรรม เป็นเจ้าอาวาส มีพระวัชรกร วชิรเมธี และพระธวัชวันต์ จีรวฒโน เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส

1. นายสมบัติ กันแก้ว ไวยาวัจกร
2. นายสำราญ ทนุกิจ ไวยาวัจกร
3. นายศรีวงศ์ มูลคำ ไวยาวัจกร
4. นายทอง หาญยุทธ ไวยาวัจกร

5. คณะกรรมการอุปถัมภ์

1. นายสมมาตร หาญยุทธ
2. นายอินคำ พุสุภา
3. นายอินแปลง แสนนิทา
4. นางศदानันท์ เนตรทิพย์
5. นางบัวหอม มูลคำ
6. นางทองคำ ชาวเฮี้ย
7. นางกัญญา หาญยุทธ
8. นางสาว คำเทพ
9. นางเฉลียว มูลคำ
10. นางสุพรรณ จิตรปทุมรัตน์
11. นายสุทัศน์ แสนนิทา
12. นางบุญเตรียม มานะกิจ
13. นางกรรณา ชิฆาวงศ์

3.2 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านเกิด

บ้านเกิด หมู่ที่ 2 ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากตัวจังหวัดน่าน ประมาณ 59 กิโลเมตร การเดินทางใช้ถนนสายน่าน – พงษ์ช้าง และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอปัว ไปทางทิศใต้ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ใช้ถนนสาย ปัว-น้ำยาว เข้าตัวหมู่บ้าน

บ้านเกิดเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุหลายร้อยปี จากการสอบถามประวัติการก่อตั้งถิ่นฐาน และรากเหง้าของชุมชน ได้รับการบอกเล่าว่ามีการย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเชียงรุ่ง เมื่อประมาณ

พ.ศ. 2270 ถึง พ.ศ. 2310 การย้ายแบบตามหาพิที่ตามหาน้องที่มาอยู่ก่อนแล้วตามเมืองต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงคำ น่าน ซึ่งเดิมมีอยู่ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านฝิ่ง กลุ่มบ้านยางน้อย กลุ่มบ้านยางหลวง กลุ่มบ้านปากกล้วย การย้ายมาจากสิบสองปันนาจะเดินทางมาตามแม่น้ำ เช่น แม่น้ำหลวง แม่น้ำคง มาทางเมืองยองของพม่าผ่านประเทศลาว ผู้นำหรือผู้ก่อตั้งชุมชนบ้านเกิดมี 2 ท่าน คือ แสนหลวงหาญกับแสนคำมูล ชื่อเดิมที่เชียงรุ่ง (เจียงฮุ่น) แต่เดิมตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเคล็ด” ต่อมาเป็น “บ้านเกล็ด” หมายถึง ตั้งอยู่ป่าไม้เกล็ด (เหินือ) ชิงชั้น (ภาคกลาง) เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ใช้ทำแป้นเกล็ด สำหรับมุงหลังคาบ้านหรือหลังคาวัด ต่อมาเปลี่ยนเป็นบ้านเก็จ และต่อมาทางราชการได้เปลี่ยนชื่อหรือเปลี่ยนพยัญชนะที่สะกดเป็น “บ้านเกิด” ใช้จนถึงปัจจุบัน แต่เดิมหมู่บ้านตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำกุน แต่ประสบปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำเปลี่ยนเส้นทางเดินทำให้เกิดการกัดเซาะเข้าพื้นที่ตั้งบ้านเรือน ดังนั้น ผู้นำในสมัยนั้นจึงได้มีการย้ายบ้านเรือนบางส่วน และย้ายวัดจากที่เดิมมาตั้งอยู่บนตอย ห่างจากที่เดิม 300 เมตร หมู่บ้านส่วนมากจะอยู่ในชุมชนเดิม มีเสาหลักบ้านหรือเสื่อบ้านเป็นหลักฐาน (ตั้งอยู่ที่วัดเดิม) เป็นสิ่งยืนยันถึงความเก่าแก่ของชุมชนบ้านเกิด

3.2.1 สภาพทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา



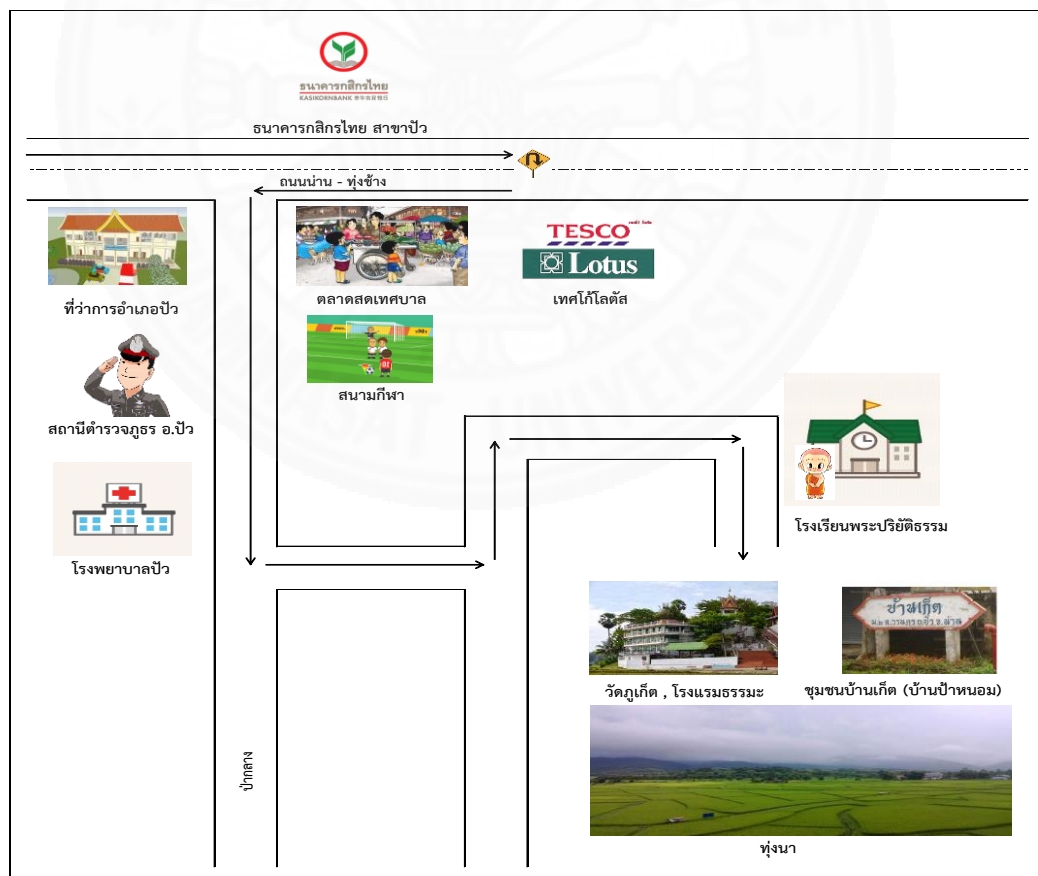
ภาพที่ 3.1 แสดงอาณาเขตและที่ตั้งของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเกิด, ผู้ศึกษา, ดัดแปลงจาก www.google.co.th/maps, 2017.

3.2.1.1. ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนบ้านเกิด หมู่ 2 ตำบลวรรณคร อำเภอปัว ตั้งอยู่เอื้องโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว ห่างจากตัวอำเภอ 3 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดน่าน 63 กิโลเมตร เดินทางจากถนนสายกรุงเทพฯ-น่าน-ทุ่งช้าง ถึงอำเภอปัว แล้วกลับรถหน้าโลตัสเลี้ยวซ้ายไปตามถนนโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านตึ๊ด หมู่ที่ 1 ตำบลวรรณคร
ทิศใต้	ติดกับ บ้านหัวดอย หมู่ที่ 6 ตำบลศิลาแลง
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านเฮี้ย หมู่ที่ 1 ตำบลศิลาแลง
ทิศตะวันตก	ติดกับบ้านสวนดอก หมู่ที่ 6 ตำบลวรรณคร

การเดินทาง ไม่มีรถประจำทางเข้าไปในชุมชน แต่สามารถโดยสารรถบัสประจำทางสายน่าน-ปัวรวมถึงรถสองแถวจากสถานีขนส่งผู้โดยสาร (บขส.) และจากหน้าสนามบินมาลงที่สี่แยกอำเภอปัว แล้วต่อรถจักรยานยนต์หรือรถรับจ้างเข้าไปยังชุมชนบ้านเกิดได้



ภาพที่ 3.2 แผนที่การเดินทางสู่ วัดภูเก็ด และชุมชนบ้านเกิด, ผู้ศึกษา, 2017

สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยญูคา ห่างจากชุมชนบ้านเก็ด 25 กิโลเมตร วัดพระธาตุเบ็งสกัดซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมไทยลื้อที่มีความเก่าแก่ตามแบบล้านนา ห่างจากชุมชนบ้านเก็ด 4 กิโลเมตร และน้ำตกศิลาเพชรซึ่งห่างจากชุมชนบ้านเก็ด 15 กิโลเมตร

เนื่องจากชุมชนบ้านเก็ดเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขาและมีแม่น้ำกุนไหลผ่าน ทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ดี เหมาะแก่การเพาะปลูก เป็นที่อยู่ของนกและสัตว์น้ำขนาดเล็ก นอกจากนี้พื้นที่ยังเป็นท้องทุ่งขนาดใหญ่สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของอุทยานแห่งชาติดอยญูคาได้อย่างชัดเจนจึงมีองค์ประกอบต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้

1. เส้นทางเข้าหมู่บ้าน เป็นถนนเลียบบึงนามีต้นไม้ใหญ่ขึ้นบ้าง เป็นที่อยู่ของนกชนิดต่างๆ ปลาขนาดเล็ก บรรยากาศภายในชุมชนค่อนข้างเงียบสงบและร่มรื่น สภาพอากาศในช่วงเช้าและช่วงเย็นอุณหภูมิค่อนข้างต่ำโดยเฉพาะในฤดูหนาว อุณหภูมิระหว่าง 10-15 องศา และมีหมอกตลอดปี ทำให้เกิดความผ่อนคลายและเป็นที่ยินชอบของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

2. วัดภูเก็ดอยู่ในบริเวณของชุมชนบ้านเก็ด ตั้งอยู่บนเชิงเขาหรือ “ภู” ในภาษาเหนือซึ่งเมื่อมองจากลานพระอุโบสถของวัดลงไปด้านล่างก็จะเห็นชุมชนบ้านเก็ดและสามารถเดินลงบันไดจากบนวัดไปยังชุมชนด้านล่างได้ทำให้วัดภูเก็ดและชุมชนบ้านเก็ดเสมือนเป็นพื้นที่อันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในแง่ทางกายภาพและในแง่ทางสังคม

3.2.1.2 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

ประชากรที่อาศัยในชุมชนบ้านเก็ดมี 193 ครัวเรือน มีจำนวนทั้งหมด 624 คน เพศชาย 312 คน เพศหญิง 312 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลื้อ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปทั้งหมด 161 คน คิดเป็นร้อยละ 25.80 % รองลงมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา และทำสวนรวม 140 คน คิดเป็นร้อยละ 22.43 % นอกจากนั้น ในชุมชนแห่งนี้ยังมีผู้ประกอบอาชีพค้าขายรับราชการ ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยการทอดผ้าถือเป็นเพียงอาชีพเสริมของผู้ที่ทำการเกษตรซึ่งจะใช้เวลาว่างจากฤดูเพาะปลูกมาทำการทอดผ้า สมาชิกกลุ่มทอดผ้าส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป รายได้เฉลี่ย 10,187.50 บาทต่อคนต่อปี²

อาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกมีสัดส่วนดังต่อไปนี้

1. การทำนา

1.1 มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 1,100 ไร่

1.2 จำนวนครัวเรือนที่ทำนา 184 ครัวเรือน

² สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปัว. เอกสารข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2559 (24 เมษายน 2560).

- 1.3 ครั้วเรือนส่วนมากได้ผลผลิตข้าวเปลือกไร่ละ 1,000 กิโลกรัม
- 1.4 ขายได้เฉลี่ยราคากิโลกรัมละ 10 บาท
2. การทำไร่
 - 2.1 มีพื้นที่ทำไร่อายุสั้นทั้งหมด 100 ไร่
 - 2.2 จำนวนครั้วเรือนที่ทำไร่อายุสั้น 70 ครั้วเรือน
 - 2.3 พืชไร่อายุสั้นที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่งคือ ถั่วลิสง
 - 2.4 มีพืชไร่อายุยาวทั้งหมด 35 ไร่
 - 2.5 จำนวนครั้วเรือนที่ทำไร่อายุยาว 10 ครั้วเรือน
3. การทำสวนผลไม้
 - 3.1 มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด 15 ไร่
 - 3.2 จำนวนครั้วเรือนที่ทำสวนผลไม้ 7 ครั้วเรือน
 - 3.3 ผลไม้ที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ ลำไย
4. การทำสวนผัก
 - 4.1 มีพื้นที่ทำสวนผักทั้งหมด 10 ไร่
 - 4.2 จำนวนครั้วเรือนที่ทำสวนผัก 10 ครั้วเรือน
 - 4.3 ผักที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่งคือ พริกชี้ฟ้า

จากสัดส่วนข้างต้นของการทำเกษตรกรรมของชาวมุขชนบ้านเก็ด³ หมู่ 2 ตำบลวรรณคร อำเภอบัว จังหวัดน่าน ทำให้ทราบว่าข้าวถือผลผลิตทางเกษตรกรรมที่มีสัดส่วนของพื้นที่ในการเพาะปลูกมากที่สุดจากผลผลิตทั้งหมดซึ่งการปลูกข้าวจะเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี โดยเรียกว่า “ข้าวนาปี” ซึ่งจะมีอยู่สองชนิดคือ ข้าวไวแสงและข้าวไม่ไวแสง โดยการปลูกข้าวไวแสงหรือเรียกว่า ข้าวพันธุ์ กข.10 จะเริ่มปลูกตั้งแต่เดือนมิถุนายนและจะเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปีรวมระยะเวลาปลูกประมาณ 160 วัน ส่วนข้าวไม่ไวแสงหรือเรียกว่า ข้าวพันธุ์ กข.6 จะเริ่มปลูกเดือนมิถุนายนแต่จะเก็บเกี่ยวในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกไว้เพื่อการบริโภคในครั้วเรือนประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ของผลผลิตที่ได้ที่เหลือประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์จะมีพ่อค้ามารับซื้อ

หลังจากหมดฤดูกาลปลูกข้าวในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปีเกษตรกรชาวมุขชนบ้านเก็ดก็จะเริ่มมีการปลูกพืชผักสวนครัวได้แก่ การปลูกพริก กระเทียม หอมแดง และถั่วลิสง

³ สุภารัตน์ เทพอาจ (นักวิชาการเกษตรชำนาญการ), สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, สำนักเกษตรอำเภอบัว น่าน, 24 เมษายน 2560.

ส่วนข้าวโพดหวานจะเริ่มปลูกในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน โดยเกษตรกรรายใดที่เลือกปลูกถั่วลิสง ก็จะไม่ปลูกข้าวโพดหวาน จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่ความถนัดของแต่ละราย โดยถั่วลิสง จะมีพ่อค้ามารับซื้อหรือบางรายก็จะมีบริษัทนำเมล็ดพันธุ์มาลงทุนให้ ส่วนข้าวโพดหวานมีผลผลิตเฉลี่ยอยู่ที่ 2,500 กิโลกรัม ต่อไร่ โดยจะมีสหกรณ์การเกษตรปทุมมาลงทุนเมล็ดพันธุ์ให้ หรือบางรายก็จะมีบริษัทเอกชนมาลงทุนเมล็ดพันธุ์ให้ โดยจะมีการประกันราคาผลผลิตอยู่ระหว่าง 3.30-3.40 บาทต่อกิโลกรัมซึ่งเกษตรกรก็มีความพึงพอใจเนื่องจากข้าวโพดหวานเป็นพืชที่ดูแลรักษาง่ายและอายุในการเพาะปลูกและเก็บผลผลิตอยู่ที่ประมาณ 75-90 วัน ซึ่งถือว่าเป็นระยะสั้นทำให้เกษตรกรค่อนข้างมั่นใจต่อรายได้ที่จะได้รับ

เรื่องการใช้น้ำสารเคมีกำจัดวัชพืชนั้น เกษตรกรชุมชนบ้านเกิดก็จะมีการใช้บ้าง แต่ถือว่าไม่มากนักและถือว่าไม่ส่งผลกระทบต่อชาวชุมชนเท่าไรนัก

ส่วนค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่ต้องจ่ายเพิ่มเติมคือในส่วนของ การปลูกข้าวก็จะมีค่าจ้างรถเกี่ยวข้าวซึ่งตกอยู่ที่ไร่ละ 400 บาท แต่ในปัจจุบันประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวก็ยังเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านเกิด และค่าจ้างสีข้าวซึ่งในชุมชนบ้านเกิดจะมีโรงสีขนาดเล็กของชาวบ้านคอยให้บริการ นอกจากนี้ก็จะมีค่าเครื่องนวดข้าวซึ่งเจ้าของเครื่องได้ค่าตอบแทนเป็นข้าวสาร 1 กระสอบจากผลผลิตข้าวสาร 10 กระสอบ

3.2.1.3 ข้อมูลสภาพทางสังคม

ประชากรที่อาศัยในชุมชนบ้านเกิดมี 193 ครัวเรือน มีจำนวนทั้งหมด 624 คน เพศชาย 312 คน เพศหญิง 312 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อ สภาบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการจัดระเบียบลูกสุลลักษณะ ครอบครัวมีความอบอุ่นประชาชนส่วนใหญ่มีสุขภาพดี คนอายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปีครัวเรือนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ครัวเรือนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปัน มีการร่วมกิจกรรมในหมู่บ้าน

ปัจจุบันประชากรในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากประชากรวัยทำงานจะออกไปทำงานในต่างจังหวัดโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในหลายครอบครัวก็จะมีบุตรหลานซึ่งจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และทำงานในเมือง ส่วนประชากรวัยเด็กบ้างก็ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนวัดภูเกิดและโรงเรียนในตัวอำเภอ บ้างก็มักจะติดตามบิดามารดาซึ่งเป็นวัยทำงานไปเรียนตามภูมิลำเนาที่ผู้ปกครองไปทำงาน และชาวชุมชนมีการรวมกลุ่มองค์กรในหมู่บ้านดังต่อไปนี้

กลุ่มทางเศรษฐกิจ ได้แก่

กลุ่มอาชีพทอผ้ามี นางสดานันท์ เนตรทิพย์	เป็นประธานกลุ่ม
กลุ่มออมทรัพย์ มี นายจิรภัทร หาญยุทธ	เป็นประธานกลุ่ม
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน มี นายจิรภัทร หาญยุทธ	เป็นประธานกลุ่ม

กลุ่มทางสังคม/ วัฒนธรรม ได้แก่

กลุ่มสตรีแม่บ้านมี นางบัวเลียว ลี้อยศ เป็นประธานกลุ่ม

กลุ่มอาสาสมัครมูลนิธิ มี นายชาญยุทธ มูลคำ เป็นประธานกลุ่ม

ปราชญ์ชุมชน ได้แก่

1. ด้านการประกอบพิธีการแหกนา (แรกนาขวัญ) ไตลื้อและพิธีการสืบชะตา โดย พระครูสุทินนันทธรรม⁴ (เจ้าคณะอำเภอบ่อเกลือและเจ้าอาวาสวัดภูเก็ต)

ประเพณีเกี่ยวกับข้าวของชาวไตลื้อ ก่อนจะทำนาจะมีพิธีแหกนา การแหกนานั้นจะหาฤกษ์วันและเวลาที่เหมาะสมก่อนจะถึงฤดูกาลการทำนา จะอยู่ในช่วงต้นฤดูฝน ประมาณปลายเดือนพฤษภาคม-มิถุนายนของทุกปี ก่อนจะเริ่มไถนาดำนาจริงประมาณ 7-15 วันจะมีการบอกกล่าวแม่พระธรณีเจ้าที่เจ้าทาง (หรือพระแม่โพสพ) จะมีการทำเป็นกระทงใบตองกล้วย ภายในประกอบด้วยข้าวเหนียว กล้วย หมาก พลู เทียน ดอกไม้ เมื่อหาฤกษ์หายามได้แล้ว จะหาผู้สูงอายุหรือเจ้าของที่นาเองไปบอกกล่าวแม่ธรณีเจ้าที่ แล้วจะเริ่มไถถากไว้สักเล็กน้อยหรือเอาจอบเอาเสียมไปขุดดินพลิกหน้าดินไว้สักตารางวาหรือ 2-3 ตารางวา เนื่องจากเป็นนาดำจะมีการทุ้งกล้าหรือถนกล้า (บ่มเม็ดข้าวลงในดิน)

เมื่อดำนาแล้วเสร็จสัก 15 วันหรือ 1 เดือน จะมีการทำพิธีสู่ขวัญสืบชะตา ต้นข้าวในนาโดยการถอนเอาต้นข้าวประมาณ 1 กำมือหรือ 3 กำมือเอาชำในภาชนะ แล้วไปรวมตัวกันที่วัดทั้งหมดบ้าน ในพิธีมีไม้ค้ำต้นโพธิ์และเครื่องบูชาต่าง ๆ นิมนต์พระสงฆ์มาสวด 7 รูปหรือ 9 รูป เสร็จแล้วจะนำต้นกล้าลงไปชำในนาบางที่มี 2 บ่อนหรือ 2 แปลง จะแบ่งไปชำเพื่อเป็นต้นกล้าคือให้ต้นกล้าปกป้องพืชนาแปลงนั้น

ตอนเก็บเกี่ยวจะมีพิธีแหก (แรก) นาอีกที คือเมื่อข้าวเหลืองสุกแล้วจะหาวันฤกษ์ดีแหก (แรก) ไว้ก่อน คือผู้อาวุโสในครอบครัวจะไปเกี่ยวข้าวที่สุกเหลืองแล้วไว้สัก 2-3 ตารางเมตร หลังจากนั้นจะเก็บเกี่ยวไปจนหมด ตากไว้แล้วนำมากองรวมกันรอรเวลาบด เสร็จแล้วจะมีพิธีเอาขวัญข้าวมาสู่เรือนข้าว ชาวล้านนาไตลื้อเขาจะมีเรือนข้าวไว้ต่างหาก (บางที่เรียก เล้าข้าว) ที่เก็บข้าวเปลือก-เอาขวัญหรือสู่ขวัญข้าวเขาจะห้ำงดา (เตรียมของ) เหมือนสู่ขวัญคน ให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านมาทำพิธีเป็นการเรียกขวัญข้าวให้เข้ามาอยู่เรือนข้าวหลังจากไปอยู่ในนา 3-4 เดือน

⁴ พระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต), สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ฤวิวงษ์, วัดภูเก็ต อำเภอบัว น่าน, 24 เมษายน 2560.

ทานข้าวใหม่หรือกินข้าวใหม่ ก่อนจะนำข้าวใหม่มาบริโภค จะมีการทานข้าวใหม่หรือทำบุญอายุให้ข้าวใหม่โดยจะนำเอาข้าวเปลือก - ข้าวสารไปรวมกันที่วัดสุดแล้วแต่ศรัทธา จะมากน้อยอยู่ที่จำนวนที่นา เช่น ขอบริจาคไร่ละ 1-2 กิโลกรัมหรือมากกว่านั้น แล้วให้พระสงฆ์สวดมงคลคาถา แล้วกล่าวคำอุทิศไปให้ปู่ย่าตายายเจ้าของที่นาที่ล่วงลับไป การทำบุญข้าวใหม่ส่วนใหญ่จะถวายวัดในวันสำคัญ เช่น วันที่ 5 ธันวาคม วันที่ 10 ธันวาคม หรือวันขึ้นปีใหม่ 1 มกราคมของทุกปี หรือตามฤดูกาลที่เหมาะสม

2.พิธีการสืบ-ต่อชะตา

พระครูสุทินนันทธรรม ท่านเจ้าอาวาสวัดภูเกตุได้กล่าวว่าพิธีกรรมนี้มีอยู่สองอย่างคือการต่อชะตาและการสืบชะตา “การสืบ” คือการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีซึ่งในหลักคิดทางศาสนาก็คือการสืบทอดอายุของพุทธศาสนาให้ยืนยาวออกไป โดยในหลักพุทธบริหารได้อธิบายว่า แม้แต่วัฒนธรรมประเพณีเล็กๆน้อยๆก็ถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวออกไปหรือสืบทอดเอาไว้ไม่ให้สูญหาย การสืบชะตาทำได้กับบุคคลโดยทั่วไป การบุญไม่ว่าจะเป็นการบริจาคทาน การสะเดาะเคราะห์รดน้ำมนต์ก็ถือเป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาทั้งหมด ส่วนหนึ่งของพิธีการสืบชะตาจะมีปัจจัยเป็นค่าบูชาครู ก็ถือเป็นการทำบุญเพื่อสืบทอดพระศาสนา

“การต่อ” คือจะกล่าวได้ว่าชะตาของคนเรา มีขึ้นมีลง มีดีมีร้าย ซึ่งครั้งอดีตกาลในพุทธประวัติได้กล่าวไว้ว่า ครั้งหนึ่งพระมหากัสสปะและพระโมคคัลลานะเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่ในถ้ำ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบความ จึงได้เสด็จไปเยี่ยมและได้มีการสวดพระคาถาบทที่ชื่อว่า “โพฆมกปริตร” หลังสวดบทนี้แล้วพระมหากัสสปะและพระโมคคัลลานะก็ได้หายจากอาการอาพาธ

เมื่อครั้งถึงคราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอาพาธกลับไม่สามารถสวดให้ตนเองหายจากอาการอาพาธได้ ก็เปรียบเหมือนในปัจจุบันนี้เมื่อแพทย์เกิดป่วยเองก็ต้องให้แพทย์หรือพยาบาลผู้อื่นมารักษาแทนพระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสให้พระจุนทะเถระแสดงโพฆมกคถาถวายจึงทรงหายจากอาการอาพาธ จนเป็นที่มาของคำว่า “ต่อชะตา” ซึ่งบทสวดดังกล่าวได้ถูกนำมาเป็นบทสวดในการถวายพระพรแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งทรงพระประชวรและเป็นการสวดเพื่อต่ออายุให้กับบ้านเมือง

พิธีการสืบต่อชะตามีเครื่องประกอบพิธี คือ ไม้ค้ำตันโพธิ์ หน่อกล้วย หน่ออ้อย มะพร้าวต้นเล็กๆ เมื่อทำพิธีสืบชะตาเสร็จก็จะนำกล้วยและอ้อยไปปลูกต่อชีวิตกล้วยและอ้อย ส่วนมะพร้าวให้นำไปปลูกเพื่อให้ขึ้นเป็นต้นสูงใหญ่ บางคนก็จะนำปาลมาปล่อยลงแม่น้ำซึ่งเจ้าอาวาสได้กล่าวหาวิชาความรู้ด้านพิธีกรรมต่างๆได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าอาวาสองค์ก่อนๆได้เขียน

เป็นตำราชั้นโดยในตำราจะประกอบไปด้วย บทสวด พิธีกรรม ขั้นตอนต่างๆ ซึ่งพิธีการสืบชะตาถือเป็นภูมิปัญญาและกุศโลบายในการให้กำลังใจของรุ่นบรรพบุรุษและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3.พิธีการสู่ขวัญ คือ พ่อหนานนิเวศน์ สุทธหลวง และพ่อหนานอินคำ พงษ์สุภา พิธีสู่ขวัญจะมีการจัดเครื่องบายศรีอันประกอบด้วย เสื้อผ้าของผู้ที่จะทำการสู่ขวัญ ชั้นบายศรี ขนม ข้าว หมากพลู เมียง บุหรี่ กล้วย ไข่ต้มและผลไม้ โดยจะนำเสื้อผ้ามานใส่ในถาดและทำพิธีช่วงเวลาในการจัดทำพิธีสู่ขวัญจะอยู่ในช่วงปีใหม่ไทยคือ ช่วงสงกรานต์หรือภายในเดือนเมษายนแล้วแต่ความสะดวกของแต่ละบ้าน โดยจะมีพ่อหมอขวัญในการสวดเรียกขวัญให้กับผู้ที่เจ็บป่วยไม่สบายซึ่งคติโบราณเชื่อว่าคนเราทุกคนจะมีขวัญอยู่คู่กับตนเอง เมื่อมีสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ทำให้เกิดความไม่สบายใจ เตือดเนื้อร้อนใจหรือเจ็บไข้ได้ป่วย ขวัญก็จะหลุดลอยออกไปจากตัวคนเรา ต้องมีการทำพิธีเพื่อเรียกขวัญกลับคืนมาสู่กายของผู้นั้น โดยเป็นกุศโลบายในการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ที่เจ็บป่วย หรือเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลานที่กลับมาเยี่ยมบิดามารดาในวันปีใหม่ โดยหลังจากพ่อหมอขวัญทำพิธีสวดจบซึ่งใช้เวลาประมาณ 45 นาทีหลังจากนั้นก็จะมีการผูกข้อไม้ข่มนามด้วยสายสิญจน์ให้กับผู้นั้นเพื่อเป็นการอวยพรให้เกิดความเป็นสิริมงคล

3.3 การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay)

3.3.1.ประวัติความเป็นมา



ภาพที่ 3.3 โรงแรมธรรมะซึ่งมองจากที่นาของชาวบ้าน, ผู้ศึกษา, บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560

พระราชวรมุนี⁵ (พล อาภากรโร ป.ธ.๙, Ph.D.) รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง
โรงแรมธรรมะ (Temple stay) ได้เล่าถึงแนวคิดและแรงบันดาลใจในการผลักดันโครงการดังกล่าว
ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ได้แนวคิดมาจากการไปดูงานที่ประเทศเกาหลี การจัดที่พักให้พระและโยม
ให้ครบวงจร การเดินทางไปท่องเที่ยวหรือพักผ่อนโดยมากแล้ว จากที่เคยมีมาเป็นการไปท่องเที่ยว
พักผ่อนหย่อนใจสุดท้ายก็จะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าอบายมุข ซึ่งก็เป็นธรรมตามนุษย์ เมื่อกระทำการใดและ
เกิดความสุขก็จะทำแต่หาไม่รู้ว่าจะอะไรคือความสุขที่แท้จริง เพราะฉะนั้นพระราชวรมุนี เจ้าคุณพล จึงมี
แนวคิดว่าจะมีทางเลือกให้ประชาชนในการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งต้องออกจากสถานที่เดิมในการ
ทำงานหรือดำรงชีวิตในเมืองใหญ่และมีความสับสนวุ่นวาย ควรจะได้มีการเปลี่ยนบรรยากาศไปสู่
สถานที่ที่เงียบสงบ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวก็ควรจะมีสิ่งที่คอยอำนวยความสะดวกตามสมควร คือการมีที่
พักเป็นสัปดาห์หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี
ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอยซึ่งมนุษย์หรือบุคคลแต่ละคนก็จะมีจริตหรือความชอบที่แตกต่างกัน
ผู้ใดมีความชื่นชอบในสถานที่หรือกิจกรรมแบบใดก็จะแสวงหาเพื่อเดินทางไปท่องเที่ยวในสิ่งที่ตนชื่นชอบ
ซึ่งเมื่อมีการดำเนินการจัดทำโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ก็ถือว่าสามารถตอบโจทย์ได้ ซึ่งที่
วัดกุฎีเต็กก็เป็นสถานที่ซึ่งมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ตั้ง และอยู่ห่างจากชุมชนพอสมควร พระราชวรมุนี
จึงมีความคิดว่าจะจะเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมในการที่จะเป็นสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ
ประกอบการได้แรงบันดาลใจจากประเทศเกาหลีซึ่งใช้วัดเป็นสถานที่ให้คนมาพักผ่อนหย่อนใจและ
ท่องเที่ยวและได้มีโอกาสในการทำบุญและบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยนั่นก็คือ

1. การที่เมื่อได้ไปพักในสถานที่ดังกล่าวและก็มีกิจกรรมในการทำวัตร สวดมนต์
ร่วมกับพระภิกษุสงฆ์ภายในวัดทั้งในตอนเช้าและตอนเย็น
2. ได้มีโอกาสในการทำบุญทำทานได้ต่ักบาตร
3. สิ่งที่จะได้ตามมาคือความสงบทางใจ

ประเด็นที่ 2 ความคิดริเริ่มในการดำเนินโครงการโรงแรมธรรมะ (Temple stay)
มาจากประสบการณ์ของท่านเจ้าคุณพระราชวรมุนีเอง ในฐานะที่เป็นเจ้าคณะชั้นปกครอง
การเดินทางไปตรวจงานในคณะสงฆ์ในวัดต่างๆ ก็มีความยากลำบากในการจัดหาที่พักให้กับพระชั้น
ผู้ใหญ่ เนื่องจากในบางครั้งการจะต้องไปตรวจงานอย่างเร่งด่วน กะทันหัน ทำให้ในการจัดหาที่พักมี
ความยากลำบากถึงแม้จะได้มีการประสานกันไว้ล่วงหน้าแต่ด้วยสถานที่ที่มีจำกัด จึงทำให้เกิดความไม่

⁵ พระราชวรมุนี (พล อาภากรโร), สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ฤทธิวงษ์, วัดสังเวชวิศยาราม
กรุงเทพฯ, 12 เมษายน 2560.

สะดวกในการรองรับพระชั้นผู้ใหญ่ ดังนั้น จึงควรจะมีวัดที่ใช้เป็นศูนย์กลางในการใช้รองรับในการตรวจเยี่ยมหรือตรวจราชการของพระชั้นผู้ใหญ่รวมถึงแขกหรือบุคคลสำคัญในคณะสงฆ์ รวมถึงจะมีสถานที่ให้ญาติโยมใช้เป็นสถานที่พักในการปฏิบัติธรรม ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาความสงบทางใจ ทั้งแบบกลุ่ม และรายบุคคล สามารถเดินทางมาพักผ่อนหย่อนใจได้ ก็จะได้มีกิจกรรมทางศาสนาทั้งนั่งสมาธิและสวดมนต์เจริญภาวนา จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดโรงแรมธรรมะ (Temple Stay)

ซึ่งวัดอุประสงค์ระยะเริ่มต้นไม่ได้มีแนวคิดไปในเชิงพาณิชย์แต่อย่างใด เพราะสร้างจากศรัทธาของญาติโยมผู้มีจิตศรัทธา ส่วนการที่นักท่องเที่ยวผู้มาพักอาศัยจะถวายเป็นปัจจัยเพื่อจะบำรุงก็แล้วแต่จิตศรัทธาของญาติโยมหรือนักท่องเที่ยวผู้มาพักค้างแรม โดยในปัจจุบันได้มีการขยายเพิ่มอีกหนึ่งอาคาร และชาวบ้านในชุมชนก็มีความเห็นว่าเป็นโครงการที่ดีและให้การสนับสนุนและให้กำลังใจซึ่งโรงแรมธรรมะ ของวัดภูเก็ท อำเภอบัว จังหวัดน่าน ถือว่าเป็นที่แรกที่พยายามนำเสนอว่าเป็น “Temple Stay” แต่การดำเนินการในลักษณะแบบเดียวกัน กล่าวคือมีการจัดศาลาที่พักให้คนเข้าไปพักค้างแรมก็เคยมีคนดำเนินการมาก่อน ตัวอย่างเช่น วัดท่าตอน หรือวัดแถวเชียงใหม่ ที่มีการดำเนินการในเชิงพาณิชย์ตามที่เป็นข่าว ในขณะที่ “Temple Stay” ของวัดภูเก็ทก็ไม่ได้มีแนวคิดไปในเชิงพาณิชย์แต่อย่างใด ซึ่งในปัจจุบันก็ได้จัดให้มีผู้จัดการและมีอาสาสมัครดูแลและให้คำตอบแทนเป็นรายได้

เมื่อเปิดดำเนินการก็ได้มีหน่วยราชการต่างๆ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มาขอใช้สถานที่และวิทยากรของทางวัดในการฝึกอบรมธรรมะให้กับข้าราชการในหน่วยงาน ตลอดจนสถานศึกษาได้มาใช้สถานที่ในการฝึกอบรมธรรมะและการนั่งวิปัสสนากรรมฐานให้กับบุคลากรในหน่วยงาน นักศึกษา ตลอดจนประชาชนผู้สนใจเป็นต้น

เมื่อเริ่มมีผู้เข้ามาพักในโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ของวัดภูเก็ทมากขึ้น นักท่องเที่ยวก็จะสอบถามว่าในชุมชนมีสินค้าหรือมีอะไรเป็นเอกลักษณ์อยู่ในชุมชนบ้านเกิดซึ่งมีบรรพบุรุษชาวไทย ลื้ออพยพมาจากแคว้นยูนนาน มีภูมิปัญญาความรู้ในด้านการทอผ้า มีความละเอียดและเป็นอัตลักษณ์ ทำให้ชุมชนมีโอกาสดำเนินการขยายตัวด้วยการขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งก็เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมเยือน โดยที่ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการแนะนำของทางวัด และเมื่อนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปสัมผัสก็เกิดความชื่นชอบในความประณีตในการผลิต อันบ่งบอกถึงปรัชญาทางพระพุทธศาสนาและความเป็นมาของชาวไทยลื้อผ่านการทอผ้าและตุ้งของชาวไทยลื้อ ซึ่งตุ้งนี้ได้รับคัดเลือกให้มาประดับในงานถวายเป็นพุทธบูชาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในปี 2551 ในขณะที่ความนิยมผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนบ้านเกิดยังได้

แผ่นานิสงส์ไปยังกลุ่มผ้าทอของหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย เนื่องจากผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนใกล้เคียงก็
 ไม่เป็นที่รู้จักเท่าใดนัก จึงถือได้ว่าวัดภูเก็ถือถือเป็นสถานที่นำร่องให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

สิ่งที่วัดภูเก็ถือใช้เป็นจุดขายในการนำเสนอเพื่อเกิดความน่าสนใจต่อสังคมภายนอกก็คือ
 การมีภูมิประเทศและสถานที่ตั้งที่มีความสวยงาม รวมถึงการมีโรงแรมธรรมะ (Temple Stay)
 ในขณะที่วัดภูเก็ถือมีความโดดเด่นคืออยู่ห่างจากตัวหมู่บ้านพอสมควรและตั้งอยู่บนเนิน

ส่วนหนึ่งของการจัดสร้าง “Temple Stay” ก็คืองบประมาณที่เหลือจากการยกช่อฟ้า
 พระอุโบสถของวัดเป็นงบประมาณที่ใช้เริ่มต้นในการก่อสร้างทั้งสิ้น 240,000 บาท นอกจากนี้เป็น
 เงินที่บริจาคจากญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาตลอดจนการอุปถัมภ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จ
 พระมหาธรรมมังคลาจารย์ วัดปากน้ำภาษีเจริญ ได้สนับสนุนงบประมาณเป็นจำนวน 2 ครั้ง วงเงินประมาณ
 2 – 3 ล้านบาท เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) เกิดขึ้นจากจิตศรัทธาและ
 การร่วมแรงร่วมใจของทุกฝ่าย เกิดการร่วมบุญร่วมกุศล พระราชวรมุนีจึงกล่าวหาว่าไม่มีความคิดถึงเรื่อง
 ต้นทุนและกำไรจากการดำเนินโครงการดังกล่าวแต่อย่างใด

ซึ่งพระราชวรมุนี (เจ้าคุณพล) ได้กล่าวต่อไปว่า จากเสียงตอบรับของชาวชุมชนบ้าน
 เก็ถือถึงการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด การจำหน่ายผ้าทอที่เหลือของกลุ่มผ้า
 ทอบ้านเก็ถือและของที่ระลึกต่างๆ ในขณะที่พระครูสุทินนันทธรรม⁶ เจ้าอาวาสวัดภูเก็ถือได้กล่าวถึง
 บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนในอดีตอันเกี่ยวเนื่องและเป็นพื้นฐานสำคัญกับการก่อตั้งโรงแรมธรรมะ
 (Temple stay) ซึ่งท่านได้กล่าวไว้ในอดีตบาทของวัดต่อชุมชนมีอยู่ด้วยกันหลายประการดังต่อไปนี้



ภาพที่ 3.4 การสัมภาษณ์พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ถือ, ชุตติพงศ์ สติพิพานิช,
 บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560

⁶ พระครูสุทินนันทธรรม, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ถือ ต.วรรณคร อ.ปัว จ.น่าน,
 22 เมษายน 2560.

1. เป็นร้านอาหาร กล่าวคือนับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันวัดถือเป็นสถานที่พึ่งพิงของผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ในการสงเคราะห์ด้านอาหาร โดยที่เรียกกันทั่วไปว่า “อาศัยข้าวกันบาตร” หรืออาจจะมีการจัดโรงทานขึ้นภายในวัดอันถือว่าการต่อยอดศรัทธาของญาติโยมทั้งหลาย
2. เป็นโรงเรียน กล่าวคือที่ผ่านมามีวัดถือเป็นสถานที่สำคัญในการให้วิชาความรู้ต่างๆ กับคนในชุมชน
3. เป็นโรงมหรสพ กล่าวคือวัดเปรียบเสมือนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้ความรื่นรมย์กับประชาชนและในเทศกาลงานบุญหรือโอกาสสำคัญต่างๆ วัดก็จะมีการจัดมหรสพต่างๆ ให้ประชาชนได้รับชมรับฟัง
4. เป็นโรงเป็นศาล คือเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยปัญหาหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน
5. เป็นโรงยา หมายถึงเป็นสถานที่ปรุรงยาเพื่อรักษาโรคแก่ประชาชนในชุมชน
6. เป็นโรงแรมกล่าวคือ คำว่า “โรงแรม” หมายถึงการพักค้างคืนซึ่งเดิมวัดก็เป็นสถานที่พักค้างคืนแก่ผู้คนที่สัญจรหรือเดินทางไกลในสมัยโบราณก็จะอาศัยวัดเป็นสถานที่ในการพักค้างแรม แต่ในปัจจุบันสังคมบางส่วนกลับมองว่า คำว่า “โรงแรม” เป็นสถานที่ก่อให้เกิดอบายมุขซึ่งในมุมมองของท่านเจ้าอาวาสเห็นว่าเป็นการมองเพียงด้านเดียว

จากที่กล่าวถึงบทบาทของวัดต่อชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันท่านเจ้าอาวาสได้สรุปว่า วัดคือพื้นที่สาธารณะของชุมชน (Public Space) เป็นเสมือนศูนย์รวมของคนในชุมชนและทุกคนที่มาเยี่ยมเยือน สามารถมาใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆ อันเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งวัดก็อยู่คู่กับชุมชนมาตราบนาน

ในส่วนของผู้นำชุมชนคือ นายชาญยุทธ มูลคำ⁷ ซึ่งก็เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการรับทราบข้อมูล ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาให้กับโรงแรมธรรมะ(Temple stay)ของวัดภูเก็ตได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการสร้างโรงแรมธรรมะว่าเมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2552 - พ.ศ.2553 ตนเองซึ่งผู้ใหญ่บ้านที่ชุมชนบ้านเกิดมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 เดิมทีวัดภูเก็ตก็เป็นวัดต่างๆ ไป เช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ในตำบล วรรณคร มีโบสถ์หลังเก่าหลังคามุงกระเบื้อง ท่านพระครูสุทินนันทธรรมเจ้าอาวาสมีดำริว่าอยากจะเปลี่ยนหลังคาแต่หลังจากที่ได้ทำการเปลี่ยนหลังคาแล้ว สภาพของพระอุโบสถก็ยังดูเก่าไม่น่ามองจึงได้มีการบูรณะซ่อมแซมใหม่ทั้งหมด เมื่อปรับปรุงพระอุโบสถจนเสร็จสมบูรณ์แล้ว พระราชวรมณี (เจ้าคุณพล) รองเจ้าคณะภาค6 ซึ่งเป็นชาวชุมชนบ้านเกิดแต่ดั้งเดิมและเป็นประธานที่ปรึกษาของวัดภูเก็ต ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานที่ประเทศเกาหลีรวมถึงการได้แนวคิดจากวัดที่

⁷ นายชาญยุทธ มูลคำ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ฤทธิวงศ์, วัดภูเก็ต ต.วรรณคร อ.ปัว จ.น่าน, 22 เมษายน 2560.

จ.เชียงใหม่ ในเรื่องของการจัดทำที่พักสำหรับญาติโยมที่มาปฏิบัติธรรม ตลอดจนมีความคิดในการจะพัฒนาวัดและชุมชนบ้านเกิดให้เจริญยิ่งขึ้น จึงได้ร่วมกันปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาสวัดภูเก็ต พื่อหลวง อินแปลงผู้นำชุมชนบ้านเกิดในขณะนั้น รวมถึงตนเองซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านว่าจะสามารถจัดทำที่พักสำหรับผู้ที่มาปฏิบัติธรรมและเป็นที่พักรับรองพระเถระชั้นผู้ใหญ่ได้หรือไม่อย่างไร และได้ข้อสรุปร่วมกันในการที่จะสร้างโรงธรรมะ (Temple Stay) จึงเป็นที่มาของการดำเนินโครงการดังกล่าว

หลังจากโรงธรรมะได้เปิดดำเนินการก็ได้มีนักท่องเที่ยวซึ่งทราบข้อมูลจากการประชาสัมพันธ์ของเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น เว็บไซต์ไปด้วยกันดอทคอม⁸ เว็บไซต์ไทยออนทัวร์ดอทคอม⁹ เว็บไซต์พันทิพย์ดอทคอม¹⁰ ตลอดจนรายการโทรทัศน์ เช่น รายการเมดอินไทยแลนด์ ยกระดับ กระชับสยาม¹¹ รายการแจ้วแฟมมีลี¹² ซึ่งออกอากาศทางช่อง 3SD หมายเลข28 และอีกหลายรายการได้มาถ่ายทำและนำไปเผยแพร่แก่สาธารณชนเนื่องจากเห็นว่ามีที่น่าสนใจและเป็นที่ยู่งักมากยิ่งขึ้น ทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและเข้าพักเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทำให้ท่านเจ้าคุณพล (พระราชวรมนู) จึงเล็งเห็นเมื่อมีปริมาณนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมและจำนวนผู้ที่มาปฏิบัติธรรมและเข้าพักที่โรงธรรมะเพิ่มขึ้นทำให้เกิดความแออัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงได้มีการก่อสร้างอาคารที่พักและห้องปฏิบัติธรรมเพิ่มอีกหนึ่งอาคารในปี พ.ศ. 2559 โดยเป็นอาคาร 4 ชั้นโดยมีห้องพักจำนวน 8 ห้องและห้องวิปัสสนากรรมฐานขนาดใหญ่จำนวน 1 ห้องสามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้ประมาณ 200 ท่าน ทำให้ในปัจจุบัน โรงธรรมะมีทั้งสิ้นสองอาคารรวมมีห้องพัก 16 ห้องและมีห้องปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่ จำนวน 2 ห้อง

⁸ webmaster@paiduaykan.com, “ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน,” ไปด้วยกันดอทคอม, <http://paiduaykan.com/province/north/nan/watphuket.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560).

⁹ ทีมงานทัวร์ออนไทยดอทคอม, “วัดภูเก็ต,” ทัวร์ออนไทยดอทคอม, <http://www.touronthai.com/article/1144> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560).

¹⁰ สมาชิกหมายเลข 34217727, “แบกก๊อ่งท่องโลก,” พันทิพย์ดอทคอม, <https://pantip.com/topic/34217727> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560).

¹¹ รายการเมดอินไทยแลนด์ ยกระดับกระชับสยาม, “โรงธรรมะ,” ยูทูบดอทคอม, <https://www.youtube.com/watch?v=WhLFdcQSaAk> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560).

¹² รายการแจ้วแฟมมีลี, “พาเที่ยววัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน,” ยูทูบดอทคอม, https://www.youtube.com/watch?v=Nkq_TWbRI9c (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560).

และนับเป็นวาระมหามงคลและเป็นพระมหากุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินมายัง โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดภูเก็ตในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2557 เพื่อทรงติดตามการดำเนินงานตามโครงการตามพระราชดำริ ตลอดจนทรงเยี่ยมชมวัดภูเก็ตและโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กลุ่มสตรีผ้าทอไทลื้อชุมชนบ้านเก็ตและประชาชนชาวชุมชนบ้านเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทอย่างใกล้ชิด นับเป็นมหามงคลกับวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ตอย่างสูงสุด



ภาพที่ 3.5 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉายพระรูปร่วมกับคณะสงฆ์ ข้าราชการและคณะเจ้าหน้าที่ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินมายังวัดภูเก็ต ต.วรรณคร อ.ป่า จ.น่าน ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2557, ที่มา : www.watphuket.com, 2560.



ภาพที่ 3.6 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทอดพระเนตรภาพถ่ายวิจิตรวิทัศน์ จากศิลปินและผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชาวชุมชนบ้านเก็ต ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2557, ที่มา : www.watphuket.com, 2560.



ภาพที่ 3.7 นางศดานันท์ เนตรทิพย์ ประธานกลุ่มผ้าทอไหล้อบ้านเกิดทูลเกล้าฯถวายผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากฝีมือของกลุ่มแม่บ้าน วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2557, ที่มา : www.watphuket.com, 2560.

อีกสิ่งหนึ่งที่สามารถยืนยันถึงความสวยงามของวิจิตรทัศน์และที่ตั้งของวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเกิดนั่นก็คือ การที่จังหวัดน่าน ร่วมกับธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) ได้จัดการประกวดภาพถ่าย วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ของจังหวัดน่าน เพื่อติดตั้ง ณ ท่าอากาศยาน น่านนคร ในชื่อโครงการประกวดภาพถ่ายรักษาน่าน...รักบ้าน...น่านนคร เพื่อเป็นการเผยแพร่เอกลักษณ์ของจังหวัดน่านรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ได้แก่ นายหรรษา ตั้งมั่นภูวดล ชื่อภาพถ่าย ภาพฝัน ณ.เมืองน่านซึ่งเป็นภาพวิจิตรทัศน์ ซึ่งถ่ายจากลานชมวิวน้ำอุโบสถของวัดภูเก็ต ซึ่งสีสนวิจิตรทัศน์ของท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ที่มองเห็นนั้นจะแปรเปลี่ยนไปตามฤดูกาลเพาะปลูกของเกษตรกรชาวชุมชนบ้านเกิด กล่าวคือหากเป็นในช่วงที่มีการปลูกข้าวเมื่อเริ่มทำการเพาะปลูกท้องทุ่งบริเวณชุมชนบ้านเกิดจะกลายเป็นสีเขียวหรือหากถึงฤดูกาลปลูกข้าวโพดท้องทุ่งก็จะกลายเป็นสีน้ำตาลเข้ม

จากที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสพูดคุยและสอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวซึ่งได้รับการเปิดเผยชื่อคือ นายสัตวแพทย์สมทัตน์ อย่างสุข¹³ อายุ 29 ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนายสัตวแพทย์ ประจำศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการเครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน ได้กล่าวว่า ภาพถ่ายดังกล่าวถูกแชร์ในสื่อสังคมออนไลน์เป็นจำนวนมากและเป็นภาพที่ได้มีการทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพฯ ซึ่งจากที่ได้ทราบข้อมูลภาพถ่ายดังกล่าวมีการใช้อากาศยานแบบไร้คนขับ (โดรน) เป็นเครื่องมือในการถ่าย จึงทำให้ได้มุมมองที่แปลกใหม่ซึ่งในปัจจุบันภาพถ่ายดังกล่าวก็ได้ถูกแสกนและนำไปติดตั้งไว้ที่ร้านม่วงชาติ (ร้านจำหน่ายผลิตผลในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

¹³ สมทัตน์ อย่างสุข, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ต,น่าน, 22 เมษายน 2560.

สยามบรมราชกุมารี) หรือร้านกาแฟเติม ทำให้เป็นที่สนใจจนทำให้มีคนรู้จักและมาเที่ยวชมวัดภูเก็ดมากขึ้น ซึ่งนสพ.สมมติศน์ได้กล่าวต่อไปว่า ก่อนหน้าที่จะเกิดการจัดตั้ง “โรงแรมธรรมะ”(Temple stay) วัดภูเก็ดก็ยังไม่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวมากนัก จนเมื่อเกิดโครงการฯ ดังกล่าวจึงมีการนำภาพและข้อมูลของวัดภูเก็ดและโรงแรมธรรมะไปแชร์ลงในสื่อสังคมออนไลน์ทำให้มีนักท่องเที่ยวตามมาเยี่ยมชม หลังจากนั้นวันภูเก็ดก็ถูกจัดอันดับ¹⁴ ว่าเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวที่อำเภอป่า ก็ควรแวะมาเยี่ยมชม



ภาพที่ 3.8 ภาพถ่ายซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ในโครงการประกวดภาพถ่ายรักษูป่าบ้านรักบ้าน...น่านนคร จัดขึ้นโดยจังหวัดน่าน ร่วมกับธนาคารกสิกรไทยจำกัด (มหาชน), ที่มา: [www. m-culture.go.th/nan](http://www.m-culture.go.th/nan), 2560.

ในส่วนของผู้ประกอบการในชุมชนผู้ศึกษาได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ประกอบการในชุมชนคือนางคำนาม มูลคำ¹⁵ อายุ 66 ปี ได้กล่าวว่าอาชีพหลักคือการเพาะปลูกข้าวและถั่วลิสงซึ่งนางคำนามมีที่ดินสำหรับการเพาะปลูกอยู่สองไร่แต่เมื่อเห็นว่ามือนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมวัดภูเก็ดและปฏิบัติธรรมที่โรงแรมธรรมะในช่วงสองสามปีที่ผ่านมาเพิ่มจำนวนมากขึ้นจึงเล็งเห็นโอกาสที่จะมีรายได้เสริมจึงได้สร้างเป็นเพิงขายสินค้า ขายสินค้าในที่นาของตนเองซึ่งสินค้าที่นำมาวางจำหน่ายก็มีทั้งผลิตผลทางการเกษตรที่ปลูกเองเช่น พืชผักสวนครัว หอม กระเทียม ถั่วลิสง กระเจี๊ยบ รวมทั้งสินค้าที่เป็นผลผลิตของชาวเขาได้แก่ ลูกเดือย งาขาว งาดำ ข้าวไร่ซึ่งปลูกบนดอยโดยชาวม้ง ชาวเย้า

¹⁴ ทีมงานกะปุกดอทคอม, “เที่ยวอำเภอป่าบ้านกับ 10 จุดน่าเชิคอิน,” กะปุกดอทคอม, <https://travel.kapook.com/view162591.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560).

¹⁵ นางคำนาม มูลคำ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ฤวิลงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

บนดอยภูคาและเป็นผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ ซึ่งไปรับสินค้ามาจากอำเภอบ่อเกลือที่อยู่ห่างจากชุมชนบ้านเกิดไปประมาณ 25 กิโลเมตรซึ่งมีรายได้จากการขายสินค้าหลังจากหักต้นทุนเฉลี่ยอยู่ที่วันละ 200-300 บาท

ขณะที่เจ้าของร้านตูบนากาแฟ คือนางสมร หาญยุทธ¹⁶ อายุ 38 ปี ซึ่งเปิดร้านขายกาแฟเมื่อช่วงต้นปี 2560 ได้กล่าวถึงความเป็นมาในการมาเปิดร้านว่าตนเกิดและเติบโตที่ชุมชนบ้านเกิดหลังจากนั้นเมื่อจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนปวกก็ได้ออกไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อจบการศึกษาก็ได้ทำงานเป็นพนักงานบริษัทที่จังหวัดเชียงใหม่ จนถึงอายุ 32 ปี ก็มีความคิดที่ต้องการจะกลับมาใช้ชีวิตกับครอบครัวที่ชุมชนบ้านเกิดจึงได้ลาออกและเมื่อกลับมาอยู่บ้านก็ได้มาทำเกษตรกรรมด้วยการปลูกข้าวซึ่งในหนึ่งปีจะได้ข้าวประมาณ 40 ถังเพื่อไว้สำหรับบริโภคในครอบครัวและมีรายได้เสริมจากการเปิดศูนย์รับเลี้ยงเด็กซึ่งก็ถือว่าสามารถอยู่ได้อย่างไม่ลำบากเพราะไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่ช่วงหลังประสบปัญหาต้องปิดศูนย์รับเลี้ยงเด็กทำให้ไม่มีรายได้อื่นนอกจากอาชีพเกษตรกรรม จนเมื่อเห็นว่าที่วัดภูเกิดมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและปฏิบัติธรรมมากขึ้นจึงเห็นโอกาสในการเปิดกิจการร้านกาแฟซึ่งรายได้เฉลี่ยหลังจากหักต้นทุนอยู่ที่เดือน 15,000 – 20,000 บาทต่อเดือนซึ่งก็ถือว่าเป็นที่น่าพอใจ

ในส่วนของผู้ประกอบอาชีพด้านขนส่ง ผู้ศึกษาได้พูดคุยกับนายดุสิต อินเปลี่ยน¹⁷ อายุ 35 ปี อาชีพขับรถจักรยานยนต์รับจ้างอยู่ที่วินตลาดเทศบาลเมืองปัว โดยทำงานมาประมาณ 10 ปี นายดุสิต ได้กล่าวว่าปกติจะมีนักท่องเที่ยวบางส่วนซึ่งเดินทางมาจากตัวเมืองน่านโดยรถโดยสารประจำทาง ก็จะมาใช้บริการรถจักรยานยนต์วินของตนเพื่อเดินทางไปยังที่พักและตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในอำเภอปัว และหนึ่งในนั้นก็คือวัดภูเกิด ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณสี่กิโลเมตร โดยที่ผ่านมามีคนมาว่าจ้างให้ไปส่งยังวัดภูเกิดไม่มากเท่าใดนัก จนเมื่อประมาณสองถึงสามปีที่ผ่านมามีผู้ว่าจ้างให้ไปส่งยังวัดภูเกิดเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้มีรายได้เฉลี่ยต่อวันเพิ่มขึ้นจากเดิมอยู่ประมาณสองร้อยถึงสามร้อยบาท ปัจจุบันรายได้เฉลี่ยอยู่ที่วันละสามร้อยถึงห้าร้อยบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีคนไปวัดภูเกิดจำนวนมาก

3.3.2. วิธีการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัดภูเกิดและโรงแรมธรรมะดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย จากการศึกษาพบว่ามีวิธีการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

¹⁶ นางสมร หาญยุทธ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเกิด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

¹⁷ นายดุสิต อินเปลี่ยน, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วินจักรยานยนต์รับจ้างตลาดเทศบาลเมืองปัว, น่าน, 22 เมษายน 2560.

3.3.2.1. การแบ่งพื้นที่

วัดภูเก็ตมีพื้นที่ทั้งหมด 11 ไร่ 1 งาน 21 ตารางวา ลักษณะพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หน้าวัดอยู่ด้านทิศตะวันตกติดถนนทางเข้าชุมชนบ้านเก็ต ทิศใต้ติดที่นาของชาวบ้าน ทิศตะวันออกติดผืนนาและเชิงดอยภูคา ทิศเหนือติดกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมและชุมชนบ้านเก็ต

1.1 เขตพุทธาวาส : อยู่ทางฝั่งทิศตะวันออกของวัดมีเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ เป็นที่ตั้งของอุโบสถและศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น พระอุโบสถแบบล้านนา หลวงพ่อแสนปัวพระพุทธรูปธรรมจักรองค์ที่ 36 ร้านจำหน่ายวัตถุมงคล ลานชมวิวลอยฟ้า อาคารที่พักโรงแรมธรรมะ บ้านไต่พญานาค อนุสาวรีย์หลวงแสนหาญยุทธและหลวงแสนคำมูล จัดเป็นจุดท่องเที่ยว

- พระอุโบสถแบบล้านนา ภายในมีการตั้งเป็นจุดให้นักท่องเที่ยวทำบุญประเภทต่างๆ เช่น บริจาคซื้อที่ดิน กระเบื้องหลังคาโบสถ์ เป็นต้น

- หลวงพ่อแสนปัว

- พระพุทธรูปธรรมจักร

- ร้านจำหน่ายวัตถุมงคล

- ลานชมวิวลอยฟ้าหน้าพระอุโบสถ ซึ่งถือเป็นสถานที่ซึ่งทำให้วัดภูเก็ตเป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยวในวงกว้าง

- โรงแรมธรรมะ (Temple stay)

1.2 เขตสังฆาวาส : อยู่ฝั่งทิศใต้มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ แบ่งพื้นที่ออกเป็นกุฏิที่พักสงฆ์ ศาลาการเปรียญและ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ร้านสหกรณ์ของโรงเรียนและลานจอดรถ

3.3.2.2 การบริหารงานบุคคล

จากการเก็บข้อมูลพบว่าโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) มีโครงสร้างการบริหารจัดการตามแผนผังข้างต้นซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ กล่าวคือ การตัดสินใจสูงสุดในการบริหารโครงการฯ คือพระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต) มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและตัดสินใจทั้งในด้านการบริหารจัดการรายได้และงบประมาณซึ่งใช้หมุนเวียนในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ในส่วนของระดับที่ปรึกษาของโครงการฯ ประกอบด้วยพระราชมุนี รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันทำให้เกิดโครงการโรงแรมธรรมะขึ้น ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในเรื่องของการบริหารโรงแรมธรรมะรวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ด้านศาสนาของโรงแรมธรรมะ โดยมีคณะกรรมการชุมชนนำโดย นายชาญยุทธ มูลคำ เป็นที่ปรึกษาให้กับโครงการฯ รายงานกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ มีดังนี้

1. นายชาญยุทธ มูลคำ
2. นายอินคำ พุสุภา
3. นายอินแปลง แสนนิทา
4. นางศดานันท์ เนตรทิพย์
5. นางบัวหอม มูลคำ
6. นางทองคำ ชาวเฮี้ย
7. นางกัญญา หาญยุทธ
8. นางสาว คำเทพ
9. นางเฉลียว มูลคำ
10. นางสุพรรณ จิตรปฐมรัตน์
11. นายสุทัศน์ แสนนิทา
12. นางบุญเตรียม มานะกิจ
13. นางกรรณา ชีฆางค์
14. นายสมมาตร หาญยุทธ

สำหรับการคัดเลือกคัดสรรบุคคลเข้ามาปฏิบัติงานในวัดนั้น ท่านเจ้าอาวาสจะพิจารณาจากคนในชุมชนที่มีรายได้น้อยและมีความยากลำบากในการประกอบอาชีพ โดยมีการมอบหน้าที่ให้ตามความสามารถและความถนัดของแต่ละคน และเมื่อเข้าทำงานแล้วก็ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ท่านได้ตั้งไว้เช่น ห้ามเสพของมีนเมาทั้งสุรา ยาเสพติดและจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ตลอดจนต้องเป็นคนจิตใจโอบอ้อมอารีไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

ด้านการจัดการกิจการของโรงแรมธรรมะในด้านการควบคุมดูแลทั้งด้านอาคารที่พัก พนักงานอาสาสมัครจากชุมชน รวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของโรงแรมธรรมะ ตลอดจนการรับรองห้องพักจากนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการเข้าพักในโครงการ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลในส่วนนี้ก็คือผู้จัดการโรงแรมธรรมะ นางมานิตา หาญยุทธ¹⁸ (พิมพ์) ซึ่งได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมาทำหน้าที่ดังกล่าวว่า ตนเองเป็นเกิดและเติบโตที่ชุมชนบ้านเกิด และเมื่อสำเร็จการศึกษา ก็ได้ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทไทยสมุทรประกันภัย แต่เมื่อกลางปี พ.ศ.2554 เกิดประสบปัญหาบริษัทต้องย้ายที่ตั้งสำนักงานไปอยู่ในตัวเมืองนาน ซึ่งมีระยะทางห่างออกไปประมาณ 50 กิโลเมตร ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทาง ตนเองจึงมีความจำเป็นต้องลาออกมาอยู่บ้านได้ประมาณ

¹⁸ นางมานิตา หาญยุทธ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ต, น่าน, 22 เมษายน 2560.

2-3 เดือน ซึ่งหลังจากที่อาคารกรรมฐานลอยฟ้าและที่พักติกแรกก่อสร้างเสร็จ ท่านเจ้าอาวาสได้ให้มาช่วยทำหน้าที่ดูแลอาคารที่พัก โดยระยะแรกก็ทำหน้าที่ดูแลทุกอย่างเพียงคนเดียวในส่วนของโรงแรมธรรมะไม่ว่าจะเป็นด้านความสะอาดของห้องพัก ด้านการจัดเก็บรายได้ รวมถึงการบริการนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมและมาเข้าพักในโรงแรมธรรมะ โดยตนเองได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนจากทางวัด ในด้านความสะอาดโดยรอบบริเวณวัดมีผู้รับผิดชอบอีกหนึ่งท่านเมื่อมีการสร้างอาคารที่พักเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งอาคาร จึงได้มีการรับอาสาสมัครโดยเป็นชาวบ้านในชุมชนบ้านเกิดเข้ามาช่วยในการดูแลห้องพักทำให้ในปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ของโรงแรมธรรมะจำนวน 4 คนประกอบไปด้วย

1. นางมานิตา หาญยุทธ อายุ 49 ปี เป็นผู้จัดการทำหน้าที่กำกับดูแลภาพรวมในด้านความเรียบร้อยและความสะอาดของห้องพักตลอดจนจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อรวบรวมส่งเจ้าอาวาส
2. นางพัฒนา หาญยุทธ อายุ 47 ปี มีหน้าที่ทำความสะอาดห้องพัก และห้องน้ำทุกห้องภายในวัด
3. นางทองศรี ชีฆามวงศ์ อายุ 63 ปี มีหน้าที่ดูแลพระอุโบสถและทำความสะอาดและบริเวณโดยรอบลานวัด

จากการให้ข้อมูลของนางพัฒนา หาญยุทธ¹⁹ ได้กล่าวว่า เข้ามาทำหน้าที่ดูแลความสะอาดห้องพักและห้องน้ำของอาคารโรงแรมธรรมะหลังจากอาคารหลังที่สองสร้างเสร็จก็ได้ทำการรับอาสาสมัครจากชาวบ้านในชุมชนโดยมีหน้าที่ปฏิบัติงานในด้านการดูแลห้องพักและบริเวณโดยรอบให้มีความสะอาดเรียบร้อย ตลอดจนการประกอบอาหารเช้าให้กับแขกหรือนักท่องเที่ยวซึ่งมาใช้บริการ โดยจะได้รับค่าตอบแทนจากวัดเป็นรายเดือนๆ ละ 6,000 บาท โดยอาชีพหลักก็จะประกอบอาชีพทำนาและทอผ้าส่งกลุ่มทอผ้าบ้านป่าหลอม ซึ่งการแลดูด้านความสะอาดวัดและโรงแรมธรรมะจะแบ่งเป็นการทำความสะอาดห้องพัก ห้องน้ำ ในช่วงสาย ทำความสะอาดลานวัดและรอบบริเวณ

3.3.2.3. การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรของวัดทำโดยมีการประชุมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการทำงานและมีการชี้แจงจากเจ้าอาวาสในกรณีที่มีการกล่าวชื่นชมหรือมีเสียงตำหนิจากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมและมาพักที่โรงแรมธรรมะ ตลอดจนมีการชี้แจงข้อมูลจากทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดภูเก็ต

¹⁹ นางพัฒนา หาญยุทธ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ฤวิลงษ์, ภูเก็ต, น่าน, 22 เมษายน 2560.

นอกเหนือจากนี้ วัดยังไม่มีระบบการพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการบริการและการจัดการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่มีการคิดพัฒนากระบวนการทำงานของตนเองอย่างเสรี แม้จะมีการประชุมพูดคุยกันทุกสัปดาห์ แต่ก็เป็นการหยิบยกปัญหาเดิมที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขมาถกแถลงซ้ำเท่านั้น

3.3.2.4 ระบบการประชาสัมพันธ์

โรงแรมธรรมะของวัดภูเก็ตสื่อสารกับสังคมภายนอกทำโดยการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายสถาบันการศึกษาและหน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งก็ถือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงกว้าง

ในขณะที่การประชาสัมพันธ์ภายในวัดภูเก็ตต่อนักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมชม จากการสังเกตพบว่ามีป้ายแสดงถึงประวัติความเป็นมาของวัดภูเก็ต หลวงพ่อแสนปิวและพระพุทธรูปธรรมจักรเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้อ่านซึ่งก็พบว่ามีผู้ที่สนใจอ่านค่อนข้างน้อย นอกนั้นจะเป็นป้ายบอกจุดตั้งตู้บริจาค จุดถวายสังฆทาน และสถานที่จำหน่ายวัตถุมงคล การประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียงเป็นเพียงการเปิดเทปธรรมะเท่านั้นซึ่งจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ก็ได้ข้อมูลว่าเพื่อรักษาบรรยากาศการท่องเที่ยวในวัดให้เป็นไปอย่างเงียบสงบ

3.3.2.5 ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ

ในด้านงบประมาณของวัดภูเก็ตและโรงแรมธรรมะ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้จัดการโรงแรมธรรมะรวมถึงการถ่ายสำเนาสมุดบัญชีรายรับรายจ่ายของทางวัดจำนวนสองปี โดยรายได้แบ่งเป็นสามส่วนคือ 1.รายได้ที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดิน ซึ่งได้รับการบริจาคเงินจากญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาเป็นทุนทรัพย์ในการซื้อเพื่อเป็นสถานที่ก่อสร้างถาวรวัตถุรวมถึงโรงแรมธรรมะ 2.รายได้ที่มาจากการทำบุญในตู้บริจาคโรงแรมธรรมะได้บริจาคเพื่อเป็นค่าบำรุงสถานที่โดยอัตราบริจาคคือ เข้าพัก 1 ท่าน/1คืน นักท่องเที่ยวจะบริจาคเป็นจำนวนเงิน 500 บาท ถ้าเข้าพักสองท่าน จะบริจาค 700 – 800 บาท ถ้าสามท่านขึ้นไปจะบริจาคประมาณ 1,000 บาท

กรณีมาเป็นหมู่คณะเพื่อเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมจะใช้ห้องปฏิบัติธรรมซึ่งสามารถจุคนได้ประมาณ 200คน ในการรองรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยทางโรงแรมธรรมะกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายในอัตรา 50 บาทต่อคน สำหรับหน่วยงานสถานศึกษา กรณีเป็นส่วนส่วนราชการต่างๆ ซึ่งมีระเบียบในการเบิกจ่ายงบประมาณในการฝึกอบรม คิดค่าใช้จ่ายในอัตรา 100 บาทต่อคนหรือเบิกในอัตราเหมาจ่ายแล้วแต่กรณี ซึ่งเงินที่ได้จากค่าห้องพักในแต่ละวัน ผู้จัดการจะรวบรวมและจัดทำบัญชีเพื่อสรุปรายรับในแต่ละเดือนให้แก่ทางเจ้าอาวาสและกรรมการวัดได้ตรวจสอบความถูกต้อง

หลังจากนั้นทางวัดจึงนำเงินดังกล่าวไปฝากธนาคาร ส่วนเงินที่ได้จากตู้รับบริจาคซึ่งจะมีการเปิดเพื่อทำการตรวจนับทุก 15 วัน โดยผู้จัดการ เจ้าอาวาสและกรรมการวัด หลังจากนั้นก็จะจัดทำบัญชีและนำไปฝากธนาคารเช่นกัน

ในส่วนของรายจ่ายประจำของทางวัดกุฎีเกิดและโรงแรมธรรมะ²⁰ ประกอบด้วย 1. ค่าน้ำเฉลี่ย 5,000 บาท ต่อเดือน 2. ค่าไฟฟ้าเฉลี่ย 12,000 บาทต่อเดือน 3. ค่าจ้างผู้จัดการเดือนละ 9,000 บาท ต่อเดือน 4. ค่าจ้างพนักงานทำความสะอาดสองคนเดือนละ 6,000 บาท ต่อคน ต่อเดือน รวม12,000 ต่อเดือน รวมค่าใช้จ่ายต่อเดือนทั้งสิ้น 40,000 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ได้แก่ ค่าซักผ้าปูที่นอนภายในห้องพักโรงแรมธรรมะ ห้องละ 100 บาท และค่าอาหารเช้าเฉลี่ยมื้อละ 50 ต่อคน ซึ่งทั้งสองรายการจะคิดจากเงินค่าห้องพัก ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการคัดลอกการทำสรุบบัญชีบันทึกรายได้จากค่าห้องพักและห้องปฏิบัติการธรรมะ รวมทั้งจากตู้รับบริจาคในปี พ.ศ.2558 และ พ.ศ.2559 มาแสดงในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 รายได้ของวัดกุฎีเกิดและโรงแรมธรรมะ ปี 2558

ปี 2558	โรงแรมธรรมะ			รายได้จาก โรงแรมธรรมะ (บาท)	รายได้จากตู้ รับบริจาค (บาท)	รวมรายได้ ปี 2559 (บาท)	หมายเหตุ
	ห้องกรรมฐาน		ห้องพักเดี่ยว				
	Cause อบรม อบรม/คนทั่วไป	สถานศึกษา					
มกราคม	5,220	-	78,900	84,120	128,845	212,965	วันปีใหม่
กุมภาพันธ์	-	-	37,700	37,700	68,922	106,622	มาฆบูชา
มีนาคม	-	-	36,900	36,900	69,336	106,236	ไม่มีวันหยุด
เมษายน	-	-	37,700	37,700	97,447	135,147	วันสงกรานต์
พฤษภาคม	3,450	7,500	39,900	50,850	78,554	129,404	แรงงาน ฉัตรมงคล พิษมงคล วิชาบูชา เปิดเทอม
มิถุนายน	-	25,500	39,800	65,300	76,335	141,635	เปิดเทอมอบรมธรรมะนักเรียนใหม่
กรกฎาคม	8,900	-	40,100	49,000	85,677	134,677	อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา
สิงหาคม	18,500	-	35,500	54,000	76,536	130,536	วันแม่ อบรมสองคอส
กันยายน	30,000	-	37,600	67,600	81,669	149,269	อบรมกรรมฐาน อบรม
ตุลาคม	-	-	39,600	39,600	75,661	115,261	วันปิยะมหาราช
พฤศจิกายน	-	-	40,100	40,100	79,976	120,076	เริ่มฤดูหนาว
ธันวาคม	2,300	-	79,900	82,200	129,957	212,157	วันพ่อ วันรัฐธรรมนูญ วันสิ้นปี
รวมรายได้				645,070	1,048,915	1,693,985	

ที่มา : ผู้ศึกษา

²⁰ นางมานิตา หาญยุทธ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดกุฎีเกิด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

ตารางที่ 3.2 รายรับของวัดกุฎีเกิด ปี 2559

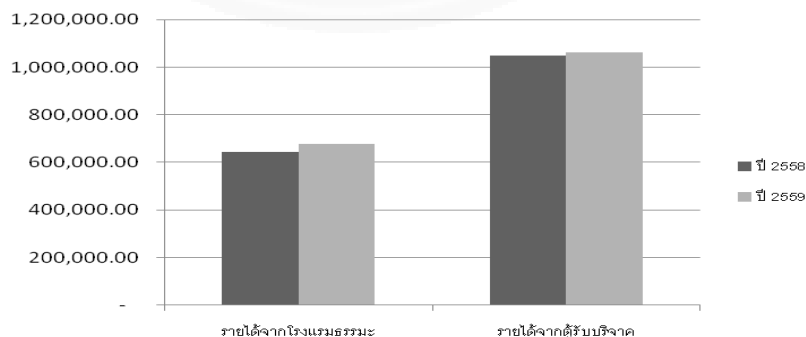
ปี 2559	โรงแรมธรรมะ			รายได้จาก โรงแรมธรรมะ (บาท)	รายได้จากผู้ รับบริจาค (บาท)	รวมรายได้ ปี 2559 (บาท)	หมายเหตุ
	ห้องกรรมฐาน		ห้องพักเดี่ยว				
	Cause อบรม อดต./คนทั่วไป	สถานศึกษา					
มกราคม	-	-	79,500	79,500.00	129,376	288,376	วันปีใหม่
กุมภาพันธ์	7,500	-	39,000	46,500.00	69,346	162,346	มาฆบูชา
มีนาคม	-	-	36,400	36,400.00	70,037	142,837	ไม่มีวันหยุด
เมษายน	-	-	37,500	37,500.00	100,678	175,678	วันสงกรานต์
พฤษภาคม	6,000	8,700	39,800	54,500.00	79,821	188,821	แรงงาน ฉัตรมงคล พิษมงคล วิสาขบูชา เปิดเทอม
มิถุนายน	-	27,000	40,200	67,200.00	75,331	209,731	เปิดเทอมอบรมธรรมะนักเรียนใหม่
กรกฎาคม	12,000	-	41,000	53,000.00	86,544	192,544	วันอาสาฬหบูชา เข้าพรรษา
สิงหาคม	28,000	-	36,700	64,700.00	77,535	206,935	วันแม่ อบรมสองคอส
กันยายน	34,000	-	38,000	72,000.00	83,119	227,119	อบรมกรรมฐาน อดต
ตุลาคม	2,000	-	39,200	41,200.00	78,337	160,737	วันปิยะมหาราช
พฤศจิกายน	1,200	-	40,500	41,700.00	80,421	163,821	เริ่มฤดูหนาว
ธันวาคม	1,800	-	80,200	82,000.00	130,015	294,015	วันพ่อ วันรัฐธรรมนูญ วันสิ้นปี
รวมรายได้				676,200.00	1,060,560.00	2,412,960.00	

ที่มา : ผู้ศึกษา

ตารางที่ 3.3 เปรียบเทียบรายรับปี 2558 และ 2559

ปี พ.ศ.	รายได้จากโรงแรมธรรมะ	รายได้จากผู้รับบริจาค
ปี 2558	645,070.00	1,048,915.00
ปี 2559	676,200.00	1,060,560.00

ที่มา : ผู้ศึกษา



ภาพที่ 3.9 แผนภูมิแสดงรายได้ของวัดกุฎีเกิด ปี 2558 และปี 2559, ผู้ศึกษา, 2560.

7. ด้านวัสดุในการบริหาร (Materials)

ในด้านของวัสดุในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะอันประกอบด้วย ระดับปฐมภูมิ (Primary) ได้แก่ ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างซึ่งที่ดินที่ใช้ในการก่อสร้างโรงแรมธรรมะได้รับการบริจาคทุนทรัพย์ในการจัดซื้อที่ดินซึ่งมีทั้งหมด 6 ไร่ ส่วนสิ่งปลูกสร้างที่เป็นถาวรวัตถุประกอบไปด้วยอาคารที่พักโรงแรมธรรมะ (Temple stay) 2 อาคาร โดยมีห้องพักรวมทั้งหมด 16 ห้อง และห้องปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่จำนวน 2 ห้องซึ่งสามารถจุคนได้ประมาณห้องละประมาณ 150 – 200 คน ถนนที่เข้าสู่วัดภูเก็ทและโรงแรมธรรมะเป็นถนนลาดยาง 2 เลน

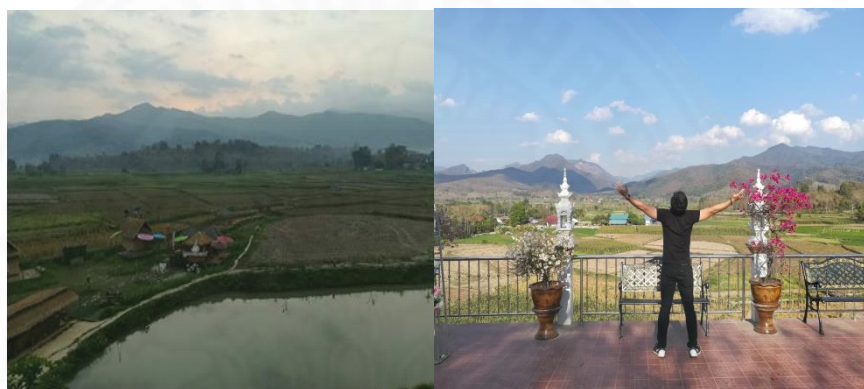


ภาพที่ 3.10 ภาพแสดงภูมิทัศน์ภายนอกและภายในห้องพักโรงแรมธรรมะ(Temple stay) ผู้ศึกษา, บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560.

ในขณะที่วัสดุตามธรรมชาตินั้นก็คือวิวทิวทัศน์ของทุ่งนาอันเขียวขจีและดอยภูคาโดยเฉพาะในยามเช้าและยามเย็นถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญที่ทำให้ห้องพักเที่ยวผู้มาเยือน

เกิดความประทับใจและกลับมาเยือนครั้งแล้วครั้งเล่า รวมถึงมีการบอกเล่าเรื่องราวความสวยงามของวิวทิวทัศน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และทางสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

จุดชมวิ้วัดภูเก็ต จุดเด่นอย่างหนึ่งของวัดภูเก็ตที่ทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากหลั่งไหลมาเที่ยวชมคือ ระเบียงด้านหน้าพระอุโบสถที่เป็นลานกว้างขวาง มีม้านั่งสำหรับถ่ายรูปกับวิวที่อยู่ด้านหน้าเทือกเขาสลั็บซันซอนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติภูคา พื้นที่กว้างใหญ่ที่เป็นที่ราบอยู่ระหว่างเขาเล็กๆ ที่ตั้งของวัดภูเก็ตกับเทือกเขาใหญ่ด้านหน้าเป็นพื้นที่สำหรับทำการเกษตร ปลูกข้าวและพืชอื่นๆตามฤดู ในฤดูแล้งเราจะเห็นการปลูกผักและข้าวโพดสีเขียวขจีสวยงามอร่ามตาซึ่งหลายคนที่ไม่ชอบการมาท่องเที่ยวตามวัดหากได้เห็นภาพวิวนี้ก็จะอยากจะมาวัดภูเก็ตขึ้นมาทันที



ภาพที่ 3.11 วิวทิวทัศน์ในยามเช้าซึ่งถ่ายจากลานชมวิ้วหน้าพระอุโบสถวัดภูเก็ต,ผู้ศึกษา,บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560.

ระดับทุติยภูมิ (Secondary) ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบครัน ทั้งโทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศและเครื่องทำน้ำอุ่น รวมถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต(Wifi) การจัดการกิจกรรมในการสวดมนต์นั่งสมาธิ เป็นต้น

3.4. ข้อมูลด้านศักยภาพชุมชนบ้านเกิด



ภาพที่ 3.12 ป้ายชื่อหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนทางเข้าชุมชนบ้านเกิด, ผู้ศึกษา, บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560.

3.4.1 กลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเกิด

3.4.1.1 ประวัติความเป็นมา

ในอดีตที่ผ่านมามาสตรีชาวไทยลื้อเมื่อย่างเข้าสู่วัยสาวทางบ้านก็จะมีการอบรมให้มีความรู้เรื่องการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือเตรียมไว้สำหรับเป็นของขวัญให้แก่ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบ่าวในพิธีมงคลสมรสของตนเองซึ่งก็เป็นสัญลักษณ์ของการเตรียมความพร้อมในการที่จะออกไปสู่การออกเรือนเพื่อมีครอบครัวของตนเองและมีให้ญาติฝ่ายสามีได้ชื่นชมได้ว่ามารดามีได้สั่งสอนหญิงผู้นั้นในด้านการบ้านการเรือน ซึ่งทำให้การทอผ้าถือเป็นความรู้พื้นฐานที่ติดตัวสตรีชาวไทยลื้อมาแต่โบราณกาล จนเวลากระทั่งเวลาล่วงเลยผ่านไปสภาพสังคมและยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมของการสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องนุ่มห่มแบบสมัยใหม่แบบชาวตะวันตกประกอบกับวิถีชีวิตที่มีความเร่งรีบของสังคมในยุคปัจจุบันทำให้ความนิยมในการทอผ้าเริ่มหายไปจากชุมชน ทำสตรีชาวไทยลื้อในรุ่นหลังไม่มีความรู้และทักษะในการทอผ้า ทำให้ศิลปะของการทำผ้าทอมือนั้นค่อยๆ เลือนหายไปจากชุมชน

จากกระแสความผันผวนทางเศรษฐกิจ และผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ภาคการเกษตรได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะราคาพืชผลทางการเกษตรซึ่งตกต่ำจากการเอารัดเอาเปรียบของกลุ่มนายทุนโดยใช้ระบบกลไกตลาดมาเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างผลกำไรให้กับตนเองและพวกพ้องโดยละเลยถึงปากท้องและชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ทำให้ชุมชนชาวไทยลื้อต้องมีการปรับตัวโดยการหารายได้เพิ่มเติม จึงเกิดการฟื้นฟู

อาชีพการทำผ้าทอมือซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ซึ่งก็ถือเป็นอาชีพเสริมซึ่งทำรายได้ให้กับชุมชนโดยการรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านเกิดและจัดตั้งร้านจำหน่ายผ้าทอมือและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนจนถึงปัจจุบันถือเป็นกลุ่มทอผ้าที่มีความเข้มแข็งและสร้างอาชีพและเป็นรายได้เสริมให้กับชาวชุมชนบ้านเกิดเป็นอย่างมาก

กลุ่มผ้าทอไทลื้อชุมชนชนบ้านเกิดเริ่มก่อตั้งปี พ.ศ.2536 ช่วงเริ่มก่อตั้งมีสมาชิก 3 คน จากนั้นสมาชิกก็เพิ่มขึ้นเป็น 15 คน และหลังจากได้รับรางวัลหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 25 คน จนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และได้รับรางวัล OTOP จากสี่ดาวก็เป็นเลื่อนเป็นห้าดาว ซึ่งป่าหลอมกล่าวว่าได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาโดยตลอด มีการรวมตัวกันทอผ้าเพื่อจำหน่าย โดยมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอป่าสัก สำนักงานเกษตรอำเภอป่าสัก สำนักงานสหกรณ์จังหวัดน่าน ต่อมาเริ่มมีสมาชิกสนใจมากขึ้น จึงได้มีการระดมทุนในลักษณะของทุนเรือนหุ้น โดยมีการจำหน่ายหุ้นละ 10 บาท และได้นำทุนดังกล่าวไปซื้อฝ้ายและวัตถุดิบต่างๆ ที่ใช้ในกระบวนการทอมาไว้เป็นกองกลางของกลุ่ม สมาชิกที่ต้องการวัตถุดิบก็สามารถมาซื้อวัตถุดิบได้จากกลุ่ม มีการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ โดยมีนางศดานันท์ เนตรทิพย์ เป็นประธานกลุ่ม จนได้รับรางวัล OTOP (One Tambon One Product) ในปี พ.ศ. 2548



ภาพที่ 3.13 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมให้เกียรติมาเยี่ยมชมกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเกิด วันที่ 14 พฤศจิกายน 2558, ผู้ศึกษา,บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560.

นางศदानันท์ เนตรทิพย์²¹ หรือป่าหลอมซึ่งเป็นประธานกลุ่มทอผ้าไทลื้อชุมชนบ้านเกิดได้กล่าวย้อนไปถึงอดีต ว่ามีแม่เฒ่าชื่อยายคำเอื้อยได้นำผ้าชิ้นเก่า (ผ้าไหมมัดหมี่แบบไทลื้อ จังหวัดน่าน) ไปถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ พระองค์ท่านทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก และท่านได้ให้ ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์(ภายหลังท่านได้ถึงแก่อนิจกรรม เนื่องจาก เฮอร์คอปเตอร์ในขบวนเสด็จฯของสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถได้ประสบอุบัติเหตุตกที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2540) ตามมาถึงชุมชนบ้านเกิด ตอนนั้นป้ายังตามไปยืนดูโดยมียายคำเอื้อย ถวายผ้าทอไทลื้อที่ใช้ปูลาดพระที่ (ผ้าปูที่นอน) ต่อมาไม่นานสมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้สำนักราชเลขาฯในพระองค์ฯส่งเส้นไหมและใยฝ้ายมาให้ที่ชุมชนบ้านเกิด ซึ่งกลุ่มผ้าทอไทลื้อเรายังไม่ถนัดในการทอไหมไหม ทอเสียบ้างดีบ้าง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 ท่านผู้หญิงสุประภาดาเกิดประสบอุบัติเหตุทางเครื่องบินเสียชีวิตที่จังหวัดนราธิวาส แต่ยายคำเอื้อยก็ยังส่งผ้าเข้าไปถวายเหมือนเดิมแต่ก็ถูกส่งผ้ากลับคืนมา



ภาพที่ 3.14 สัมภาษณ์ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเกิด(ป่าหลอม),ผู้ศึกษา,บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560.

²¹ ศदानันท์ เนตรทิพย์, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ชุมชนบ้านเกิด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

จนปลายปี พ.ศ. 2540 โครงการหลวงฯ ได้เข้ามาสนับสนุนอีกครั้งโดย สมเด็จพระนางเจ้าฯ ก็ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ยายเอื้อยไปเข้าเฝ้าฯ ที่อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ท่าน ทรงพระราชทานเงินให้กับยาย 10,000 บาท เพื่อให้มาลงทุนในการทอผ้า แต่แทนที่จะทอผ้าเอง ยาย เอื้อยกลับนำเงินนั้นไปซื้อของผ้าของคนอื่นมาซึ่งก็ไม่เป็นไปตามพระประสงค์ จึงส่งผ้ากลับมาและไม่ รับซื้อผ้ายายเอื้อยอีก

หลังจากนั้นโครงการหลวงฯ ก็มาติดต่อป่าหลอมให้ทำใบลินิน ไยกันขง ส่งโครงการหลวงฯ แทน ป่าหลอมทำอยู่ 5 ปี ซึ่งหลังจากนั้นโครงการหลวงฯ ก็สามารถทำการปลูกและ ส่งเส้นใยมาให้โดยให้ป่าหลอมซึ่งถนัดในการทอและนำไปฝากขายได้ ต่อมาก็เชิญให้ป่าหลอมไปเป็น วิทยากรสอนที่โครงการหลวงฯ โดยให้สอนในจังหวัดเชียงใหม่รวม 11 ที่ เช่น แม่ฮอน แม่ฮองสอน แม่สะ เรียง เชียงดาว สะเมิง โดยสอนทุกอย่างทั้งย้อมทั้งทอ

เมื่อคราวสมเด็จพระเทพเสด็จฯ ทางกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านก็ได้มีโอกาสนำ ผ้าไปถวายพระองค์ท่านและกราบทูลฯ ไปด้วยว่าเคยถวายงานให้กับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม ราชินีนาถด้วย

กลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเกิดได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก องค์การ บริหาร ส่วนตำบล วรนคร เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง และกลุ่มได้มีการพัฒนาฝีมือและ คุณภาพผลิตภัณฑ์จนได้รับรางวัลจาก หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ รวมทั้งได้มีโอกาสนำผลิตภัณฑ์ไป จำหน่ายที่ศูนย์แสดงสินค้าเมืองทองธานี และสถานที่ต่างๆ ที่หน่วยงานจัดขึ้น ทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จัก ของผู้บริโภคมากขึ้นโดยป่าหลอมประธานกลุ่มกล่าวว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2555 - 2556 ต้องออกไป จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอตามงานแสดงสินค้าต่างๆ ทุกเดือน เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ เป็นต้น แต่มา ในช่วงหลังด้วยปัญหาสุขภาพจึงไม่สามารถเดินไกลโดยใช้ระยะเวลาหลายๆ ได้ แต่สิ่งที่เข้ามาทดแทน โอกาสในการที่จะเดินไปจำหน่ายผ้าทอไทลื้อในที่ห่างไกลคือการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมและ ปฏิบัติธรรมที่วัดภูเกิดเพิ่มมากขึ้นและส่วนใหญ่เมื่อมาเที่ยววัดภูเกิดแล้วทางวัดก็จะแนะนำให้เดินลง มาเที่ยวและซื้อผลิตภัณฑ์ของผ้าทอไทลื้อบ้านป่าหลอม จนมีคำพูดของชาวชุมชนบ้านเกิดว่า “กลุ่มทอ ผ้าบ้านป่าหลอมได้อานิสงส์จากวัด”

1.ประธานกลุ่ม

- นางศดานันท์ เนตรทิพย์

2.รองประธานกลุ่ม

- นางพยอม แก่นเมือง

- นางพรทิพย์ สุทธหลวง

3.เลขานุการ

- นางนรภัท ลียศ

4.การตลาด

- นางศตานันท์ เนตรทิพย์
- นางจารุวรรณ จินแสน

5.เหรัญญิก

- นางบัวเลียว ลียศ

6.ที่ปรึกษากลุ่ม

- พระครูสุทิน นันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต
- นายชาญยุทธ์ มูลคำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ชุมชนบ้านเก็ต
- นางลำไย หานิกัฒน์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ชุมชนศิลาเพชร

7.ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 75 คน มีหุ้นทั้งหมด 449 หุ้น

8.วิธีการดำเนินงาน

- สมาชิกร่วมหุ้นตั้งแต่ 1- 50 หุ้น (หุ้นละ 50 บาท)
- แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบแต่ละฝ่าย
- จัดหาแหล่งเงินทุนและตลาดจัดจำหน่าย
- สรรหาวัตถุดิบในท้องถิ่น
- ศึกษาดูงาน เรียนรู้จากกลุ่มผ้าทออื่นๆ
- พัฒนา ออกแบบลวดลายผ้าให้มีลวดลายแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา
- พัฒนาเส้นใย โดยย้อมสีธรรมชาติ
- ประเมินผล ประชุมทุกเดือน

9. ผลการดำเนินงานกลุ่มทอผ้า

- สมาชิกทอผ้ามีรายได้เพิ่มขึ้น และมีรายได้ต่อเนื่อง
- ลดการว่างงานในชุมชน และลดการอพยพแรงงานไปทำงานต่างจังหวัด
- ทำให้การพัฒนาฝีมือและลวดลายอย่างสม่ำเสมอทั้งคุณภาพ

และมาตรฐาน (ปัจจุบันได้มาตรฐานระดับ 5 ดาว)

- สมาชิกได้รับเงินปันผล สร้างความเข้มแข็งกับองค์กร

10. รางวัลที่ได้รับ

- การทอตุ่งเพื่อใช้ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระ

เจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

- ได้รับรางวัล OTOP 4 ดาว ปี พ.ศ. 2548
- รางวัลกลุ่มสตรีดีเด่น ปี พ.ศ. 2549 (นางศดานันท์ เนตรทิพย์)
- รางวัลครูช่างหัตถศิลป์ ปี พ.ศ. 2555 (นางศดานันท์ เนตรทิพย์)
- ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์น่าน (NanBrand)

พ.ศ. 2549-2552

- ชนะเลิศการประกวดชุมชนแห่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

พ.ศ. 2548

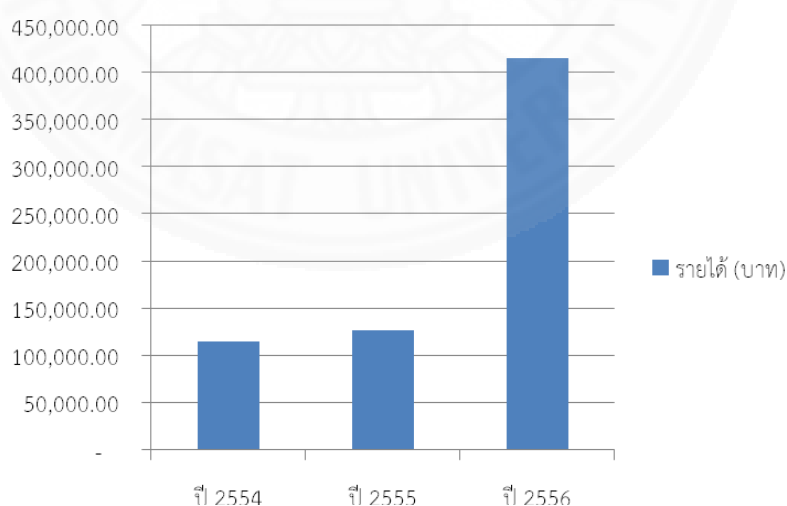
- ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมสตรีเมืองน่าน (นางศดานันท์ เนตรทิพย์)

รายได้ของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านเกิดเปรียบเทียบไตรมาสแรก (ม.ค. – มี.ค.) ปี 2554 – 2556

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบรายได้จากการจำหน่ายผ้าทอ ปี 2554-2556

ปี พ.ศ.	รายได้ (บาท)
ปี 2554	115,350.00
ปี 2555	126,550.00
ปี 2556	416,140.00

ที่มา : ผู้ศึกษา



ภาพที่ 3.15 : แผนภูมิเปรียบเทียบรายได้จากการจำหน่ายผ้าทอท้องถิ่นของชุมชนบ้านใน ช่วงไตรมาสแรกของปี 2554- 2556 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้มาท่องเที่ยวและซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอมากที่สุดของแต่ละปี, ผู้ศึกษา, 2560.

3.4.1.2 สภาพการผลิตปัจจุบัน

ใช้แรงงานในการทอผ้าจากคนในชุมชนเป็นหลัก โดยจะเป็นการจ้างงานในลักษณะของการรับงานไปทำที่บ้าน ซึ่งรายได้หรือค่าตอบแทนที่ได้ก็จะขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตของสมาชิกแต่ละคนบวกกับเงินปันผลที่จะได้รับจากกลุ่มๆ การจ้างลักษณะนี้จึงเป็นการจ้างที่อยู่บนความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน ซึ่งมีแตกต่างกับการจ้างงานระหว่าง “นายจ้าง” กับ “ลูกจ้าง” โดยพบว่าครัวเรือนมีรายได้เสริมต่อเดือนระหว่าง 3,000-5,000 บาทขึ้นอยู่กับความขยันและเวลาในการผลิตของสมาชิกในแต่ละครัวเรือน

แต่แนวโน้มของปัญหาด้านแรงงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของกลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเกิดคือแรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นวัยรุ่นซึ่งสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมปลาย ส่วนใหญ่มักจะเดินทางไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในเมืองใหญ่ และเมื่อจบการศึกษาเกือบร้อยละ 90 จะไม่กลับมาประกอบอาชีพในภาคเกษตรและทอผ้าในชุมชน แต่จะมุ่งหน้าเข้าสู่แรงงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งเป็นปัญหาดังกล่าวทางกลุ่มๆ และภาคส่วนต่างๆ ก็พยายามที่จะช่วยกันแก้ปัญหาเช่นการจัดอบรมหลักสูตรการทอผ้าโดยนำนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในอำเภอปัว เช่น วิทยาลัยการอาชีพปัว ตลอดจนจัดให้มีการศึกษาดูงานจากส่วนราชการในท้องถิ่นก็เพื่อที่จะสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชนไทลื้อในด้านการทอผ้าไม่ให้เลือนหายไป

3.4.2. บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาวิถีชีวิตและชุมชนบ้านเกิด



ภาพที่ 3.16 พระราชวรมนี รองเจ้าคณะภาค 6 ผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงแรมธรรมะ, ที่มา: www.watphuket.com, 2560.

3.4.2.1 พระราชวรมุนี ดร.(พล อาภากรโ ร ป.ธ.๙, ศศ.บ.,พธ.บ.,M.A., Ph.D.)

- รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิตมหาวิทยาลัย
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา

(1) ตำแหน่งทางวิชาการ

- อาจารย์คณะพุทธศาสตร์

(2) ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

- ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดสังเวชวิศยาราม
- รองเจ้าคณะภาค ๖

(3) ลำดับสมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค
- พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ "พระศรีสิทธิมนี"
- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามที่ "พระราชวรมุนี ตรีปิฎก"

(4) การศึกษา

- เปรียญธรรม ๙ ประโยค
- ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต(ศศ.บ)
- ปริญญาามหาบัณฑิต (M.A.) สาขาอักษรศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเดลี ประเทศอินเดีย
- อนุปริญญาเอก (M.Phil) สาขาอักษรศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเดลี ประเทศอินเดีย
- สำเร็จปริญญาเอก (Ph.D) สาขาอักษรศาสตร์ จากมหาวิทยาลัย เดลี ประเทศอินเดีย

(5) ประวัติการทำงาน

- พ.ศ.2542 เป็นผู้รักษาการผู้อำนวยการกองวิชาการ
- พ.ศ.2544 เป็นผู้อำนวยการกองวิชาการ

-พ.ศ.2545 เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตร และการสอน
คณะครุศาสตร์

- พ.ศ.2547 เป็นผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

- พ.ศ.2548 เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ

คณะมนุษยศาสตร์

- พ.ศ.2549 เป็นคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

- พ.ศ.2554 เป็นคณบดีคณะพุทธศาสตร์

- พ.ศ.2557 เป็นรักษาการรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

พระราชวรมุณีหรือเจ้าคุณพลฯถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาและผลผลิตที่สำคัญของชุมชนบ้านเกิด โดยท่านพระเดชพระคุณมีนามเดิมว่า พล นามสกุลไชยวิชู เกิดเมื่อวันที่ 1 กันยายน พุทธศักราช 2506 ที่ชุมชนบ้านเกิด หมู่ 2 ต.วรรณคร อ.ปัว จ.น่าน ในวัยเด็กท่านเป็นเด็กที่มีความร่าเริงแจ่มใสตามประสาเด็กทั่วไปและมีใจรักในการศึกษาเล่าเรียน แต่เนื่องจากฐานะทางครอบครัวไม่เอื้ออำนวยที่จะรับการศึกษาในภาคปกติ จึงได้บวชเรียนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดพญาภู อารามหลวง จังหวัดน่าน จนสอบได้ระดับชั้นเปรียญธรรม 9 ประโยคเมื่ออายุได้ 21ปี หลังจากนั้นก็ได้ศึกษาจนสำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับปริญญาเอกจากประเทศอินเดีย และได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯทรงพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระศรีสิทธิมนูณี (พล อาภากรโร ป.ธ.9) พ.ศ.2547 ขณะอายุได้ 41ปี ครองสมณเพศ 19 พรรษา ปัจจุบันเป็นพระราชอาคันตุกะชั้นราช ที่ พระราชวรมุณี ดำรงตำแหน่ง รองเจ้าคณะภาค 6 รูปที่ 2 จึงถือได้ว่าท่านเป็นผู้ที่นำชื่อเสียงมาสู่ชุมชนบ้านเกิดอย่างเต็มภาคภูมิ

ตลอดเวลาที่พระราชวรมุณีท่านได้ครองสมณเพศ จนมีความเจริญอกงามทั้งในการศึกษาและด้านการทำงาน ท่านก็ยังคงสำนึกอยู่เสมอว่าตัวท่านเองถือกำเนิดจากชุมชนบ้านเกิด ทำให้ท่านคิดอยู่เสมอว่าจะทำอย่างไรที่จะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นทั้งกับวัดภูเกิดและชุมชนบ้านเกิดอย่างยั่งยืน ท่านจึงมีความคิดว่าการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ย่อมเกิดจากการให้การศึกษาแก่ประชาชน จนเมื่อท่านได้มารับตำแหน่งในการปกครองทางสงฆ์ ที่ รองเจ้าภาค 6 มีอำนาจหน้าที่การปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา ในเขตจังหวัด ภาค 6 ที่ท่านรับผิดชอบ คือ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ท่านจึงมีดำริในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น

ในเดือนเมษายน พ.ศ.2551 ขณะท่านมีสมศักดิ์ที่พระศรีสิทธิมนูณี (พล อาภากรโร ป.ธ.9,Ph.D.) รองเจ้าคณะภาค 6 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยาราม กรุงเทพมหานคร

คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่านจึงได้ร่วมประชุมหารือกับ คณะสงฆ์ตำบลศิลาแลงและตำบลวรรณคร โดยการนำของพระครูสุทินันทรธรรม เจ้าคณะอำเภอป่าเกว๋น เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอป่าเกว๋น จังหวัดน่าน และ พระครูสุภัทรนันทคุณ เจ้าอาวาส วัดป่าเหมือด ตำบลศิลาแลง อำเภอป่าเกว๋น จังหวัดน่าน พร้อมด้วยคณะสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ ประชาชนทั้ง ๒ ตำบลจึงมีมติเห็นชอบให้ดำเนินการขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นที่วัด ภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอป่าเกว๋น จังหวัดน่าน โดยให้เป็นห้องเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา เพื่อเป็นสถานศึกษาแก่ลูกหลานของชาวชุมชนบ้านเก็ตและใกล้เคียง ซึ่งอุปสมบทเป็น พระภิกษุสามเณร ถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันจะ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบไป

ด้านการบำรุงพระศาสนาท่านเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นกับวัดภูเก็ตอย่างมากมาย ทั้งการผลักดันให้เกิดการบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถซึ่งมีสภาพ ทุรุดโทรม การก่อสร้างอาคารที่พักโรงธรรมะจนนำมาสู่การจัดโครงการฝึกปฏิบัติธรรมซึ่งทำให้มี ผู้คนแวะเวียนมาที่วัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ต ตลอดจนการเกิดขึ้นของบรรยากาศของการท่องเที่ยว ผนวกกับรายได้จากการบริจาคและการขายสินค้าของชุมชนซึ่งก็ถือว่าเป็นการกระตุ้นให้เกิดการ พัฒนาทางกายภาพทั้งต่อวัดและชุมชนอีกด้วย

3.4.3 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

วังศิลาแลง



ภาพที่ 3.17 วังศิลาแลง,ผู้ศึกษา,บันทึกภาพเมื่อ 24 เมษายน, 2560.

วังศิลาแลง ได้รับสมญานามให้เป็น “แกรนด์แคนยอนเมืองปัว” มีลักษณะเป็นธารน้ำไหลผ่านซอกหินผาที่มีลำน้ำกุนไหลผ่านและกัดเซาะจนเป็นร่องรอยตามการหมุนวนของน้ำ ประกอบด้วยวังน้ำและโตรกผาเป็นช่วงๆ โดยมีวังน้ำประมาณ 7 วัง รวมระยะทางมากกว่า 400 เมตร ในช่วงฤดูแล้งสีน้ำจะใสมองเห็นความสวยงามของวังน้ำและโตรกผาได้อย่างชัดเจนและสามารถเล่นน้ำได้

สำหรับเส้นทางในการเดินทางมายังวังศิลาแลงนั้นอาจจะค่อนข้างซับซ้อนเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถเดินเข้ามาชมได้ หากแต่จะเดินลึกเข้าไปอาจจะไม่ปลอดภัยนักควรชมอยู่ตรงจุดที่เขาแนะนำไว้ให้จะปลอดภัยที่สุดที่นั่นนับว่าเป็นอีกจุดที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมเป็นอย่างมากและเป็นอีกจุดที่ใครมาเที่ยวชุมชนบ้านเก็ด ตำบลวรรณคร อำเภอปัว ไม่ควรพลาดมาชมความงดงามของที่นี่

3.5 ด้านการมีส่วนร่วม

โรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเกิดเกิดขึ้นจากการร่วมประชุมปรึกษากับหลายฝ่ายคือ พระราชวรมนี รองเจ้าคณะภาค 6 พระครูสุทินันทรธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเกิด) ผู้นำชุมชนบ้านเก็ด และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเมื่อก่อสร้างเสร็จและเปิดดำเนินการ ชาวชุมชนก็ให้การสนับสนุนตลอดจนเข้ามามีบทบาทในการต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความเป็นกันเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รวมถึงเข้ามาเป็นอาสาสมัครดูแลห้องพักรถที่พักรถซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน

หลังจากที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งมีผู้คนแวะเวียนมาเป็นจำนวนมากทำให้บรรยากาศการท่องเที่ยวพื้นที่ที่มีความคึกคักมากยิ่งขึ้นทำให้ภาคราชการเริ่มเห็นความสำคัญได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมในด้านต่างๆ

จากการที่ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลและได้สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับซึ่งก็ได้ข้อมูลดังต่อไปนี้

ผู้ใหญ่ชาญยุทธ มุลคำ²² ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ชุมชนบ้านเก็ด ได้กล่าวว่าหลังจากที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมวัดภูเกิดและโรงแรมธรรมะ ท่านเจ้าอาวาสได้มีความคิดร่วมกับชาวบ้านว่าอยากจะสร้างเรือนไม้โบราณแบบไทลื้อไว้สักหลังเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนหรือเรียกว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนไทลื้อ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ โดยใช้พื้นที่เก่าของศูนย์

²² ชาญยุทธ มุลคำ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ชุมชนบ้านเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

พัฒนาเด็กเล็กในการก่อสร้าง งบประมาณที่ใช้ก็เป็นของโครงการของรัฐ เงินทุนหมู่บ้าน และเงินจากการบริจาคทำบุญของญาติโยมตอนนี้หน่วยงานการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา สำนักงานการท่องเที่ยวก็แจ้งว่าถ้าชุมชนอยากได้อะไรก็ให้เรื่องขอไปทางชุมชนก็มติของงบประมาณสนับสนุนอาคารพิพิธภัณฑ์ของเก่า และทางการท่องเที่ยวจัดโครงการรับสมัครคนทำหน้าที้นำเที่ยว โดยวัดภูเก็ตได้โควต้า 2 คน โดยจะจ่ายค่าตอบแทนให้คนละ 9,000 บาท ต่อเดือนแต่จะรับเฉพาะคนในชุมชนที่อายุ 60 ปีขึ้นไป คอยให้บริการนักท่องเที่ยว รับเรื่องร้องเรียน คอยประสานงานกับสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน²³ ว่าทางการท่องเที่ยวได้เข้าไปสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเกิดโดยดำเนินการเรื่องงบประมาณในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อให้แล้วเสร็จ กับทั้งยังจัดโครงการรับอาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยวโดยคัดเลือกจากคนในชุมชนและจ่ายค่าตอบแทนนอกจากนั้นก็มีการจัดทำแผ่นพับช่วยประชาสัมพันธ์โดยโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ตก็เป็นหนึ่งในสถานที่ทางการท่องเที่ยวได้ทำการจัดอันดับว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจเมื่อมาเที่ยวจังหวัดน่าน

หน่วยงานด้านวัฒนธรรมจังหวัดโดยนายสโรช รัตนมาศ²⁴ วัฒนธรรมจังหวัดน่านกล่าวว่า ทางวัฒนธรรมจังหวัดได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยในการประกวดมิสแกรนด์ไทยแลนด์ 2017 ซึ่งจัดที่จังหวัดน่านได้นำผู้ประกวดไปจัดกิจกรรมถ่ายภาพที่วัดภูเก็ต ชุมชนบ้านเกิด โดยให้ผู้เข้าประกวดสวมใส่ผ้าทอไทลื้อเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว นอกจากนี้การจัดงานลานวัฒนธรรมที่อำเภอปัวก็ได้นำกลุ่มผ้าทอไทของชุมชนบ้านเกิดมาจัดแสดงการทอผ้าและจำหน่ายผ้าทอไทลื้อและสินค้าชุมชนอื่นๆด้วย

หน่วยงานส่วนภูมิภาคคือ อำเภอปัว โดยนายเกียรติศักดิ์ ป้อมทองคำ²⁵ นายอำเภอปัวได้กล่าวว่าทางอำเภอมีส่วนร่วมในการเข้าไปส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านเกิด เช่น โครงการหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว การส่งเสริมเกษตรกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่น การเยี่ยมชมไร่นาสวนผสมการปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น

²³ วรวิทย์ วีระเชวงกุล, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา, น่าน, 22 เมษายน 2560.

²⁴ สโรช รัตนมาศ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

²⁵ เกียรติศักดิ์ ป้อมทองคำ, สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ที่ว่าการอำเภอปัว, น่าน, 23 เมษายน 2560.

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารและการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของวัดกุฎีเกิดและชุมชนโดยรอบวัดกุฎีเกิด

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

วัดกุฎีเกิดมีพื้นที่ตั้งอยู่บนเชิงเขาโดยมีฉากหลังคือ วนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา และชุมชนโดยรอบวัด มีภูมิทัศน์โอบล้อมด้วยธรรมชาติของป่าไม้ ภูเขา และลำธาร สภาพพื้นที่ด้านล่างของเชิงเขามีการเพาะปลูกพืชผักของชาวบ้านที่ใช้ระบบการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม มีการจัดการระบบส่งน้ำในพื้นที่เพาะปลูกซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งผู้มาพักที่โรงแรมธรรมชาติสามารถสัมผัสบรรยากาศต่างๆ ได้อย่างใกล้ชิด สภาพภูมิอากาศมีความเหมาะสมในการมาพักผ่อนหย่อนใจและสัมผัสกับความสงบท่ามกลางธรรมชาติของป่าไม้และขุนเขา โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปชื่นชมความงามของวนอุทยานแห่งชาติดอยภูคาที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าเขา ลำธาร ถ้ำ น้ำตก สัตว์ป่าและพรรณไม้อันสวยงาม เป็นต้น นับว่าวัดกุฎีเกิดและชุมชนโดยรอบวัดมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งก็คือ “ทุนทางธรรมชาติ” (Natural Capital) ที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) แล้ว วัดกุฎีเกิดและชุมชนโดยรอบวัดยังมี “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) ได้แก่ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ซึ่งมีความงามในด้านสถาปัตยกรรมแบบขาล้านนา นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความงามด้านสถาปัตยกรรมแบบล้านนาของโบราณสถานและโบราณวัตถุ และยังได้ใกล้ชิดกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาที่ช่วยกล่อมเกลาคิดใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดความสงบเยือกเย็น เกิดความผ่อนคลายสบายใจซึ่งถือเป็นการท่องเที่ยวที่ช่วยผ่อนคลายด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี โดยการผสมผสานกับความเป็นชุมชนชาวไทยลื้อที่เป็นชาวชุมชนโดยรอบวัดที่มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่ยังคงอนุรักษ์และสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การทอผ้าแบบดั้งเดิมของชาวไทยลื้อที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์และความสวยงาม

การทำตุงแบบล้านนา เป็นต้น รวมถึงการได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ตที่เป็นชาวไทลื้ออพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาที่มีประเพณี วัฒนธรรมอันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ในด้านสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวชุมชนรอบวัดภูเก็ตพบว่า โครงสร้างพื้นฐานด้านโครงสร้างประชากรที่อาศัยในชุมชนบ้านเก็ต มีจำนวนทั้งสิ้น 193 ครัวเรือนมีจำนวนทั้งหมด 624 คน ประกอบด้วย เพศชาย จำนวน 312 คน เพศหญิง จำนวน 312 คนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลื้อ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ทั้งหมด 161คน คิดเป็นร้อยละ 25.80 % รองลงมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ และทำสวน รวม 140 คน คิดเป็นร้อยละ 22.43 % นอกจากนั้น ในชุมชนแห่งนี้ยังมีผู้ประกอบการอาชีพค้าขาย รับราชการ ทำธุรกิจส่วนตัว โดยการทอผ้าถือเป็นเพียงอาชีพเสริมของผู้ที่ทำการเกษตรซึ่งจะใช้เวลาว่างจากฤดูกาลเพาะปลูกมาทำการทอผ้า สมาชิกกลุ่มทอผ้าส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป รายได้เฉลี่ย 10,187.50 บาทต่อคนต่อปี โดยมีสถานภาพทางการศึกษาประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถอ่านออกเขียนได้ ชาวชุมชนวัดภูเก็ตยังสามารถสืบทอดและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสภาพสังคมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนยังคงรักษาความเป็นดั้งเดิมทางประเพณีวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี มีความผูกพันและความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น มีความเป็นญาติพี่น้อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวชุมชน สะท้อนวิถีชีวิตแบบชนบทที่เรียบง่าย ด้านสภาพเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยพึ่งพิงธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีรายได้ในระดับปานกลาง สภาพความเป็นอยู่เป็นไปอย่างเรียบง่ายตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 โดยชาวชุมชนมีความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นและสามารถอนุรักษ์ให้คงอยู่ได้เป็นอย่างดี

จากสภาพทั่วไปของวัดภูเก็ตและชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ตพบว่า มีปัจจัยทั้งทางด้านทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีจุดเด่นที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตของชาวชุมชนไทลื้อที่เป็นชาวชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ต โดยเมื่อพิจารณาจากทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วพบว่า ปัจจัยต่างๆ บ่งบอกถึงความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของวัดภูเก็ตนั้นสามารถจำแนกประเภทความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1) ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ ที่เป็นที่มาของรายได้ท้องถิ่นเกิดการกระจายรายได้ให้แก่ชาวชุมชน เกิดการสร้างงานให้แก่ชาวชุมชน เช่น การทอผ้าในครัวเรือนเพื่อจำหน่าย

ให้แก่นักท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ของชาวชุมชนในการนำชมสถานที่ต่างๆ การขายอาหารให้แก่ นักท่องเที่ยว เป็นผลให้ชาวชุมชนมีงานทำในชุมชนของตน ชาวชุมชนส่วนหนึ่งไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน ไปหางานทำในต่างถิ่น ส่งผลให้เกิดความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เป็นที่มาของ รายได้ในธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจการคมนาคมขนส่ง การโดยสารเครื่องบิน การให้บริการรถเช่า รวมถึงการเป็นแหล่งรายได้ให้แก่ภาครัฐในการจัดเก็บภาษีจากการท่องเที่ยว เช่น จากธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจการคมนาคมขนส่งต่างๆ เป็นต้น

2) ความสำคัญด้านสังคม การท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลให้เกิดการมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ช่วยให้ชาวชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เกิดการ ห่วงแหนงและเกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม

3) ความสำคัญด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของชาวชุมชนวัด ภูเก็ตบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง สะท้อนให้ เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพบุรุษผ่านประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะสถาปัตยกรรมอัน งดงาม ซึ่งสามารถถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้เป็นอย่างดี

4) ความสำคัญด้านจิตวิทยา การดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมวัดภูเก็ต และชุมชนโดยรอบวัด ช่วยลดความตึงเครียดจากการได้สัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงามรวมถึงประเพณี วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเกิดความสงบทางใจในการได้สัมผัสและใกล้ชิดกับ ศาสนามากขึ้น เช่น การร่วมกิจกรรมของทางวัดในการสวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิ เป็นต้น

5) ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม เกิดกระแสความภาคภูมิใจในทรัพยากรการ ท่องเที่ยวของชาวชุมชนทั้งด้านธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากร ทางธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ไม่เสื่อมสลายหรือถูกทำลายจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่เป็นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ เกิดจิตสำนึกทั้งจากคนในชุมชนและ นักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้จากกรอบการศึกษาของเดวิด เพนเบลล์ที่ได้เสนอคุณสมบัติของการ ท่องเที่ยวชุมชนไว้ ดังนี้

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกใน ชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเปิดบ้านพักให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ ต้องผ่านนายหน้าใดๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชนอย่างไรก็ดีแต่ละครอบครัว เจ้าของที่พักเองก็ควรได้รับการฝึกอบรม และเตรียมความพร้อมเพื่อให้พร้อมรับกับนักท่องเที่ยวเข้า มาพักอาศัยกับครอบครัวของตนเอง

ซึ่งจะเห็นได้ว่าบรรยากาศท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเกิด เริ่มเปิดตัวสู่สังคมภายนอกอย่างเป็นทางการ จากการเกิดขึ้นของโรงแรมธรรมชาติและการที่นักท่องเที่ยวหลังไหลมาเยี่ยมชมวัดภูเก็ด ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเที่ยวชมและถ่ายรูปวิวทิวทัศน์ในชุมชนบ้านเกิดซึ่งก็ทำให้ชุมชนบ้านเกิดมีโอกาสได้นำเสนอสินค้าชุมชน เช่น ผ้าทอไทลื้อ ขนมาจากท้องถิ่นคือกะละแม ไทลื้อที่เป็นสูตรดั้งเดิม และผลิตผลทางการเกษตร ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านเกิดมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนและสินค้าทางการเกษตร รวมถึงรายได้จากการเป็นอาสาสมัครบริการดูแลห้องพักรักและสถานที่ให้กับวัดภูเก็ดและโรงแรมธรรมชาติ โดยสิ่งที่ตอกย้ำถึงการได้มาซึ่งผลกำไรอันส่งผลตอบแทนมายังสมาชิกในชุมชนบ้านเกิดได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น นางศดานันท์ เนตรทิพย์ (ป่าหลอม) ได้กล่าวว่า “หลังจากมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัดภูเก็ดและชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ด ส่งผลให้การขายสินค้าผ้าทอไทลื้อมียอดการจำหน่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม ซึ่งในอดีตช่องทางจำหน่ายยังไม่มากพอ ต้องเดินทางไปนำเสนอและจำหน่ายสินค้าในเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร เช่น งานแสดงสินค้าต่างๆ แต่เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนรอบวัดภูเก็ด ทำให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้ในชุมชน โดยไม่ต้องเดินทางไปพื้นที่อื่นซึ่งห่างไกล และปัจจุบันตนก็มีสุขภาพไม่เอื้ออำนวยในการเดินทางไกล โดยเมื่อมีช่องทางจำหน่ายจากในชุมชนโดยตรงเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกในกลุ่มผ้าทอมีรายได้เสริมจากการทอผ้ามากขึ้น จนมีคำกล่าวของชาวชุมชนที่ว่า กลุ่มทอผ้าป่าหลอมได้อานิสงส์จากวัดภูเก็ด” และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านกาแปดบุบนากาแพได้กล่าวว่า “เมื่อมีผู้คนมาท่องเที่ยววัดภูเก็ดมากขึ้น ตนจึงเห็นช่องทางที่จะหารายได้เสริมเพิ่มเติมจากการทำนา จึงมีความคิดในการเปิดกิจการร้านกาแปด ทำให้มีรายได้เสริมจากอาชีพประจำ เดือนละ 10,000 – 15,000 บาท” จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวของวัดภูเก็ดและชุมชนโดยรอบวัด ส่งผลให้เกิดผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจชุมชนในการมีรายได้เสริมเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและหมุนเวียนในชุมชนมากขึ้น

2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้ประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน “เพื่อสมาชิกในชุมชน” แต่ไม่ใช่ “เพื่อนักท่องเที่ยว” เพียงอย่างเดียว เช่น ด้านกายภาพ เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นส่งผลให้ระบบการคมนาคมขนส่งได้รับการปรับปรุงให้มีคุณภาพมาตรฐานที่ดีขึ้น โดยเฉพาะถนนทางเข้าหมู่บ้าน ระบบไฟฟ้าส่องสว่างมีครอบคลุมทั้งชุมชน ระบบน้ำประปาชุมชนที่ได้มาตรฐาน โดยภาครัฐได้เข้ามาพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ตลอดจนการส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรมให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูงขึ้น ทั้งนี้จากความคิดเห็นที่ได้จากผู้นำกลุ่มผ้าทอไทลื้อ (ป่าหลอม) ที่กล่าวว่า “ทางกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเกิดได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลวรรณคร เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง และกลุ่มได้มีการพัฒนาฝีมือและคุณภาพ

ผลิตภัณฑ์จนได้รับรางวัลจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ” และจากการสัมภาษณ์นายเกียรติศักดิ์ ป้อมทองคำ นายอำเภอปัว ได้กล่าวว่า “ทางอำเภอมีส่วนร่วมในการเข้าไปส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านเกิด เช่น โครงการหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว การส่งเสริมเกษตรกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่นการเยี่ยมชมไร่นาสวนผสม การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ให้กับสมาชิกในชุมชน” โดยจากข้อมูลข้างต้นพบว่า เมื่อเกิดการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นส่งผลให้ชาวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ระบบสาธารณสุขโรค การคมนาคมที่สะดวกยิ่งขึ้น ความปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอันเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสาธารณสุขโรค ทำให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนบ้านเกิดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน อันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตก (westernization) เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมกับดึงสำนึกร่วมของคนในชุมชนออกไปด้วยการกลืนสมาชิกในชุมชนให้อยู่กับความทันสมัยดังกล่าว อันจะนำมาซึ่งปัญหาสังคมและวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกเป็นจำนวนมาก การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเกิดและวัดภูเกิดได้มีจัดการขึ้นบนพื้นฐานของสิ่งที่มีอยู่ คือ ความดั้งเดิมของวิถีชีวิตชนบทชาวไทลื้อ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบสัมมาอาชีพ วัฒนธรรมและศาสนาซึ่งก็เป็นวัตถุประสงค์หลักของการนำเสนอการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยชาวชุมชนยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม รวมถึงความเรียบง่ายของวิถีชีวิตความเป็นชุมชนชาวไทลื้อ ซึ่งก็ไม่ได้สร้างความยากลำบากให้ชาวชุมชนบ้านเกิด ในการที่จะต้องปรับเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่แต่อย่างใด รวมถึงการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและสามารถสืบทอดไปยังลูกหลานได้เป็นอย่างดี เช่น การทอผ้าไทลื้อ พิธีการแหกนา (แรกนาขวัญ) ไตลื้อและพิธีการสืบทอดเพื่อบอกกล่าวแม่พระธรณีเจ้าที่เจ้าทาง (หรือพระแม่โพสพ) เป็นการเรียกขวัญข้าวให้เข้ามาอยู่เรือนข้าว ถือเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชาวนาซึ่งเป็นคติดั้งเดิมของชาวไทลื้อ โดยในส่วนของโรงแรมธรรมะของวัดภูเกิดซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเป็นสถานที่พักผ่อนทางจิตใจ โดยมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในด้านศาสนา เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อสร้างความสงบสุขทางด้านจิตวิญญาณตามวิถีความเป็นพุทธศาสนา โดยมีได้มุ่งแสวงหากำไร

4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสิ่งแวดล้อม สังคมตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น แม้ว่าการท่องเที่ยวที่พยายามโฆษณาว่าเป็นการท่องเที่ยวชุมชน หากแต่ไม่มีกิจกรรมในลักษณะของการสร้างจิตสำนึกดังกล่าว ก็มีอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวชุมชนโดยแท้จริงได้ ซึ่งการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของ

ชาวชุมชนเน้นการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมโดยไม่มีการใช้สารเคมีหรือใช้เท่าที่จำเป็นโดยไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ การปลูกข้าวโพดหวานซึ่งไม่ต้องมีการเผาซึ่งข้าวโพดซึ่งอาจทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศ และการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อรักษาสภาพดินให้มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวชุมชน ชาวชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติโดยมีการรณรงค์ให้ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในด้านสังคมและวัฒนธรรมชาวชุมชนบ้านเก็ดนั้นมีรูปแบบในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างชัดเจนมาก เช่น การประกอบพิธีสู่ขวัญในช่วงปีใหม่ไทยหรือสงกรานต์ โดยเป็นกุศโลบายเพื่อเป็นศิริมงคลแก่ลูกหลานที่กลับมาเยี่ยมบิดามารดาในวันปีใหม่และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ที่เจ็บป่วย ทำให้เกิดความรักความสามัคคีและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ในด้านสังคม ชาวชุมชนบ้านเก็ดมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ที่ยังคงความเรียบง่ายตามแบบไทลื้อและยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษได้อย่างเข้มแข็ง ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถซึมซับและสัมผัสกับอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ และเข้าถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดจนการสัมผัสธรรมชาติอันบริสุทธิ์ซึ่งหาไม่ได้จากพื้นที่ในสังคมเมือง อันจะนำมาซึ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีและสามารถถ่ายทอดไปให้บุคคลอื่นได้อย่างยั่งยืนต่อไป

5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ไตนานาวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมและไม่ว่าใคร “เจริญกว่า” และใคร “ด้อยกว่า” ซึ่งที่ผ่านมานักท่องเที่ยวที่เข้ามาทั้งชาวไทยและต่างชาติก็ต่างมีความเข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมของชาวไทลื้อมีคุณค่าในการร่วมกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไปสู่ความเป็นมรดกสากล จากการศึกษาที่ทางวัดได้มีระเบียบในการเข้ามาพักที่โรงแรมธรรมะซึ่งอยู่ในบริเวณวัดภูเกิดและเป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนา จึงมีระเบียบข้อห้าม เช่น การไม่ดื่มสุรา เสพของมีนเมา การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และต้องปฏิบัติตัวด้วยความสงบและสำรวม โดยที่ผ่านมานักท่องเที่ยวได้เข้าใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเก็ดนักท่องเที่ยวก็ให้ความสนใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยไม่ถือเป็นเรื่องลำสมัย เห็นคุณค่าและยังจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และสืบสานต่อไป

จากการวิเคราะห์กรอบทฤษฎีข้างต้นจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเก็ดเกิดจากการริเริ่มของชุมชนและวัดเอง โดยมีรูปแบบในการนำเสนอการท่องเที่ยวที่เป็นของตนเองและมีจุดขายที่หลากหลาย ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งก็มีความพยายามที่จะสืบสานไปจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ จากความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้การท่องเที่ยวจะเกิดจากการริเริ่มจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยวัดภูเกิดแต่ก็ถือว่าชุมชนบ้านเก็ดนั้นได้ผลประโยชน์

โดยตรงทั้งในแง่ของเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาระบบสาธารณสุขประเภทต่างๆ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตด้านโครงสร้างพื้นฐานดีขึ้น โดยยังคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรม ประเพณี โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงกิจกรรมทางศาสนา และนักท่องเที่ยวได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน นับว่าการมาท่องเที่ยวที่วัดภูเก็ตเป็นการผ่อนคลายทั้งด้านร่างกายและความสงบทางด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี

4.2 สภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของวัดภูเก็ต โรงแรมธรรมะ และชุมชนรอบวัด

วัดภูเก็ตตั้งอยู่ที่ ตำบลวรรณคร อำเภอป่า อำเภอป่า จังหวัดน่าน เป็นชุมชนทางภาคเหนือซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามแบบล้านนารวมถึงประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนยังคงความเป็นดั้งเดิมอยู่สูง ตลอดจนการมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความเหมาะสมในการจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยผู้ริเริ่มจัดตั้ง “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ณ วัดภูเก็ต คือพระราชวรมนี รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งมีแนวคิดในการจัดการโรงแรมธรรมะแบบโฮมสเตย์โดยเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีภาคสถาบันสงฆ์ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา พระสงฆ์ เป็นคณะกรรมการของทางวัดในการให้คำปรึกษาโครงการโรงแรมธรรมะ ชาวชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการต่างๆ ของโรงแรมธรรมะ ประกอบด้วย ภาคชุมชน (หมู่บ้าน) ได้แก่ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนในชุมชนบ้านเกิด โดยพบว่ามีหลายภาคส่วนได้ให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอป่า สำนักงานเกษตรอำเภอป่า วิทยาลัยการอาชีพป่า

หน่วยงานท้องถิ่น ประกอบด้วย เทศบาลเมืองป่า องค์การบริหารส่วนตำบลวรรณคร
หน่วยงานภาคเอกชนและอื่นๆ ประกอบด้วย กลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเกิด ร้านกาแฟตูปนา
กาแฟ ฟาร์มเห็ดบ้านหัวน้ำ

4.2.1 ด้านการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ

ในระดับการตัดสินใจสูงสุดในการบริหารโครงการฯ คือ พระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต) มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและตัดสินใจทั้งในด้านการบริหารจัดการรายได้และงบประมาณซึ่งใช้หมุนเวียนในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ในระดับที่ปรึกษา

ของโครงการฯ ประกอบด้วยพระราชวรมนูณี รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันทำให้เกิดโครงการโรงแรมธรรมะขึ้น ทำหน้าที่คอยให้คำปรึกษาในเรื่องของการบริหารโรงแรมธรรมะ รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ด้านศาสนาของโรงแรมธรรมะ โดยมีคณะกรรมการชุมชนนำโดย นายชาญยุทธ มูลคำ เป็นที่ปรึกษาให้กับโครงการฯ รายนามกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ มีดังนี้

1. นายชาญยุทธ มูลคำ
2. นายอินคำ พุสุภา
3. นายอินแปลง แสนนิทา
4. นางศดานันท์ เนตรทิพย์
5. นางบัวหอม มูลคำ
6. นางทองคำ ชาวเฮี้ย
7. นางกัญญา หาญยุทธ
8. นางสาว คำเทพ
9. นางเฉลียว มูลคำ
10. นางสุพรรณ จิตรปทุมรัตน์
11. นายสุทัศน์ แสนนิทา
12. นางบุญเตรียม มานะกิจ
13. นางกรรณา ทีฆาวงศ์
14. นายสมมาตร หาญยุทธ

4.2.2 ด้านการบริหารจัดการบุคลากร

ประกอบด้วย ผู้จัดการโรงแรมธรรมะ นางมานิตา หาญยุทธ ชาวชุมชนบ้าน เก็ดมีหน้าที่ด้านการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของโรงแรมธรรมะและการรับจองห้องพักจากนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการเข้าพัก โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนจากทางวัด ด้านการควบคุมดูแลงานทั่วไปของอาคารที่พักจะมีพนักงานอาสาสมัครจากชุมชนทำหน้าที่ดูแลความสะอาดห้องพัก ห้องน้ำของอาคารโรงแรมธรรมะ และบริเวณโดยรอบวัด ตลอดจนการประกอบอาหารเข้าให้กับแขกหรือนักท่องเที่ยวซึ่งมาใช้บริการ ได้รับค่าตอบแทนจากวัดเป็นรายเดือนๆ ละ 6,000 บาท โดยอาชีพหลักจะประกอบอาชีพทำนา และทอผ้าเป็นรายได้เสริม ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ของโรงแรมธรรมะจำนวน 3 คน ประกอบด้วย

1. นางมานิตา หาญยุทธ อายุ 49 ปี เป็นผู้จัดการ ทำหน้าที่กำกับดูแลภาพรวมในด้านความเรียบร้อยและความสะอาดของห้องพักตลอดจนจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อรวบรวมส่งเจ้าอาวาส

2. นางพัฒนา หาญยุทธ อายุ 47 ปี มีหน้าที่ทำความสะอาดห้องพักและห้องน้ำ
3. นางทองศรี ฑีฆาวงศ์ อายุ 63 ปี มีหน้าที่ดูแลพระอุโบสถและกวาดลานวัด

4.2.3 ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ

โครงการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) งบประมาณการจัดสร้างเริ่มต้น โดยผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคเพื่อสร้างอาคารที่พัก หลังจากที่มีการก่อสร้างแล้วเสร็จนั้น ในส่วนของเงินทุนที่ใช้ในการจัดการโรงแรมธรรมะ ทั้งค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำค่าไฟ และค่าจ้างพนักงาน เป็นเงินที่ได้จากนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาเข้าพักในโรงแรมธรรมะโดยรับบริจาคตามกำลังและความเหมาะสม เพื่อเป็นค่าบำรุงสถานที่ โดยอัตราบริจาคซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าจะบริจาค คือ ต่อ 1 คืน ถ้าเข้าพัก 1 ท่าน นักท่องเที่ยวจะบริจาคเป็นจำนวนเงิน 500 บาท ถ้าเข้าพักสองท่าน จะบริจาค 700 – 800 บาท ถ้าสามท่านขึ้นไปจะบริจาคประมาณ 1,000 หรือแล้วแต่ความเหมาะสมของจำนวนผู้เข้าพักและจำนวนห้องพักที่ต้องเปิดให้เข้าพักในแต่ละวัน ซึ่งเงินที่ได้จากค่าห้องพักในแต่ละวัน ทางผู้จัดการจะรวบรวมและจัดทำบัญชีเพื่อสรุปรายรับในแต่ละเดือนเพื่อให้ทางเจ้าอาวาสได้ตรวจสอบความถูกต้อง หลังจากนั้นทางผู้จัดการจึงนำเงินดังกล่าวไปฝากธนาคาร ในส่วนของรายจ่ายหลัก ของทางโรงแรมธรรมะคือ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้างอาสาสมัครดูแลห้องพัก และค่าอาหารเช้า

4.2.4 ด้านอาคารที่พักและระบบสาธารณูปโภค

โรงแรมธรรมะ (Temple stay) ประกอบด้วย 2 อาคาร โดยมีห้องพักรวมทั้งหมด 16 ห้อง และห้องปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่จำนวน 2 ห้อง ซึ่งสามารถจุคนได้ประมาณห้องละ 150 – 200 คน มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ เครื่องทำน้ำอุ่น โทรทัศน์ ตู้เย็น สัญญาณ Wifi เป็นต้น เพื่อสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดความสะดวกสบาย และให้การเข้าวัดเพื่อปฏิบัติธรรมเป็นเสมือนการพักผ่อนเพื่อเกิดความรู้สึกทางจิตวิญญาณ ด้านการคมนาคมขนส่ง ถนนที่เข้าสู่โรงแรมธรรมะ วัดกุฎีเกิด และชุมชนบ้านเกิด เป็นถนนลาดยาง 2 เลนแบบมาตรฐาน มีการติดตั้งไฟฟ้าส่องสว่างบริเวณทางเข้าวัดและชุมชนเพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมเยือน

จากข้อมูลสภาพการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะข้างต้นพบว่า การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะมีการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในลักษณะการเข้ามาเป็นอาสาสมัครจากชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทั่วไปของโรงแรมธรรมะและการดูแลรักษาความสะอาดวัด โดยได้รับค่าตอบแทนซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชาวชุมชนอีกทางหนึ่ง โดยการบริหารจัดการของโรงแรมธรรมะดังกล่าวมีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวในวัดและชุมชนรอบวัดกุฎีเกิดทั้งทุนธรรมชาติและทุนวัฒนธรรม ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการเกิดกระบวนการในการสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ของตน ชาวชุมชนตระหนักถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนของตนและมีความภาคภูมิใจในการนำเสนอทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนที่น่าภาคภูมิใจ รวมถึงประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยว และพบว่าทุกภาคส่วนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทุกคนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเพื่อพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน โดยเมื่อพิจารณาถึงคุณสมบัติของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วพบว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของโรงแรมธรรมะ มีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

1) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจของชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น รายได้จากการเข้ามาร่วมดูแลกิจการของโรงแรมธรรมะ รายได้จากการทอผ้าเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว รายได้จากการขายอาหาร เครื่องดื่ม เป็นต้น

2) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง โดยสามารถส่งเสริมการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน โดยมีได้มุ่งแต่หารายได้จากการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงให้ความสำคัญและคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่และการธำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวชุมชนในท้องถิ่น

3) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน โดยไม่เน้นให้เกิดการปรับตัวทางสังคมให้เกิดความทันสมัยแบบชุมชนเมืองมากเกินไป ซึ่งหากมีการปล่อยให้กระแสวัฒนธรรมความเป็นชุมชนเมืองหลังไหลเข้ามาสู่ชุมชนมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนรวมถึงอาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้อีกด้วย

4) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ให้แก่ชาวชุมชนและนักท่องเที่ยว และส่งเสริมให้มีการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ ไม่ทำลายให้เสื่อมสลายไปจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยรักษาความเป็นธรรมชาติ ทั้งสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมให้ถูกปรุงแต่งเพื่อการท่องเที่ยวน้อยที่สุดหรือมิให้ถูกปรุงแต่งเลย

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวของโรงแรมธรรมะ วัตถุประสงค์พบว่าเป็นการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Management) โดยมีลักษณะแบ่งงานกันทำ ประกอบด้วย ผู้นำสงฆ์ ผู้นำชุมชน ชาวชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และมีการกระจายรายได้ให้แก่ชาวชุมชนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะอย่างเป็นธรรม ซึ่งการ

ให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการนั้นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีกันระหว่างคนในชุมชนในการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นร่วมกันในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยหลักการจัดการโดยทั่วไปเช่นกัน ซึ่งหลักการจัดการโดยทั่วไป หมายถึง การทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้ทำ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1.1) คน (Man) ทรัพยากรบุคคลในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ ประกอบด้วยผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุดในการบริหาร คือ พระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต) มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและตัดสินใจทั้งในด้านการบริหารจัดการรายได้และงบประมาณซึ่งใช้หมุนเวียนในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) โดยมีที่ปรึกษาโครงการ ประกอบด้วย พระราชวรมุนี รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันทำให้เกิดโครงการโรงแรมธรรมะขึ้นทำหน้าที่คอยให้คำปรึกษาในเรื่องของการบริหารโรงแรมธรรมะรวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางด้านศาสนาของโรงแรมธรรมะ และคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่ที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 14 คน เพื่อเป็นกรรมการในการให้คำปรึกษาแนะนำและดูแลงบประมาณในการบริหารจัดการให้มีความโปร่งใสและเกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น โดยบุคลากรในการบริหารจัดการเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพบว่าบุคลากรในการจัดการโรงแรมธรรมะมีความเหมาะสมและจำนวนเพียงพอในการดูแล แต่ทั้งนี้หากมีการขยายอาคารที่พักเพิ่มเติมก็อาจต้องพิจารณาจัดสรรคนเพิ่มเติมให้เพียงพอต่อพื้นที่ในการดูแลมากขึ้น

1.2) เครื่องจักร (Machine) อุปกรณ์เครื่องมือเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในการจัดการท่องเที่ยวมีความเหมาะสม เพียงพอ และสามารถใช้อย่างคุ้มค่า เช่น อาคารที่พักมีความสัปปายะ สะอาด สะดวกสบาย มีความปลอดภัยในการพักอาศัย โต๊ะ เก้าอี้ ระบบสาธารณูปโภคสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาพักที่โรงแรมธรรมะต้องมีความเหมาะสมและสะดวกสบายตามความจำเป็น มีความพร้อมได้คุณภาพมาตรฐานในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

1.3) เงินทุน (Money) เงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว โดยโรงแรมธรรมะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเงินบริจาคของประชาชน ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่างๆ มาบริหารจัดการโรงแรมธรรมะเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานได้อย่างราบรื่น มีผลกำไรพอเพียงต่อการดูแลให้โรงแรมธรรมะสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้และประสบความสำเร็จตามอุดมการณ์/ความประสงค์ของผู้ก่อตั้ง

โรงแรมธรรมะ ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รับการพักผ่อนทางด้านจิตใจ เกิดความสงบทางใจ และสัมผัสกับธรรมะและหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

1.4) วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง การสร้างบริการที่น่าประทับใจให้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนในโรงแรมธรรมะ เช่น ที่พักที่มีความสัปปายะ สะอาด สะดวก สบาย ในการ มาท่องเที่ยวพักผ่อน รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวผู้สนใจได้เข้ารับการปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรม ตามความเหมาะสม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความผ่อนคลายทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการต้อนรับที่อบอุ่น เป็นกันเอง และเต็มใจในการให้บริการ โดยดูแลเหมือนคนในครอบครัวเพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้กลับมาเยือนอีกและ บอกต่อให้แก่ผู้อื่นได้รับทราบต่อไป ด้านสภาพแวดล้อม เนื่องจากวัดกุฎีเกิดอยู่ใกล้พื้นที่เพาะปลูกของ ชาวชุมชนบ้านเกิดซึ่งมีบรรยากาศการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่คงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวของต้นข้าวใน ท้องนาทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามและช่วยผ่อนคลาย อีกทั้งทิวทัศน์ของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ที่สามารถมองเห็นได้จากโรงแรมธรรมะ

2) ปัจจัยด้านการตลาด (Market)

โรงแรมธรรมะเป็นการบริหารจัดการที่มีได้มุ่งเน้นกำไรเป็นสำคัญ แต่เน้นการสร้าง ความประทับใจแลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการมาพักผ่อนท่องเที่ยวที่โรงแรมธรรมะ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ ศิลวัฒนธรรมของชาวชุมชน รวมถึงการพักผ่อนทางใจในการเข้าใกล้และสัมผัสกับความสงบทางด้าน จิตใจในการเข้ามาปฏิบัติธรรมด้วย เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยววิถีชีวิต ในชนบท การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมประเพณี การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา ซึ่งช่วยให้ ผู้มาเยือนได้สัมผัสกับความสงบ ร่มรื่น และวิถีชีวิตของชาวชนบทแบบเรียบง่าย (Slow life) อีกทั้ง ช่วยผ่อนคลายทางด้านร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี

3) ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึง การกำหนดระบบงาน ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด โดยโรงแรม ธรรมะมีการกำหนดวิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสมทั้งด้านจำนวนบุคลากร การดำเนินงาน เครื่องมือ อุปกรณ์ในการบริหารจัดการที่เพียงพอ การทำงานของบุคลากรมีคุณภาพและได้มาตรฐานในการ ปฏิบัติงาน จะเห็นได้จากการยิ้มแย้มแจ่มใสในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การดูแลความสะอาดของ สถานที่พักได้เป็นอย่างดี เป็นต้น

4) ปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivation) มีการจูงใจให้บุคลากรมีความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีทัศนคติที่ดีในการดูแลและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยสนับสนุนให้บุคลากรมีความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสวยงาม รวมถึงการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความเต็มใจในการปฏิบัติงานจากการได้รับค่าตอบแทนและได้รับความสุขด้านจิตใจในการทำงานเพื่อตอบแทนและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ผู้มาปฏิบัติงานไปในคราวเดียวกัน

5) วิธีการจัดการ (Management) เป็นไปในลักษณะการปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสั่งการจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นไปในลักษณะการขอความร่วมมือและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันระหว่างวัดกับชุมชนเพื่อช่วยกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สำเร็จลุล่วงและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

จากผลการศึกษาด้านสภาพการบริหารจัดการการจัดการท่องเที่ยว โรงแรมธรรมะและชุมชนโดยรอบพบว่า ในด้านการบริหารงานบุคคล ขึ้นของการตัดสินใจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากผู้นำสูงสุด คือ พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ท และประธานที่ปรึกษาคือ ท่านพระราชาวงษ์ณี รองเจ้าคณะภาค 6 ซึ่งการบังคับบัญชาสั่งการไม่ได้เป็นไปในลักษณะแบบผู้บังคับบัญชาสั่งผู้ใต้บังคับบัญชา (Top down) หรือแบบแนวตั้ง แต่จะเป็นไปในลักษณะการประสานความร่วมมือ คือมีการขอคำปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นขอความร่วมมือการบังคับบัญชาสั่งการจึงเป็นในลักษณะตามแนวนอน (Horizontal) คือเป็นแบบร่วมคิดร่วมทำ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เน้นหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่สิ่งที่ทำให้การบังคับบัญชาสั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านหรือผู้ถูกสั่งการมีความเคารพรักและศรัทธา ตลอดจนไว้วางใจต่อตัวผู้นำสูงสุดของการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะและวัดภูเก็ท ทำให้การตัดสินใจในการบริหารจัดการเป็นไปด้วยความมีเอกภาพและเกิดความคล่องตัวเป็นอย่างยิ่ง

ด้านงบประมาณ ผลการศึกษาพบว่า เงินทุนในการก่อสร้างอาคารและจัดซื้อที่ดินนั้นงบประมาณส่วนใหญ่จะมาจากการสนับสนุนโดยผู้มีจิตศรัทธาบริจาค รวมถึงการจัดซื้อที่ดิน ส่วนเงินทุนที่ใช้ในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะนั้นมาจากเงินบริจาคเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้าพักและค่าใช้จ่ายการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม เงินจากตู้บริจาคของทางวัดรวมถึงเงินจากการให้เช่าบูชาวัตถุมงคล ซึ่งก็จะนำเงินที่ได้ทั้งหมดมาจัดทำบัญชีโดยจำแนกเป็นสามประเภทคือ 1.เงินรายได้ของโรงแรมธรรมะ 2. เงินจากตู้บริจาคของทางวัด 3. เงินจากการจำหน่ายวัตถุมงคล และจะนำเงินที่ได้ทั้งหมดไปฝากในบัญชีธนาคาร และจะมีการเบิกจ่ายมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ดูแลห้องพัก ซึ่งจากข้อมูลพบว่าค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภคของวัดภูเก็ทและ

โรงแรมธรรมะไม่ได้มีการแยกมิเตอร์น้ำประปาและมิเตอร์ไฟฟ้าออกจากกันจะใช้วิธีการจ่ายรวมกันทั้งวัดซึ่งอาจจะทำให้การคิดค่าใช้จ่ายไม่เป็นระบบเท่าที่ควร

4.3 ศักยภาพของชุมชนบ้านเกิดและวัดกุเก็ด

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของโรงแรมธรรมะ วัดกุเก็ด และชุมชนโดยรอบวัด มีความพร้อมทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทรัพยากรท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ดังนี้

ในส่วนของปัจจัยที่จะส่งเสริมให้การจัดการการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโรงแรมธรรมะมีปัจจัยต่างๆ ดังนี้

4.3.1 ศักยภาพด้านทุนมนุษย์

- โครงสร้างประชากร

ชาวชุมชนบ้านเกิดส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อ ที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงทรัพยากรทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตดั้งเดิมจากบรรพบุรุษได้เป็นอย่างดีมีความรักสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามแบบสังคมชนบท ชาวบ้านเก็ดนับถือพุทธศาสนา ทำให้เกิดความผูกพันระหว่างชุมชนและวัดเป็นอย่างมาก การดำเนินชีวิตผูกพันอยู่กับวัด รวมถึงการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี และใฝ่งานการกุศลอยู่เป็นนิจ โดยเห็นได้จากจำนวนชาวชุมชนที่เข้าวัดเพื่อบริจาคทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรม ซึ่งเมื่อคนในสังคมเป็นคนดีก็จะทำให้การท่องเที่ยวมีความสะดวก ปลอดภัย รวมถึงการสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในส่วนของความสามารถของชาวชุมชน มีความสามารถในการทอผ้าไทลื้อที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชนไทลื้อ รวมถึงการเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานที่ยังคงไว้ซึ่งการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมของชาวไทลื้อที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ในบริเวณโรงแรมธรรมะ

- การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 25.80 % รองลงมาเป็นอาชีพเกษตรกรกรมนา ทำไร่ และทำสวน จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 22.43 % นอกจากนั้น ในชุมชนแห่งนี้ยังมีผู้ประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ ผู้ที่ทำการเกษตรซึ่งจะใช้เวลาว่างจากฤดูเพาะปลูกมาทำการทอผ้าและทำอาชีพเสริมอื่นๆ ซึ่งผลพวงจากการที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมวัดกุเก็ดส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนมีช่องทางในการมีรายได้เสริม เช่น

การประกอบอาชีพค้าขายสินค้าต่างๆ อาหาร เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยว โดยชาวชุมชนบ้านเกิดมีความชำนาญพิเศษในด้านงานหัตถกรรมทอผ้าไทลื้อ การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษที่น่าสนใจในการศึกษาเรียนรู้

- สถานภาพทางการศึกษา

ชาวชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา โดยเด็กในชุมชนได้รับการศึกษาตามเกณฑ์ของรัฐที่เหมาะสม และส่วนใหญ่จะไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาในตัวเมืองและจังหวัดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งเมื่อจบการศึกษาส่วนใหญ่ก็จะประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชนหรือรับราชการอยู่ในเมืองเป็นส่วนใหญ่

4.3.2 ศักยภาพด้านทุนทางความหลากหลายทางชีวภาพ

ชุมชนบ้านเกิดและพื้นที่โดยรอบวัดภูเกิดมีทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและมีความอุดมสมบูรณ์ ภูมิอากาศที่เย็นสบายเหมาะแก่การท่องเที่ยว มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ภูเขา น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร เช่น น้ำตกศิลาเพชร วังศิลาแลง ที่เกิดจากการแยกตัวของชั้นหินบนพื้นดิน จนทำให้เกิดลำธารไหลผ่านร่องหินบนภูเขาเกิดเป็นน้ำตกที่สวยงามจนได้รับสมญานามว่า “แกรนด์แคนยอนเมืองปัว” บริเวณพื้นที่ราบเชิงภูเขาด้านล่างของวัดมีลำธารสายเล็กๆ ซึ่งแยกมาจากแม่น้ำกุนไหลผ่านบริเวณพื้นที่ราบใกล้บริเวณวัด เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการเพาะปลูกของชาวชุมชน โดยบริเวณวัดสามารถมองเห็นทิวทัศน์อันสวยงามทั้งยามเช้าและยามเย็นของอุทยานแห่งชาติดอยภูคาที่แวดล้อมด้วยพืชพรรณนานาชนิดได้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ที่สำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและสัมผัสบรรยากาศที่สงบ สวยงาม นับว่าเหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง

4.3.3 ศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านเกิดชาวชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาไทลื้อที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องแต่งกายที่มีความสวยงาม มีลักษณะการทอผ้าที่โดดเด่นและสวยงาม อาหารการกินที่สืบทอดมาจากชาวลื้อ เช่น ถั่วเน่า รถด่วน จิ้นซ่า (ลาบ) น้ำพริกปู แกงอ่อม ส้มหนัง แกงหน่อไม้ หลามบอน ซึ่งอาหารไทลื้อจะมีความคล้ายคลึงกับอาหารทางภาคเหนือของไทย ในส่วนของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ได้มีการสืบทอดและรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี เช่น การฟ้อนรำ การทำพิธีแรกนา พิธีสืบชะตา พิธีสู่ขวัญ การทอผ้า เป็นต้น รวมถึงการอนุรักษ์โบราณสถานแบบไทลื้อ โบราณวัตถุต่างๆ ที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาและเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

4.4 ด้านการมีส่วนร่วม

โรงแรมธรรมะ (Temple stay) เกิดขึ้นจากการปรึกษาหารือของหลายฝ่าย ทั้งผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ชาวชุมชน และเกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยชาวชุมชนให้การสนับสนุนและเข้ามามีบทบาทในมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการรวมถึงการต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความเป็นกันเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมาเป็นอาสาสมัครดูแลห้องพักรวมถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน โดยหลังจากที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งมีผู้คนแวะเวียนมาเป็นจำนวนมาก ทำให้บรรยากาศการท่องเที่ยวพื้นที่มีควมคึกคักมากยิ่งขึ้นทำให้ภาคราชการเห็นความสำคัญและได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมในด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของวัดภูเก็ทและชุมชนบ้านเก็ท ได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ดังนี้

4.4.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ

4.4.1.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด

ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่างๆ ผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการเป็นที่ปรึกษาให้แก่โครงการด้วยการประชุมทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้นำศาสนาและชาวชุมชนในการร่วมกันกำหนดลักษณะ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพ มีการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นระหว่างกัน รวมถึงการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยว

4.4.1.2 การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

มีการให้ชาวชุมชนร่วมกำหนดกระบวนการในการเรียนรู้และกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโรงแรมธรรมะ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในรูปแบบของคณะกรรมการที่ปรึกษาวัดในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ

4.4.1.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยการมาเป็นอาสาสมัครชุมชนในการทำความสะดวก ดูแลรักษาความสะดวกของโรงแรมธรรมะและพื้นที่บริเวณวัด โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นรายเดือนตามความเหมาะสม รวมถึงการให้ผู้นำชุมชนและชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และการส่งเสริมให้ชาวชุมชนนำผ้าทอของตนมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด

4.4.1.4 การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การได้รับค่าตอบแทนเป็นรายเดือนให้แก่ผู้มาช่วยงานของโรงแรมธรรมชาติ โดยชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรี ส่งผลถึงภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างการบริการที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว การร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุให้คงอยู่ได้อย่างยาวนาน

4.4.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การจัดการท่องเที่ยวของวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ต เป็นการมีส่วนร่วมโดยชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีลักษณะดังนี้

4.4.2.1 พื้นฐานของการมีส่วนร่วม

มาจากการสร้างความร่วมมือของผู้นำศาสนาและชาวชุมชนในการร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

4.4.2.2 รูปแบบของการเข้าร่วม

เป็นการเข้าร่วมในการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว โดยสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน เช่น การมาเป็นอาสาสมัครในการทำความสะอาดโรงแรมธรรมชาติ โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นรายเดือน การเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาโรงแรมธรรมชาติ นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มทอผ้าไทลื้อเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

4.4.2.3 ระยะเวลาในการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมชาติของชาวชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยคณะกรรมการที่ปรึกษาจะมีการประชุมกันทุกเดือน เพื่อรับทราบผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในด้านการบริหารจัดการโรงแรมธรรมชาติและ การท่องเที่ยวของวัดภูเก็ต และจะมีการประชุมด่วนหากพบปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการ เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขต่อไป

4.5 ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในวัดภูเก็ดและโรงแรมธรรมะมีปัญหา อุปสรรค และผลกระทบในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ดังนี้

1) คณะกรรมการที่ปรึกษาที่มาจากผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการเลือกมาจากผู้นำหรือผู้มีบทบาทสำคัญของชุมชน ควรเป็นบุคคลที่มาจากชาวบ้านทั่วไปมาเป็นองค์ประกอบของคณะกรรมการด้วย

2) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐยังเป็นการเข้ามาส่งเสริมในลักษณะที่ไม่มี ความต่อเนื่องในการส่งเสริม โดยอาจเข้ามาเป็นครั้งคราวตามงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร

3) การบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายของโรงแรมธรรมะที่ผู้รับผิดชอบ คือ ผู้จัดการโรงแรมและเจ้าอาวาสเท่านั้น

4) บางภาคส่วนอาจไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงแรมธรรมะ และอาจ มองไปว่าเป็นการดำเนินการในเชิงพาณิชย์ได้

5) ยังขาดการส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่างๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและ ประเพณีของชาวชุมชนบ้านเกิดได้อย่างชัดเจน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนากรณีศึกษา : โรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน และชุมชนรอบวัด ผู้ศึกษาได้แบ่งหัวข้อการสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา : โรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ต ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน และชุมชนรอบวัด เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนของโรงแรมธรรมะ มีความสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) ทั้งด้านชาวชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ โดยทุกคนมีจิตสำนึกร่วมกันและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ลื้อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น และสืบทอดไปยังรุ่นลูกหลานได้เป็นอย่างดี เป็นการถ่ายทอดให้สังคมภายนอกได้รับรู้ถึงการมีตัวตนและดำรงคงอยู่ของวัฒนธรรมที่ลื้อซึ่งถือเป็นมรดกอันล้ำค่า และยังเป็น การสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ก่อให้เกิดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อเกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เกิดการเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ให้แก่ชาวชุมชน เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้ไปสู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

วิธีการบริหารจัดการท่องเที่ยวของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต เป็นการบริหารจัดการโดยผู้นำทางศาสนา ผู้นำท้องถิ่น และชาวชุมชน ในรูปแบบที่ปรึกษาโครงการ เป็นการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Management) มีลักษณะแบ่งงานเป็นแบบร่วมคิด

ร่วมทำ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เน้นหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยมีการจ้างชาวชุมชนมาเป็นอาสาสมัครในการดูแลความสะอาดของโรงแรมธรรมะ โดยสิ่งที่ทำให้การบังคับบัญชาสั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านหรือผู้ถูกสั่งมีความเคารพรักและศรัทธา ตลอดจนไว้วางใจต่อตัวผู้นำสูงสุดของการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ และวัดกุเฑาะ ทำให้การตัดสินใจในการบริหารจัดการเป็นไปด้วยความมีเอกภาพและเกิดความคล่องตัว เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และมีการกระจายรายได้ให้แก่ชาวชุมชนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะอย่างเป็นธรรม

ข้อดีการบริหารจัดการของโรงแรมธรรมะ

1) เป็นการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Management) ซึ่งมีช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชาวชุมชน ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เช่น เกิดการสร้างงาน เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่ประชาชนในชุมชน ผลประโยชน์ทางด้านสังคม เช่น การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณสุขไปรษณีย์ที่ได้รับการพัฒนา ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ภาคภูมิใจในสมบัติทางธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของวัดและชาวชุมชนส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดความรักสามัคคี มีความรู้สึกผูกพันกันในชุมชน และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของตน และเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนและพร้อมที่จะถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ลูกหลานรวมถึงนักท่องเที่ยวต่อไป

3) โรงแรมธรรมะไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการมุ่งหากำไรจากการท่องเที่ยว แต่มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้รับการพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ และให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสความสงบจิตใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมในการปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

5.1.2 ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัดกุเฑาะและชุมชนบ้านเกิดมีความพร้อมทั้งทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ภูเขา น้ำตก แม่น้ำลำธาร และทรัพยากรท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรมการทำผ้า ด้านผู้นำชุมชนก็มีผู้นำทางศาสนาได้แก่ พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดกุเฑาะ และพระราชวรมุนี (พล อากาศโร) รองเจ้าคณะภาค 6 ที่เป็นบุคคลสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านเกิด

รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนอำเภอปัว สำนักงานเกษตรอำเภอปัว ในส่วนของชาวชุมชนซึ่งส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีการดำเนินชีวิตผูกพันอยู่กับวัด รวมถึงการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีและใฝ่งานการกุศลอยู่เป็นนิจ โดยเห็นได้จากจำนวนชาวชุมชนที่เข้าวัดเพื่อบริจาคทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรม ซึ่งเมื่อคนในสังคมเป็นคนดีก็จะทำให้การท่องเที่ยวมีความสะดวก ปลอดภัย รวมถึงการสร้างประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

ข้อดีของศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 1) ชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ตมีทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีความพร้อมเหมาะสมแก่การส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ชาวชุมชนมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ความภาคภูมิใจในความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามทางธรรมชาติของชุมชน และมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 3) ผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการส่งเสริมและร่วมกันพัฒนาชุมชนโดยการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ

5.1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวของวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเกิดเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และชาวชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐ โดยชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอความคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การเป็นเจ้าของที่ดินในการต้อนรับผู้มาเยือนด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีงาม ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่างๆ ผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการเป็นที่ปรึกษาให้แก่โครงการ ด้วยการประชุมทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการให้ชาวชุมชนร่วมกำหนดกระบวนการในการเรียนรู้และกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโรงแรมธรรมะ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในรูปแบบของคณะกรรมการที่ปรึกษาวัดในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ

ข้อดีของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

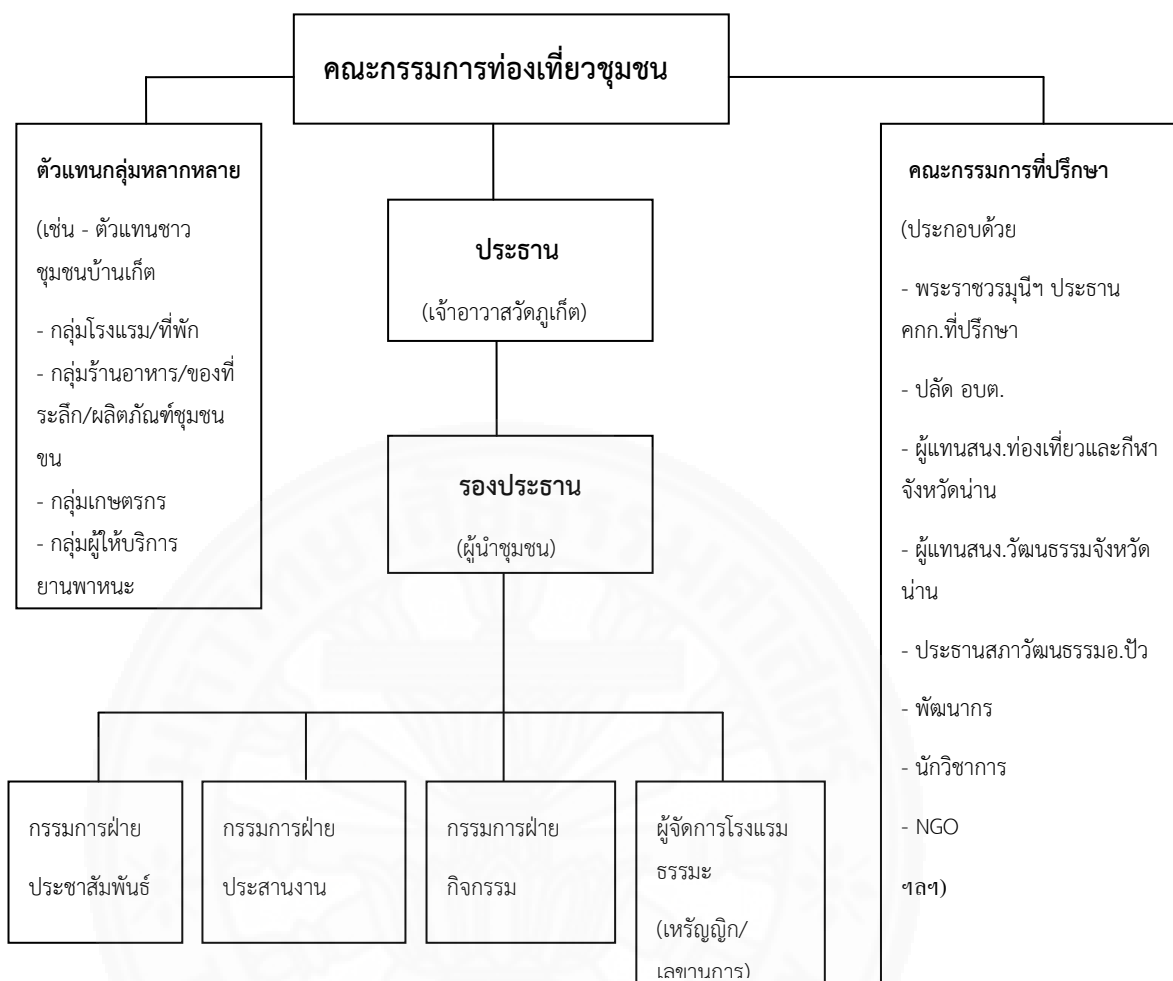
1) ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

2) ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น ผู้สูงอายุมีกิจกรรมการทอผ้าไหมลื้อ ทำให้ได้พบปะพูดคุยกับผู้คนรวมทั้งนักท่องเที่ยวมากหน้าหลายตา ส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีการพบปะพูดคุยกันในเรื่องการดำเนินการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับคนในชุมชน

5.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

1) ควรมีการสับเปลี่ยนวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการที่ปรึกษาที่มาจากผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนด้วยตนเองเพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบในการเป็นเจ้าของและมีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน รวมถึงเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการและประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลายสามารถนำไปพัฒนาให้การท่องเที่ยวโรงแรมธรรมชาติและชุมชนโดยรอบเกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไป และส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและอนุรักษ์ทรัพยากรทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

2) ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนบ้านเกิด โดยมีองค์ประกอบจากตัวแทนส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการ เพื่อให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบของคณะกรรมการ ดังนี้



ภาพที่ 5.1 แผนผังการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ผู้ศึกษา, 2560.

3) ส่งเสริมให้นักเรียนในชุมชนเป็น “มัคคุเทศก์น้อย” เพื่อนำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชน เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนและสร้างรายได้เสริมให้แก่เด็กในชุมชน และมีเวทีในการแสดงออก สร้างให้เด็กกล้าคิดกล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์

4) ภาครัฐควรส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งระบบ (Inclusive Tourism) โดยเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากคนในท้องถิ่นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง เพื่อช่วยกระจายรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำ และเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ชาวชุมชนอย่างยั่งยืน

5) ควรสร้างความแตกต่างด้านการท่องเที่ยวจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมและลานการแสดง “กาดชุมชนชาวไทลื้อ” เพื่อสร้างเอกลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน

6) ควรมีการจัดทำ “คู่มือนำเที่ยววัดกุฎีเกิด โรงแรมธรรมะ และชุมชนบ้านเกิด” เพื่อบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนไทลื้อ รวมถึงศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบประวัติความเป็นมา และเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น



รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- ติน ปรัชญพฤทธิ. *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬา, 2556.
- ธงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. *การท่องเที่ยวชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2553.
- มนัส สุวรรณและคณะ. *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- วรรณมา วงษ์วานิช. *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. *การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพธิ์เพช, 2545.
- เสนาะ ตีเยาว์. *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- อรทัย ก๊กผล. *Urbanization*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2559.

บทความวารสาร

- ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. “การท่องเที่ยวชุมชนและการจัดการ Home Stay.” *จุลสารการท่องเที่ยว*, 20 2: 59.
- เพชรศรี นนท์ศิริ. “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง.” *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ Journal of International and Thai Tourism*, ๘.8 (2552): 33-46.
- ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. “Ecotourism:การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.” *จุลสารการท่องเที่ยว* เม.ย.-มิ.ย, 59: 23.

เอกสารอื่นๆ

ชื่น ศรีสวัสดิ์, และ เกริกไกร แก้วล้วน. “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวทวายในเขตอีสานใต้แล้วลาวใต้”. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย, 2550.

นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์. “ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. รายงานการวิจัย”, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2549.

ปรีชาพัชร จันเลน. “ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ : กรณีศึกษามรดกโลกพระนครศรีอยุธยา”. รายงานวิชา Research exercise in current economics issues, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

พงษ์ศรี ศรีสวัสดิ์. “การศึกษากลไกและศักยภาพการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด”. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2554.

วัดภูเก็ท ตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน. เอกสารประวัติวัดโดยสังเขป, 2560.

สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปัว. เอกสารข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2559, 2560.

สุภาพร นาคบัลลังก์, และ มนฤทัย ไชยวิเศษ. “การปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนา”. รายงานการวิจัยประจำปี, ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.

อรทัย กัทผล. *องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"*, กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2559.

วิทยานิพนธ์

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : ศึกษาเฉพาะกรณี: บ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

กำธร ศรีน้อย. “รูปแบบความร่วมมือของภาคเอกชนกับภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษา ธุรกิจโรงแรมในจังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.

วินัย บุญลือ. “ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545

สุกานดา ฟองย้อย. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวไทย หมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ คณะบริหารธุรกิจ, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. *tourism2.tourism.go.th*. 7 พฤศจิกายน 2559. <http://tourism2.tourism.go.th/home/details/11/222/26614> (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2559).

กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. “ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560.” *mots.go.th*. กรกฎาคม 2558. http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559).

จรัสลักษณ์ เตชเสนสกุล, ปรัชล วิมลเมือง, จรรจिता ดาราชาติ, ณิชพร มณีรัตน์, และ เฉลิม อนุสาร. *Prezi.com*. 3 May 2016. <https://prezi.com/wugpgblgv3et/2013-2017/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2559).

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ.” *bu.ac.th*. 18 มกราคม 2011. <http://www.bu.ac.th/knowledge>

center/executive/journal/jan_mar_11/pdf/aw4.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2557).

ทีม Webmaster@paiduaykan.com. *ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน*. ม.ป.ป.

<http://paiduaykan.com/province/north/nan/watphuket.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560).

ทีมงานกะปุกดอทคอม. *เที่ยวอำเภอป่าสักกับ 10 จุดน่าเช็คอิน*. ม.ป.ป.

<https://travel.kapook.com/view162591.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560).

ทีมงานทัวร์ออนไทยดอทคอม. *วัดภูเก็ต*. ม.ป.ป. (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560).

ผู้จัดการออนไลน์. “ตัวเลขการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2558.” [manager.co.th](http://www.manager.co.th). 5 พฤศจิกายน 2558 .

<http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9580000122988> (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559).

ไพฑูรย์ นิยมณา. *โครงการพัฒนาเครือข่ายโฮมสเตย์ในเขตอีสานใต้*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยสุรนารี, 2550.

รายการแจ้วแฟมมีลี. *พาเที่ยววัดภูเก็ต อ.ป่า จ.น่าน*. ม.ป.ป.

https://www.youtube.com/watch?v=Nkq_TWbRI9c (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560).

รายการเมตอินไทยแลนด์ ยกระดับ กระชับสยาม. *โรงแรมธรรมะ*. ม.ป.ป.

<https://www.youtube.com/watch?v=WhLFdcQSaAk> (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560).

วาริษฐ์ มัชยมบุรุษ. “รูปแบบการท่องเที่ยว.” tourismatbuu.wordpress.com. สิงหาคม 2015.

<https://tourismatbuu.wordpress.com/?s=%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%8A%E0%B8%95%E0%B9%8C+%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B8%98%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%A9> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2560).

สมาชิกหมายเลข 34217727. *แบกกล้องส่องโลก*. ม.ป.ป. <https://pantip.com/topic/34217727> (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560).

สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. “สถิติการเดินทางเข้าออกของคนต่างชาติ พ.ศ.2554-2559.”

immigration.go.th. 2559. https://www.immigration.go.th/immigration_stats/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2559).

องค์การการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . “10สถานที่ท่องเที่ยวยอดเยี่ยมของโลกปี 2014.”

kapook.com. 17 สิงหาคม 2557. <https://travel.kapook.com/view95929.htm>

(สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2560).

สัมภาษณ์

เกียรติศักดิ์ ป้อมทองคำ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, อำเภอปัว, น่าน, 23 เมษายน 2560.

คำนาม มูลคำ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ชุมชนบ้านเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

ชาญยุทธ มูลคำ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

ดุสิต อินเปลี่ยน. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ตลาดเทศบาลปัว, น่าน, 22 เมษายน 2560.

น่าน, 24 เมษายน 2560.

พระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ด). สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน,

22 เมษายน 2560.

พระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ด). สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน,

24 เมษายน 2560.

พระราชวรมนู (พล อาภากร). สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดสังเวชวิทยาราม, กรุงเทพฯ,

12 เมษายน 2560.

พัฒนา หาญยุทธ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

มานิตา หาญยุทธ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

วรวิทย์ วีระเชวงกุล. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา, น่าน,

22 เมษายน 2560.

ศดานันท์ เนตรทิพย์. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ชุมชนบ้านเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

สมทัศน์ อย่างสุข. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, วัดภูเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

สมร หาญยุทธ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, ชุมชนบ้านเก็ด, น่าน, 22 เมษายน 2560.

สโรช รัตนมาศ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด,

น่าน, 22 เมษายน 2560.

สุภารัตน์ เทพอาจ. สัมภาษณ์โดย กฤษณะ ถวิลวงษ์, สำนักงานเกษตรอำเภอปัว,

Books

- A Fennell David. "Ecotourism." in *An introduction*. Routledge, 1999.
- A Simon Herbert. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Process in Administrative Organization*. New York: Macmillian, 1947.
- Berkley George. *The Craft of Public Administration*. Boston Massachusetts: Allyn and Bacon Inc, 1975.
- D G Pearce. *Tourism Development*. Harlow: Longman Scientific and Technical, 1989.
- J DuBrin Andrew, และ Ireland Duane. *Management and Organization*. Cincinnati Ohio: South-West, 1993.
- J Ed Jafari. *Encyclopedia of tourism*. London and New York: Routledge, 2000.
- L Roberts, และ D Hall. *Rural tourism and recreation: principle to practice*. London UK: CABI Publishing, 2001.
- M Namdech. *Le contrôle des actes administratifs des collectivités territoriales en Thaïlande*. thèse l'Université Aix-Marseille III, 2009.
- P. Bourdieu. *The form of capital*. New York: Greenwood Press, 1986.
- R Mackenzie Alec. *The Management Process in 3-D*. in Harvard Business Review, 1969.
- R Schermerhorn Jr John. *Management*. New York: John Wiley & Son, Inc, 2008.
- Throsby, C. D. *Economics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001
- World Bank. *Environment Matter*. An Annual Review of the Bank's Environmental Work, World Bank, 2000.

ภาคผนวก



ภาคผนวก ก

ข้อมูลรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตัวแทนฝ่ายสงฆ์

1. พระราชวรมนี (พล อาภากร ป.ธ.๙, Ph.D.), รองเจ้าคณะภาค 6, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยาราม, รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สัมภาษณ์เมื่อ 12 เมษายน 2560
2. พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต, สัมภาษณ์เมื่อ 24 เมษายน 2560

ตัวแทนชุมชน

3. นายชาญยุทธ มูลคำ, ผู้ใหญ่บ้าน ม.2 ชุมชนบ้านเก็ต ตำบล วรนคร อำเภอ ปัว จังหวัด น่าน, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560
4. นางศดานันท์ เนตรทิพย์, ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560
5. นางมานิตา หาญยุทธ, ผู้จัดการโรงแรมธรรมะ, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560
6. นางพัฒนา หาญยุทธ, อาสาสมัครดูแลห้องพักรวมธรรมะ, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560

ตัวแทนผู้ประกอบการ.

7. นางคำนาม มูลคำ, เจ้าของร้านขายสินค้าชุมชน, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560
8. นางสมร หาญยุทธ, เจ้าของร้านตุนากาแฟ, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560
9. นายดุสิต อินเปลี่ยน, ผู้ประกอบอาชีพขับซีจิกจักรยานยนต์รับจ้าง, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560
10. นายธนกิจ ชินกิจการ, ผู้ประกอบการที่พัก ร้านอาหารและฟาร์มเห็ดบ้านหัวน้ำ สัมภาษณ์เมื่อ 24 มีนาคม 2560

ตัวแทนนักท่องเที่ยว

11. นายสมทัศน์ อย่างสุข, นายสัตวแพทย์ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน

ตัวแทนส่วนราชการ

12. นายเกียรติศักดิ์ ป้อมทองคำ, นายอำเภอปัว, สัมภาษณ์เมื่อ 23 เมษายน 2560
13. นายสิโรช รัตนมาศ, วัฒนธรรมจังหวัด, สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560

- 14.นางสุภารัตน์ เทพอาจ, นักวิชาการเกษตรชำนาญการ, สัมภาษณ์เมื่อ 24 เมษายน 2560.
- 15.นายวรวิทย์ วีระเชวง, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน, สัมภาษณ์เมื่อ 24 เมษายน 2560.
16. นายพจน์ปรีชา เพชรแกมแก้ว, ปลัดเทศบาลเมืองปัว, สัมภาษณ์เมื่อ 24 เมษายน 2560.
- 17.นายทวี ปัวทอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพปัว, สัมภาษณ์เมื่อ 24 เมษายน 2560.

ตัวแทนภาคประชาสังคมและภาคส่วนอื่นๆ

- 18.นายโสภณ สีมาเหล็ก อดีตกำนัน ตำบลพระธาตุ และอดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดน่าน สัมภาษณ์เมื่อ 24 มีนาคม 2560.



ภาคผนวก ข
ภาพโบราณสถานและโบราณวัตถุของวัดภูเก็ต

ภาพที่ 1
พระอุโบสถศิลปะแบบล้านนา



ภาพที่ 2
หลวงพ่อบุชชเมตตา (หลวงพ่อแสนปัว)



ภาคผนวก ค
ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อบ้านเก็ต

ภาพที่ 1
ผ้านุ่งสำหรับสตรี



ภาพที่ 2

ตุ่งหรือธงทางภาคเหนือใช้ประดับ หรือประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายกฤษณะ ถวิลวงษ์
วันเดือนปีเกิด	18 มีนาคม 2524
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556: รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ตำแหน่ง	นายช่างชำนาญงาน
ประสบการณ์ทำงาน	ข้าราชการรัฐสภาสามัญ ตำแหน่ง นายช่างชำนาญงาน สังกัด สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

